

INNEHÅLL

UPPSATSER

Göran Hydén, Utvecklingsbegreppet i modern statskunskap

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Internationell politik och statskunskap. Av *Klaus Törnudd*

Amerikanska mellanval: moralisk seger för demokraterna. Av *Mats Bergquist*

Student activism & radicalism: a bibliographic essay. Av *Harlan J. Strauss*

Statsvetenskapliga förbundet. Av *Bengt Owe Birgersson*

Inbjudan till nordisk statsvetarkonferens i Göteborg

Statskunskapen vid de svenska universiteterna 1970

LITTERATURGRANSKNINGAR

Heinz Kloss, Grundfragen der Ethnopolitik im 20. Jahrhundert. Anm. av *Tore Modeen*

Reidar Larsson, Theories of Revolution. Anm. av *Jens A. Christophersen*

Leif Lewin, Folket och eliterna. Anm. av *Ulf Torgersen*

Sven Tägil, Deutschland und die deutsche Minderheit in Nordschleswig. Anm. av *Ole Karup Pedersen*

Replikväxling *Gunnar Myrdal*—*Johan Åkerman*

Svar till *Mats Bergquist*. Av *Bo Westerhult*

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE

Docent Torbjörn Vallinder, Lund

Redaktionsutskott: Redaktionssekreteraren samt
professorerna Nils Stjernquist och Håkan Strömberg, Lund

Biträdande redaktionssekreterare

Fil. lic. Lennart Lundquist, Lund

Tidskriften utkommer med fyra häften om året
och tryckes med bidrag från Statens Råd för Samhällsforskning

Prenumeration sker hos Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund
(postgiro nr 27 95 65)

Prenumerationspriset för 1971 är 42 kr exkl. moms. Pris för enstaka häfte
15 kr exkl. moms.

Universitetsstudering erhåller abonnemang till nedsatt pris
genom hänvändelse till vederbörande lärare

Expeditionens och redaktionens adress: Fack, 220 05 Lund 5, tel. (046) 11 99 76

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan
förbjudes

Lund i januari 1971

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

UPPSATSER

Göran Hydén, Utvecklingsbegreppet i modern statskunskap 1

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Internationell politik och statskunskap. Av *Klaus Törnudd* 19
Amerikanska mellanval: moralisk seger för demokraterna. Av *Mats Bergquist* 21
Student activism & radicalism: a bibliographic essay. Av *Harlan J. Strauss* 34
Statsvetenskapliga förbundet. Av *Bengt Owe Birgersson* 50
Inbjudan till nordisk statsvetarkonferens i Göteborg 51
Statskunskapen vid de svenska universiteten 1970 52

LITTERATURGRANSKNINGAR

Heinz Kloss, Grundfragen der Ethnopolitik im 20. Jahrhundert. Anm. av
Tore Modeen 59
Reidar Larsson, Theories of Revolution. Anm. av *Jens A. Christophersen* .. 62
Leif Lewin, Folket och eliterna. Anm. av *Ulf Torgersen* 80
Sven Tägil, Deutschland und die deutsche Minderheit in Nordschleswig.
Anm. av *Ole Karup Pedersen* 84
Replikväxling *Gunnar Myrdal—Johan Åkerman* 87
Svar till *Mats Bergquist*. Av *Bo Westerhult* 89

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

NY FÖLJD

UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

SJUTTIOFJÄRDE ÅRGÅNGEN
(NY FÖLJD. ÅRG. 53)

1971

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION, LUND

REDAKTION
FAHLBECKSKA STIFTELSENS KOLLEGIUM

REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE
TORBJÖRN VALLINDER

INNEHÅLL

UPPSATSER

BERG, OLE, Politikk og livsvilkår	219
HYDÉN, GÖRAN, Utvecklingsbegreppet i modern statskunskap	1
— Svagheterna kvarstår — kontrareplik till Rudebeck	132
HÄGGROTH, SÖREN, Byalagsrörelsen i Stockholm 1968—1970	93
JOHANSSON, TAGE, Om våld — ett poröst begrepp	345
LAGERROTH, FREDRIK, Om möjligheten att i Sverige införa republik i grundlagsenlig ordning	247
ROSENGREN, KARL ERIK, Debatt och referat. En metodstudie	262
RUDEBECK, LARS, Statsvetenskaplig utvecklingsanalys — svar på tal till Göran Hydén	114

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

BECKMAN, BJÖRN, Omorganisationen av den regionala statliga förvaltningen ..	379
BERGQUIST, MATS, Amerikanska mellanval: moralisk seger för demokraterna — Femte republiken efter de Gaulle	21
165	
BIRGERSSON, BENGT OWE, Statsvetenskapliga förbundet	50
GUSTAFSSON, GUNNEL, Tid och politik	384
HEMÁNUS, PERTTI, Massmediaforskningen i Finland	280
HJERN, BENNY, MAGNUSSON, ÅKE, Internationella relationer och revirtänkande	137
Inbjudan till nordisk statsvetarkonferens i Göteborg	51
MOSSBERG, MATHIAS, Sovjetunionens inställning till EEC	142
Statskunskapen vid de svenska universiteten 1970	52
STJERNQUIST, NILS, Grundlagsberedningskompromiss i statschefsfrågan	377
STRAUSS, HARLAN J., Student activism & radicalism: a bibliographic essay ..	34
SVENSSON, CHRISTINA, Partipolitisk annonsering inför 1970 års val	295
TÖRNUDD, KLAUS, Internationell politik och statskunskap	19
VASSBOTN, PER, Regjeringskrise i Norge — bare etter politiske skandaler? ..	291
WESTERSTÅHL, JÖRGEN, Demokratidebatt	371

LITTERATURGRANSKNINGAR

BERG, ELIAS, Replik till Sverker Gustavsson	338
BERGQUIST, MATS — WESTERHULT, BO, Slutrepliker	217
BRIGGS, A., and SAVILLE, J., Essays in Labour History 1886—1923. Anm. av Tom Bryder	393

BRUUN, K., KNEKT, O., ROTKIRCH, K., Hufvudstadsbladet. Anm. av <i>Kai Kronvall</i>	399
Den danske Publicistklubb, Madsen og medierne. Anm. av <i>Kai Kronvall</i>	399
GOLDMANN, KJELL, International Norms and War between States. Three Studies in International Politics. Anm. av <i>Gunnar Sjöblom</i>	299
— SJÖBLÖM, GUNNAR, Replikväxling	406
GUSTAVSSON, SVERKER, Debatten om forskningen och samhället. En studie i några teoretiska inlägg under 1900-talet. Anm. av <i>Elias Berg</i>	326
— Kommentar	333
JOHANSEN, JAHN OTTO, TV, makt og avmakt. Anm. av <i>Ivar Ivre</i>	178
JONSSON, BO, Staten och malmfälten. En studie i svensk malmfältspolitik omkring sekelskiftet. Anm. av <i>Sven-Ola Lindeberg</i>	181
KLOSS, HEINZ, Grundfragen der Ethnopolitik im 20. Jahrhundert. Anm. av <i>Tore Modeen</i>	59
LARSSON, REIDAR, Theories of Revolution. Anm. av <i>Jens A. Christophersen</i> ..	62
LEWIN, LEIF, Folket och eliterna. Anm. av <i>Ulf Torgersen</i>	80
LUNDQUIST, LENNART, Förvaltningen i det politiska systemet. Anm. av <i>Göran Hydén</i>	339
LUNDQVIST, LENNART, Miljöförvaltning och politisk struktur. Anm. av <i>Anders Mellbourn</i>	399
MÖDEEN, TORE, The International Protection of National Minorities in Europe. Anm. av <i>Lars Nord</i>	400
MYRDAL, GUNNAR, Politiskt manifest om världsfattigdomen. Anm. av <i>Mats Kihlberg</i>	402
— ÅKERMAN, JOHAN, Replikväxling	87
OREDSSON, SVERKER, Järnvägarna och det allmänna. Anm. av <i>Ingemar Norrlid</i>	193
— Genmäle till Ingemar Norrlid	210
PAKARINEN, ERIK (red.), Pressen i samhället. Anm. av <i>Kai Kronvall</i>	399
TÄGIL, SVEN, Deutschland und die deutsche Minderheit in Nordschleswig. Anm. av <i>Ole Karup Pedersen</i>	84
WALLENSTEEN, PETER, Ekonomiska sanktioner. Anm. av <i>Håkan Wiberg</i>	404
WESTERHULT, BO, Svar till Mats Bergquist	89
WESTERSTÅHL, JÖRGEN m.fl., Ett forskningsprogram. Anm. av <i>Poul Meyer</i> ..	213
WÄRENSTAM, ERIC, Fascismen och nazismen i Sverige 1920—1940. Anm. av <i>Åke Thulstrup</i>	215

UTVECKLINGSBEGREPPET I MODERN STATSKUNSKAP

AV GÖRAN HYDÉN

I

Det är nu drygt tio år sedan Gabriel Almonds och James Colemans, *The Politics of Developing Areas*¹ utkom. Den har av de flesta bedömare betecknats som en milstolpe inom västerländsk statskunskap. Den utgjorde inte bara en definitiv brytning mot den deskriptiva och institutionellt inriktade statskunskapen, som florerat på så många håll tidigare. Dess funktionalistiska närmanden till studiet av politiska problem möjliggjorde också behaviorismens internationalisering. Genom sin betoning av politiska funktioner och politiska strukturer öppnade den nya tillfällen till jämförelser av olika politiska system (begreppet »stat» förkastades redan i inledningen till boken). Avsikten var att visa att politiskt utövande i det högindustrialiserade USA inte skilde sig så mycket från vad man kunde finna t.ex. i en isolerad stamgemenskap i Afrika eller på Grönland.

Den ovannämnda boken kom som en frisk fläkt inom en vetenskapsgren, vilken under de föregående årtiondena tröttat ut sig på en utdragen debatt om huruvida generella statsvetenskapliga teorier kunde baseras på begreppet »makt».² Det var ingalunda enbart bland dem som främst intresserade sig för u-landsproblemen, som funktionalismen vann spridning. Många av de förhärskande begreppen och tankegångarna accepterades och brukades långt utanför denna krets gränser.

Likväl är funktionalismen idag på avskrivning, endast tio år efter dess lanserande inom statskunskapen. Detta kan förefalla vara en oerhört kort tid. Därför finns anledning att fråga sig varför funktionalismen gått opp som en sol och visar tecken på att falla som en pannkaka.

Denna artikel är emellertid inte att betrakta som en svanesång över funktionalismen. Den är delvis en granskning av denna lära men framförallt en diskussion av försöken att ersätta den med något annat lika generaliserande. Artikeln är sålunda främst inspirerad av *Lars Rudebecks* nyutkomna bok: *Utveckling och politik: en samhällsvetenskaplig teoristudie med anknytning*

¹ (Princeton University Press, Princeton 1960); hädanefter i texten hänvisad till som »PODA».

² Standardverket från den perioden är förstås Harold D. Lasswells och Abraham Kaplans: *Power and Society*, (Yale University Press, New Haven 1950).

till konkret politisk verklighet.³ Denna täcker mer utförligt flera av de frågeställningar, som tas upp till behandling här. Det finns dock synpunkter att lägga till vad som sägs i boken. Jag har också direkta invändningar att göra emot Rudebecks framställning. Till viss grad är alltså artikeln att uppfatta som en kritik av Rudebecks analys. Denna är dock gjord i förhoppningen att uppmuntra en vidare debatt inom detta för statskunskapen vitala ämnesområde.

II

UP är ett omfattande svep av några av de mest betydelsefulla samhällsvetenskapliga studierna med inriktning på utvecklingsproblem under senare år. Särskild uppmärksamhet ägnas åt Gabriel Almonds och Bingham Powells, *Comparative Politics: A Developmental Approach*⁴ (en vidareutveckling av tankegångar först presenterade i PODA); David Apters, *The Politics of Modernization*,⁵ Erik Allardts, *Samhällsstruktur och sociala spänningar*,⁶ samt Gunnar Myrdals, *Asian Drama*.⁷ Som framgår av detta urval har författaren behandlat företrädare för alla de tre »stora» disciplinerna inom samhällsvetenskapen: nationalekonomi (Myrdal), sociologi (Allardt) och statskunskap (Almond—Powell och Apter). Det är följaktligen ett brett område, som författaren täcker i sin bok. Denna utgör dock inte enbart en kritik av ovannämnda verk. UP är också ett försök från författarens sida att konstruera en alternativ samhällsvetenskaplig teori med direkt anknytning till världens utvecklingsproblem. Det är enligt Rudebeck öppen och historiskt relevant (uppenbarligen till skillnad från de ovan nämnda verken).

Låt mig i korthet försöka redogöra för bokens innehåll. Dess syfte är att ge begreppet »politisk utveckling» en formulering, »som inte bara är teoretiskt och logiskt sammanhängande utan också relevant i förhållande till den underutveckling som direkt och hårdhänt i vår egen tid drabbar omkring två tredjedelar av jordens befolkning och mera indirekt också drabbar den resterande tredjedelen».⁸ Medan Rudebeck tar avstånd från den funktionalistiska definitionen av begreppet associerar han sig nära med det ny-marxistiska synsättet på utveckling och underutveckling. Utveckling kan inte uppfattas som en gåsmarsch av samhällen från »traditionalism» till »modernism»; därför är inte underutveckling ett problem som kan lösas

³ Hädanefter i texten »UP».

⁴ (Little Brown, Boston 1966); hädanefter i texten »COPO».

⁵ (University of Chicago Press, Chicago 1965); hädanefter i texten »POMO».

⁶ (Almqvist & Wiksell, Stockholm 1965).

⁷ (Random House, New York 1968).

⁸ UP, sid. 9.

genom att rikare länder tillhandahåller de »inputs» som saknas. Underutveckling, enligt nymarxistiskt tankesätt, är en funktion av kapitalismens internationalisering; den är inte i avtagande utan i tilltagande i dagens läge.⁹

För Rudebeck är »underutveckling» en motsättning mellan sociala och mänskliga behov och möjligheter att tillgodose dem. Kärnan i begreppet är under- och felutnyttjande av mänskliga och materiella resurser i förhållande till behoven. Författaren har ett bra exempel för att illustrera vad han menar härmed. Förmodligen, säger han, var den genomsnittliga levnardsstandard i Sverige på medeltiden lika låg som i Indien idag. Likväl var Sverige vid denna tid ej ett u-land, medan Indien idag är det trots att där tillverkas både atomkraftverk, jetflygplan och andra tekniskt avancerade produkter. Skillnaden är att Sverige på medeltiden någorlunda levde i nivå med dåtida möjligheter, medan massornas elände i det moderna Indien fortsätter trots all kunskap om möjligheter till förbättring och trots alla krav på förbättringar som gör sig gällande. Indien lever med andra ord inte i nivå med vår tids möjligheter.¹⁰

Rudebeck hävdar från denna utgångspunkt, att ett villkor för ett politiskt systems utveckling måste vara följande: »den måste antingen förbereda villkoren för, sätta igång, delta i, vara en effekt utav eller på något annat sätt vara positivt förknippad med samhällsförändringar i en riktning som leder bort från underutveckling».¹¹ I grund och botten är alltså politisk utveckling liktydig med politiska aktiviteter som leder bort från underutveckling. I den definition som erbjuds är det dock inte helt klart huruvida de måste vara medvetna eller om också omedvetna handlingar som leder till samma effekt inkluderas.¹²

Med *politisk utveckling* menar vi alltså här den process genom vilken det politiska systemet — eller mer konkret uttryckt de människor, grupper och klasser som kontrollerar det — anpassar sig till och självt strävar att påverka de motsättningar, spänningar och förändringar i krav och stöd som har sitt ursprung både inom systemet, i dess egna inre motsättningar, och i förhållandet mellan systemet och dess nationella och internationella omgivning. Med det politiska systemets nationella omgivning avses det större sociala system som hela samhället utgör.

Denna allmänt hållna definition strider mot vissa påståenden och slutsatser som förekommer på andra håll i boken. På ett ställe låter det så här: »Om

⁹ En av de mest auktoritativa företrädarna för denna åsiktsriktning är den tysk-amerikanske samhällsvetaren Andre Gunder Frank; jmf t.ex. hans till svenska översatta: *Kapitalismen och underutveckling i Latinamerika*, (Cavefors, Lund 1970).

¹⁰ UP, sid. 14.

¹¹ Ibid., sid. 27.

¹² Loc.cit.

dess länder (u-länderna) alls skall kunna överleva som fungerande samhällen, måste deras politiska system inte bara inspirera och sätta igång en utvecklingsprocess, utan de måste också lång tid framåt medvetet hålla processen vid liv. Detta gäller oberoende av om de olika länderna vill kalla sig 'socialistiska' eller inte.»¹³ Underförstått förekommer också flera hänvisningar till att politiska system vilkas regimer bekänner sig till en revolutionär omvälvningsstrategi och är organiserade för att underlätta »mobilisering av massorna» företer mer tecken på utveckling än andra system, speciellt då de i vilka »vested interests» gör sig gällande och den politiska ledningen använder sig av en »anpassningsstrategi».¹⁴ Till de förra räknar han Kina, Algeriet, Kuba och Tanzania. Exempel på de senare är Indien, Marocko, Brasilien, Liberia, Elfenbenskusten, Kenya, etc. I nymarxistiska termer är det identiskt med den gängse uppdelningen mellan »revolutionära» och »neokoloniala» stater i den tredje världen.

I sin vidräkning med den »gängse politiska utvecklingsanalysen» (=den funktionalistiska) kritiserar han skarpast Almonds och Powells bok. Den gravaste anmärkningen som riktas mot denna är, att trots dess löfte att bryta sig ur »sockenmentalitetet» och etnocentrism, är den i grund och botten präglad av just dessa egenskaper. Politisk utveckling definierad som »ökad differentiering och specialisering av de politiska strukturerna och ökad sekularisering av den politiska kulturen» leder enligt Rudebeck till ett automatiskt accepterande av att liberal-kapitalistiska demokratier är mest moderna och utvecklade. Detta understryks enligt honom vidare av att författarna som annat kriterium på utveckling använder graden av skilda samhällssektorsers autonomi (»sub-system autonomy») — eller graden av decentralisering av beslutanderätten i samhället.¹⁵

Apter och Allardt kommer lindrigare undan. Den förre beskrivs som en av de »samhällsteoretiskt mest medvetna» bland moderna statsvetare. Särskilt beröm ges åt hans bok om moderniseringens politiska aspekter: *The Politics of Modernization*. Med instämmande citerar Rudebeck Apters tes att omvandlingen till modernt industrisamhälle »mest tillfredsställande åstadkoms genom något slags mobiliseringssystem, vars speciella värde ligger i att det upphöjer vissa instrumentella syften (industrialisering, att höja genomsnittsinkomsten) till de symboliska och transcendentala — bortom det vardagligt liggande — slutmålens nivå».¹⁶ Apter anses dock av Rudebeck inte heller behandla den politiska verkligheten »objektivt», d.v.s. också hans teori har en konservativ, systembevarande tendens. Därför försöker han med Allardt, vars teorier främst är inspirerade av den franske socio-

¹³ UP, sid. 33—34.

¹⁴ Ibid., sid. 104—122.

¹⁵ Ibid., sid. 46—51.

¹⁶ Ibid., sid. 59—67.

logen Émile Durkheim. Medan Apter skiljer mellan typ av värderingar och auktoritetssystem som kännetecknar ett samhälle, gör Allardt en distinktion mellan graden av social differentiering och mellan typer av auktoritetssystem i samhället. Han skiljer framförallt mellan samhällen i vilka trycket mot likformighet är starkt respektive svagt. Den grävsta invändningen Rudebeck har mot Allardts framställning är att dennes »tryckvariabel» endast hänför sig till tryckets styrka och ej dess normativa inriktning.¹⁷ Både Apter och Allardt illustrerar emellertid, enligt författaren, var gränserna för funktionalismens och systemteorins användning för politisk analys går.

Rudebecks, i mitt tycke, mest relevanta anmärkning mot de författare, vilka i korthet hänvisats till ovan, är att de givit endast förströdd uppmärksamhet åt alla de hinder, som det internationella politiska och ekonomiska systemets egen struktur reser i vägen för utvecklingen. Denna kritik riktar han också helt riktigt mot Myrdal. Den senare menar i korthet, att om man känner till ett samhälles tillstånd med avseende på vissa nyckelvariabler kan man också säga mycket om detta samhälles utvecklingsnivå och utvecklingsmöjligheter. Dessa variabler är: produktion och inkomster; produktionsvillkor; levnadsnivå; attityder till liv och arbete; institutioner; och politiska åtgärder. Rudebeck lägger till »relativ position i det dominerande politiska och ekonomiska internationella systemet» samt »social struktur». Ett lands position inom det internationella maktsystemet liksom den sociala strukturens karaktär är avgörande för huruvida ett land är utvecklingsvänligt eller ej.

I sitt avslutande försök att skapa sin egen analysmodell, baserad på politiskt system och utvecklingsstrategi som nyckelvariabler, utgår Rudebeck främst från följande av ovannämnda kategorier: social struktur; samhällsliga institutioner; in- och utrikespolitiska åtgärder. Han överger m.a.o. flera av de faktorer som Myrdal betecknar som speciellt betydelsefulla.¹⁸ Därmed har vi återvänt till Rudebecks politiska typologi vars huvudkategorier är »revolutionära» och »neokoloniala» stater.

Sammanfattningsvis kan sägas om boken, att dess största värde ligger i att den vidgar det perspektiv i vilket utveckling och underutveckling måste förstås. Översikten av den samhällsvetenskapliga litteraturen, till vilken hänvisats ovan, innehåller också en del värdefulla anmärkningar och kommentarer. Samtidigt måste dock framhållas att boken är mer ett trosmanifest än en handledning i konsten att få grepp om begreppet »politisk utveckling» i statsvetenskapliga analyser. När man läser boken, övertygas man inte om att författaren teoretiskt vidareutvecklats sedan han skrev sin klara

¹⁷ Ibid., sid. 67—78.

¹⁸ Ibid., sid. 81—88.

och väl sammanhållna analys av den politiska utvecklingen i Tunisien: *Party and People*.¹⁹ I denna använde han sig av funktionalistisk analysmodell på ett övertygande sätt; en av de bästa politiska monografierna inom den genren som skrivits. I hans senaste bok har man ett intryck av att han uppfattar funktionalismen som en felaktig lära. UP tjänar därför syftet att göra klart för läsaren att författaren inte hör hemma inom denna. *Party and People* var ett hopp i galen tunna. Det är i och för sig inget fel att byta åsikt i dessa frågor, och jag skulle inte ha uppehållit mig vid denna aspekt, om det inte varit så att Rudebecks kritik av funktionalismen och systemanalysen i UP inte är särskilt övertygande. Till detta skall jag återkomma nedan. Först vill jag dock redovisa varför jag tror boken inte lever upp till de förväntningar som förmedlas i dess titel.

Boken är alltför ideocentrisk i sin framställning. Den baserar sig först och främst på tron på en viss ideologisk, inte analytisk modell. Även om hans teori kan kallas »socialistisk» snarare än »konservativ» saknar den relevans därför att den utgår från flera obevisade och tvivelaktiga förutsättningar. Den rör sig på ett alldeles för generaliserande plan och bortser från flera aspekter av u-ländernas politiska verklighet. Dessa är enligt min mening bokens grundläggande problem, och den kritik som fortsättningsvis riktas mot innehållet i boken faller tillbaka på dessa. Låt oss först granska närmare hur Rudebeck framställer funktionalismen och hur befogad hans kritik är.

III

Såsom inledningsvis antytts innebar funktionalismen en teoretisk nydaning inom statskunskapen för tio år sedan. Genom att koncentrera sig på identifierbara politiska funktioner i varje samhälle kunde man göra jämförelser mellan vitt skilda länder. Forskningsuppgiften låg främst i att utröna *hur* dessa funktioner utfördes i skilda samhällen: vilka strukturer gjorde vad? I PODA antogs a priori, att ett samhälle med hög grad av strukturell differentiering var mer utvecklat än ett med låg sådan. Samtidigt påpekades dock att alla strukturer, vare sig i USA eller bland eskimåerna, samtidigt utför flera funktioner — i korthet, de är multifunktionella. Boken påpekar speciellt att skillnaderna mellan »Western and non-Western political systems have generally been exaggerated». ²⁰ Den västerländska demokratin är inte så funktionellt specialiserad som många tror. Ej heller är de traditionella systemen i t.ex. Afrika så odifferentierade som man lätt tror. Som

¹⁹ (Almqvist & Wiksell, Stockholm 1967).

²⁰ PODA, sid. 17.

framgår av detta var det inte Almonds och Colemans avsikt att bara betona de strukturella skillnaderna mellan en västerländsk demokrati och ett odifferentierat samhälle i Afrika. Den var också att betona likheterna. Funktionalismen som analysmodell behöver alltså inte leda forskaren till slutsatsen att just det västerländska politiska systemet i alla avseenden är mer utvecklat än andra. Att man hypotetiskt antar detta är en sak; att man drar den slutsatsen en annan.

Även om det alltså är helt möjligt att med funktionalismens hjälp komma till andra slutsatser än dem som majoriteten av statsvetare dragit om den västerländska demokratin som det högst utvecklade politiska systemet, är det i och för sig inte märkvärdigt att dessa synpunkter dominerar. Om man utgår från att »differentiering», »decentralisering av beslutanderätten» (sub-system autonomy) »politisk sekularisering» och »anpassningsförmåga» är avgörande kriterier, lutar det åt att de västerländska demokratierna — åtminstone många av dem — hamnar högst på rankinglistan. Differentieringen underlättar den politiska ledningens möjligheter att hålla sig informerad om stämningar inom olika grupper i samhället; detta underlättar hela systemets anpassningsförmåga. Decentralisering av beslutanderätten tenderar att minska de byråkratiska tendenserna och ökar folkets deltagande i samhällets affärer. Den politiska sekulariseringen möjliggör för människorna i samhället att utvidga sin kontroll över omgivningen; de blir mer rationella i sitt tänkande och handlande och i högre grad förmögna att påverka sitt eget liv.

Mot bakgrund av vad vi vet om olika samhällens karaktärer och i medvetande om modellens ingredienser ter sig dessa slutsatser helt rimliga. Rudebeck accepterar dem dock inte och beskyller Almond et consortes för »etnocentrism». I sitt försök att vederlägga författarna väljer han dock ett högst tvivelaktigt exempel: den svenska Harpsundsdemokratin. Rudebeck försöker bevisa att regeringens och det privata näringslivets förhandlingar under sextioalet var ett bevis på låg grad av differentiering och »oklar funktionsfördelning mellan politiska och ekonomiska strukturer» i Sverige.²¹ Detta exempel är dock direkt missvisande. Funktionerna är differentierade till olika strukturer med egen beslutanderätt inom sina respektive områden. Harpsundsförhandlingarna utgjorde ett försök att bättre samordna dessa strukturers aktiviteter; denna typ av samordning är naturlig i varje samhälle med långtgående differentiering. Därför är detta exempel något helt annat än den typ av funktionssammansmältning man träffar på i utvecklade samhällen, t.ex. när en enda institution — en hövding eller ett råd av stamäldre — utför legislativa, exekutiva och dömande funktioner på en gång. I det svenska fallet har de olika strukturerna kvar sin »sub-system

²¹ UP, sid. 41.

autonomy», medan det i det senare fallet är orealistiskt att tala om någon sådan alls.

Det bör också påpekas att de flesta nymarxistiska kritiker av funktionalismen accepterar föreställningen att de västerländska demokratierna eller kapitalistiska systemen är mest utvecklade. Deras styrka är också enligt nymarxister som Gunder Frank²² resultatet av samma egenskaper som funktionalisterna framhåller. Enda skillnaden är att terminologien inte är densamma. Därför är det också möjligt för dessa att tala om underutvecklingen som ett resultat av utvecklingen i de västerländska kapitalistiska systemen.

Anledningen till funktionalismens avtagande popularitet är alltså i första hand att den typ av jämförelser mellan olika system och hur de fungerar som funktionalismen tillåter, visat sig vara fåfänga. Underutvecklingsproblemet kan inte bara studeras som en teknisk fråga om att tillföra de saknade ingredienserna: fler utbildade, mer kapital etc. Detta är mer komplicerat än så och i varje fall i betydande grad influerat av det rådande internationella politiska systemet.

På denna punkt är jag ense med Rudebeck och nymarxisterna. U-ländernas problem måste i fortsättningen ses i en annan dager än tidigare, under sextiotalet. Däremot är det svårt att ta på allvar de insinuationer som Rudebeck allt emellanåt gör om funktionalisternas intentioner. Almond och Powell skall, enligt Rudebeck, vara ute för att göra världen »så trygg som möjligt för västvärldens eller de kapitalistiska industriländernas livsstil». ²³ I UP läser han in skumma avsikter hos funktionalisterna så fort han kan, något som inte alls förekommer i *Party and People*. På denna punkt är han dock inte alltid konsekvent eftersom de ibland framställs som »oskuldsfulla» och ibland som kapitalismens hantlangare. Även om jag anser Almonds och Powells försök i slutkapitlet av COPO att på vetenskapliga grunder förutspå utvecklingen i Afrika, Asien och Latinamerika vara minst sagt otillfredsställande, finner jag inga påståenden som direkt stöder Rudebecks insinuationer. ²⁴ De bägge amerikanerna påstår inte att u-länderna måste anamma samma ekonomiska system som USA. Vad de säger däremot är att en viss grad av pluralism är önskvärd. Möjligheter till förhandlingar och köpslående mellan olika grupper i samhället måste bestå; huruvida detta äger rum inom ett parti eller ej är mindre viktigt. Detta synes mig, inte minst ur afrikansk synvinkel, vara ett rimligt påstående om man är intresserad av systemens utveckling. Detta är också kvalitativt an-

²² Jmfr Frank, *op. cit.*

²³ UP, sid. 48.

²⁴ COPO, sid. 322—332.

norlunda än att säga, att dessa länder måste också anamma det kapitalistiska ekonomiska systemet.

För att komma åt David Easton konstruerar också Rudebeck en artificiell tvetydighet i dennes framställning. Denne påstås skriva med »en privatkapitalistisk samhällsmodell för ögonen» när han försöker upprätthålla en distinktion mellan politik och ekonomi som t.ex. förlägger »fördelningen av knappa resurser» inom samhällets ekonomiska system och inte inom dess politiska.²⁵ Att Easton skulle se en sådan uppdelning som en ingrediens i alla samhällen motsägs dock av hans egen definition av politik, vilken i detta sammanhang får tas som mest auktoritativ. Politik är enligt honom liktydig med den auktoritativa fördelningen av värden för ett samhälle. Värden här är ett så pass allmänt begrepp att det kan inkludera vad som helst, och det säger sig självt att många »auktoritativa fördelningar» i ett samhälle innefattar ekonomiska värden. I somliga samhällen sker det oftare än i andra. Rudebeck skapar här ett skenargument som inte har någon som helst betydelse för systemanalysens användning. Det enda han åstadkommer är en ideologisk prickning.

På grund av att detta tycks vara en så framträdande målsättning hos författaren hamnar han också i den märkliga positionen att mer lovorda Apters, *Politics of Modernization*, trots att denna i jämförelse med både Almonds och Eastons arbeten är mindre sammanhängande och mer motsägelsefull. Därmed är inte sagt att de senares intellektuella ansträngningar saknar svagheter. Deras tendens att framhäva en värderingsfri samhällsvetenskap är en av dem. På denna punkt är de emellertid konsekventa och följer logiskt sina analysmodeller. Detta kan man emellertid inte säga om POMO. Ur statsvetenskaplig synvinkel är Apters arbete mer förvirrande än Almonds och Eastons (även om det innehåller en del intressanta idéer).

Apters moraliska och ideologiska övertoner går stick i stäv med hans från Parsons hämtade analysvariabler. Trots detta gör han allt för att förena dem: »Perhaps the most important consequence of the study of modernisation is that ... it requires the unity of moral analytical modes of thought.»²⁶ Resultatet är en enastående statsvetenskaplig kökkenmödding. Nyckelord som »struktur» byter innebörd från en sida till en annan, och en rad begrepp, som presenteras som viktiga (»institutional coherence», »integrational integer», »sound interpretative mechanism», etc.) är helt meningslösa. Kurvor och diagram används för att presentera variabler som varken är klart definierade eller hänger samman. Det hela är ett enda sammelsurium av begrepp vilkas syfte är att vara åtskiljande men som i själva verket innesluter nästan allt. Alla de begrepp som används i de många typologierna i boken var en gång nära anknutna till detaljerade fältstudier. I

²⁵ UP, sid. 22.

²⁶ POMO, sid. 5.

POMO har de upphöjts till universella definitioner av politiska system och processer. Läsaren förflyttas över en vid terräng men utan någon egentlig plan. Ibland känner han igen sig men blir lätt förvirrad igen när han vänder blad.

Jag kan inte komma ifrån intrycket att en hel del av den kritik som kan riktas mot POMO också äger berättigande när det gäller Rudebecks bok. Den briljans som Apter lade i dagen i sina bägge studier av Ghana²⁷ och Uganda²⁸ saknas i POMO. Tidigare funktionalistiska tankegångar har offrats men har inte ersatts med något nytt; där saknas klarhet, konsekvens i argumenten och omsorgsfulla empiriska hänvisningar. Den intellektuella glans som präglade Rudebecks *Party and People* lyser med sin frånvaro i UP. Även i denna saknas klarhet, konsekvens i argumenten och omsorgsfullt bearbetat material från verkligheten.

IV

Det första frågetecken läsaren ställs inför i UP är som antytts ovan författarens definition av begreppet »politisk utveckling».²⁹ Den är så pass allmänt hållen att den i princip innesluter alla typer av förändringar; m.a.o. varje system utvecklas, när det förändras. Vilket system anpassar sig inte eller strävar inte att påverka motsättningar som har sitt ursprung inom eller utanför systemet? I vilket land är den politiska processen inte ansvarig för att skapa villkoren för, delta i, vara en effekt utav eller på något annat sätt vara positivt förknippad med samhällsförändringar i en riktning som leder bort från underutveckling? Ändå är det intë Rudebecks avsikt att alla förändringar i ett samhälle eller ett politiskt system skall inkluderas ovan. Han gör klart, att såväl förändringar inom de nationella sociala systemen i u-länderna som en förändring av det internationella ekonomiska och politiska systemet är en förutsättning för underutvecklingens upphävande. Han menar t.ex. att u-länderna kan förbättra sin relativa ställning inom det internationella politiska systemet genom att bryta sina förbindelser med de kapitalistiska länderna. Detta antagande är dock tvivelaktigt. Om ett u-land avbryter handelskontakterna med ett betydelsefullt i-land har detta troligtvis positiva effekter endast om samtidigt u-landets absoluta välstånd kan ökas. Det senare händer endast i undantagsfall som Kina.

²⁷ *The Gold Coast in Transition*, (Princeton University Press, Princeton 1956); reviderad 1963 under titeln *Ghana in Transition*, (Atheneum Press, New York).

²⁸ *The Political Kingdom of Uganda: A Study in Bureaucratic Nationalism*, (Princeton University Press, Princeton 1961).

²⁹ Jmför sid. 3 i denna artikel.

Författaren lutar alltså klart mot uppfattningen, att endast politiska system som är organiserade för mobilisering av materiella och mänskliga resurser och vilkas ledning brukar en omvälvningsstrategi kan inspirera och sätta igång utvecklingsprocessen. Däri ligger det »historiskt relevanta» i hans teori. U-länder har mer att lära från socialistiska än från liberal-kapitalistiska länder. Detta påstående är dock av liten glädje om man vill förstå och analysera underutvecklingens problem. Som hypotes bortser den från alltför många faktorer i verkligheten.

För det första buntar han samman länder som är vitt skilda till sin karaktär. Sålunda är Algeriet, Kuba, Kina och Tanzania i samma grupp därför att dessa länders ledare råkar bekänna sig till en revolutionär politisk retorik och av författaren uppfattas som mobiliseringsregimer. Det behövs dock inte mycken erfarenhet för att man skall inse, att detta är ett otillfredsställande sätt att sammanföra länder i olika kategorier. Kina är en världsmakt (eller åtminstone på god väg att bli det), har en lång historia som självständig stat, har under senare år genomgått både ett förödande krig mot Japan samt ett omvälvande inbördeskrig; landet har inom sina egna gränser enorma naturtillgångar och ett folk som är vant att uppoffra sig i arbete. Kuba är en liten stat, naturligt avgränsad av havet; det har en lång och förnedrande kolonialhistoria och kan falla tillbaka på en framgångsrik revolution; landet har emellertid få naturtillgångar och är beroende av sin sockerexport, i första hand till öststaterna. Algeriet, som också var intensivt koloniserat, vann sin självständighet genom väpnad kamp; majoriteten av landets befolkning är fattiga, men inom dess gränser finns enorma naturtillgångar, främst olja och naturgas. Tanzania tilldelades sin självständighet av engelsmännen och saknar en riktig nationell historia; landet är fattigt med begränsade naturtillgångar och en bondebefolkning, som fortfarande i stor utsträckning lever kvar på självhushållningsstadiet.

Dessa är bara några av de mest uppenbara egenheterna i vart och ett av länderna. Tillmäter inte Rudebeck dem någon som helst betydelse? Om han t.ex. fäste någon uppmärksamhet vid *resursbas* och *historisk bakgrund* som förklarande variabler borde det stå klart att dessa länder är mer olika än de är lika varandra. Tanzania har t.ex. mer gemensamt med sina grannar i Östafrika än det har med Kina. I försöken att förstå underutveckling är detta antagande, enligt min mening, mer rimligt än Rudebecks tes att det påminner mer om Kina. Hade han inkluderat i sin egen analys de faktorer i Myrdals schema som han lämnade utanför³⁰ hade bilden säkert sett annorlunda ut. Resursbasen bestämmer en politisk regims valmöjligheter och det är ingen tvekan att enorma skillnader föreligger mellan t.ex. Kina och Tanzania i detta avseende. Historien bidrager till att forma de mänskliga

³⁰ Jmfr sid. 5 i denna artikel.

attityderna i samhället. En revolution och ett inbördeskrig är sådana historiska händelser som lämnar efter sig djupa spår i folks tänkande och handlande. Även om dessa inte automatiskt skapar bättre möjligheter för utveckling är de av sådan betydelse att de i en gedigen samhällsvetenskaplig analys ej kan åsidosättas. Det motsatta gäller naturligtvis ett u-land som Tanzania, vilket erhållit sin politiska självständighet utan strid: vad händer i ett sådant land?

Mycket har skrivits och sagts om Tanzania, det mesta med en stark dos av oskuldskraft. Den gängse bilden av Tanzania är ganska enkel. Mot denna bakgrund utgör den studie som utförts av den kanadensiske statsvetaren John Nellis, *An Economic Theory of Developmental Ideology: The Tanzanian Example*³¹ ett välgörande inslag. Den är tankeväckande och i mitt tycke den mest välgjorda akademiska studien av Tanzania som hittills skrivits. Författaren använder sig av Anthony Downs' ekonomiska teori för förståelsen av politiskt beteende. Han är inte bara intresserad av att studera ideologin som ett redskap för det politiska systemet att uppnå kollektiva målsättningar. Han försöker också komma underfund med hur den politiska ledningen i landet utnyttjar ideologin för att tillfredsställa sina och regimens målsättningar. Han gör alltså en åtskillnad mellan systemets eller regimens målsättningar å ena sidan och de politiska aktörernas å den andra. Dessa sammanfaller ju inte alltid. Hans närmande till problemen kan inte rubriceras som »machiavelliskt». Vad han är intresserad av är hur politiska aktörer i en situation av knappa resurser bär sig åt för att maximalt tillfredsställa sig själva och samhället.

Hans skäl till att studera just ideologins betydelse i detta sammanhang är följande. Utvecklingserfarenheten i Sovjetunionen och Kina antyder att det var inte främst sociala idéer som drev medborgarna att förändra sitt sociala och politiska beteende. Det är mer troligt att det var materiellt egenintresse eller rädsla för bestraffning som ledde till ett nytt beteende. I Afrika, där materiella resurser är knappa och politiska tvångsmedel svaga, är emellertid möjligheterna att studera just hur ideologin påverkar folks beteende speciellt goda. Ideologiska appeller var effektiva, menar afrikanerna själva, i kampen mot kolonialmakten och därför finns en tradition att förlita sig på denna för att få till stånd utveckling. I studiet av ideologier måste man utgå från att de politiska aktörernas motiv skiftar: en person som talar varmt om *ujamaa* i Tanzania kan göra detta antingen av själviska eller altruistiska hänsyn; han kan använda den gängse ideologin för att främja sin egen karriär eller han kan utnyttja den för att hjälpa andra. Även om man aldrig kan klart belägga vilken motivering som väger tyngst i varje enskilt fall, måste man utgå från att de politiska aktörerna handlar uti-

³¹ Sidhänvisningar kan här ej ges.

från bevekelsegrunder som ligger någonstans mellan de ovannämnda ytterligheterna.

Nellis utgår från antaganden som gjorts av bl.a. den amerikanske statsvetaren Samuel Huntington³² och den danske nationalekonomen, tillika Nyereres rådgivare i planeringsfrågor, Knud-Erik Svendsen;³³ dessa utgår från att det värsta problemet för u-länderna är diskrepansen mellan ekonomisk och politisk utveckling. Politisk instabilitet orsakas främst av denna faktor. Ideologin kan emellertid, enligt Nellis, användas för att »köpa tid» — för att skjuta på framtiden de problem som uppstår till följd av otillräckliga resurser och en långsam ökning av dessa. Nellis argumenterar att »the Nyerere regime has been forced by poverty and circumstances to rely on ideology, but it recognizes that an ideological support is a flimsy barrier to the expression of elite demands and desires». På lång sikt motverkar dock ideologin sitt syfte, eftersom även om denna i början skapar entusiasm och ny uppslutning bakom regimen, innehåller den också löften om en bättre framtid som måste förverkligas. Till skillnad från Kina och Kuba är Nyerere mer beroende av ideologin som politiskt redskap för att hålla det politiska systemet under kontroll eftersom hans samhälle och politiska regim saknar de egenskaper som varit avgörande i de bägge förra länderna: en anseelig grad av kulturell enighet; en djupgående nationell solidaritet till följd av utkämpandet av krig eller revolution; en mäktig och penetrerande maktapparat som byggts upp under väpnad kamp; en hängiven politisk ledning som inte drar sig för att använda denna maktapparat för att påtvinga samhället sin uppfattning av det önskvärda samhället. Även om dessa faktorer inte a priori är att uppfatta som förutsättningar för utveckling, visar Nellis' studie att chanserna för Nyerere att skapa en mäktig ideologi är begränsade. Detta inser den tanzaniske presidenten också själv, när han t.ex. talar om problemen att »bygga socialism utan socialister».³⁴ Han är medveten om de ekonomiska svårigheter som råder och de politiska risker han tager. Samtidigt har han dock inget annat val i en situation, där han försöker mobilisera folkets krafter för landets utveckling. Den tanzaniske presidenten arbetar med ett minimum av politiska resurser. Vad han försöker sig på är att använda en politisk ideologi för att uppnå utvecklings-

³² *Political Order in Changing Societies*, (Yale University Press, New Haven 1968).

³³ »Socialist Problems After the Arusha Declaration», *East Africa Journal*, (Vol IV, maj 1967). Han skriver bl.a.: »... the worst enemy of a socialist policy in any African country is bad economic performance. No political regime ... can withstand the effect of economic stagnation in front of the prevailing expectations of the population» (sid. 12).

³⁴ Nyerere yttrade detta 1967. Citerat i Cranford Pratts »Administrative Problems of Implementing Socialism in Tanzania», (Conference on Socialist Problems in Tanzania, Toronto, 17—18 januari 1969).

mål i en situation då alla andra medel visat sig otillräckliga. Nyereres dilemma ligger i att han saknar långsiktiga metoder för att hålla den aktiva politiska elitens begär efter makt och ekonomiska förbättringar nere. Genom att förlita sig på massorna utsätter han sig omedelbart för risken att antalet politiskt aktiva ökar i sådan takt, att det blir ändå svårare att tillfredsställa samhällsmedlemmarnas behov. Ideologin är därför endast ett redskap med effekt på kort sikt. Bruket av detta ter sig fåfängt, såvida det inte kompletteras av en ökning av resurser tillgängliga för fördelning bland samhällets medlemmar; en förbättring av den administrativa verksamheten i landet; en tilltagande skicklighet inom den politiska ledningen att behärska den inneboende ovissheten i landets ekonomiska och politiska situation.

Det har varit svårt att här göra rättvisa åt Nellis' arbete. Det är inte bara intressant på grund av vad det har att säga om Tanzania. Den har också ett stort värde genom att författaren så uppriktigt kritiserar sin egen modell och dess begränsningar. Även om man naturligtvis kan rikta anmärkningar mot de grundläggande antaganden, på vilka arbetet vilar, ger det läsaren intrycket av att vara en studie, där författaren verkligen kollat sin modells användbarhet och relevans från så många utgångspunkter som möjligt.

Nellis visar att ideologin är ett tveeggat redskap i u-länderna och ingalunda den trollstav som man får intrycket Rudebeck menar är fallet. Anledningen till att ideologierna är »mer utvecklade till vänster än till höger» i u-länderna är inte bara resultatet av en brinnande önskan att förändra samhället. I flera avseenden kan ideologin också uppfattas som den politiska regimens sista utväg att försöka lösa underutvecklingens problem.

Den andra svagheten i Rudebecks framställning är att han inte klart urskiljer det politiska systemets olika beståndsdelar. Vi har redan pekat på att i alla samhällen råder en skillnad mellan ett politiskt systems kollektiva målsättningar och de enskilda aktörernas politiska syften. Även om alla råkar vara överens om att underutvecklingens upphävande är det gemensamma målet för samhället råder i alla u-länder olika uppfattningar om hur detta kan åstadkommas. Dylika meningsskiljaktigheter tycks Rudebeck endast tillskriva de s.k. anpassningsregimerna. Nellis behandlar detta problem på ett övertygande sätt med hänvisning till Tanzania.

En annan distinktion som måste göras är mellan den politiska ledningen och de vanliga medborgarna. Man får lätt intrycket i Rudebecks bok att de politiska ledarna i u-länderna kan använda medborgarna som schackpjäser; att politik är att på klyftigaste sätt ordna dessa pjäser så, att den politiska ledningens syften kan uppnås. Han frågar sig inte: hur tillgängliga för utveckling är bönderna och arbetarna i ett u-land? Deras villighet att acceptera den politiska ledningens önskemål varierar från ett land till ett

annat, beroende på en rad socioekonomiska och kulturella faktorer. Rudebeck tycks ta för givet att mobiliseringssystem med en omvälvningsstrategi automatiskt framkallar intresse för utveckling. I dessa finns det »möjligheter att åstadkomma utvecklingsdynamik på grundval av människornas egna intressen, på ett sådant sätt att det politiska systemet klarar sin stabilitet just genom att ge människorna en chans att tillgodose dessa intressen och inte genom att hålla dem nere med våld och institutionellt tryck i skiftande former».³⁵ Detta antagande är dock inte bevisat med något material från verkligheten. Det finns också mycket som tyder på att det är ett högst tvivelaktigt påstående. Om man jämför t.ex. Kenya och Tanzania så kan man lätt finna argument för satsen, att utvecklingsdynamiken är större i det förra. Folk deltar i större utsträckning i den sociala förändringsprocessen och bidrager med egna pengar och med eget arbete till att gemensamma sociala inrättningar skapas. Landet är vad Rudebeck skulle kalla präglad av en anpassningsstrategi, och det politiska systemet influeras av starka »vested interests». Detta är emellertid inte på grund av att det är mindre mobiliserat eller att »massorna är apatiska» som han antager fallet är i denna typ av stater. Tvärtom är det så att landet är »övermobiliserat». Det finns för många politiskt aktiva i förhållande till förhandenvarande resurser. I förhållande till Tanzania är de alltså lättare tillgängliga för förändringar men har också högre förväntningar. I Tanzania har man försökt lindra denna situation genom att förlita sig på den hjälpande funktion som ideologin kan spela. Kenya är alltså ett bra exempel på »spontan» förändring. I detta land är en rad politiska aktörer vid sidan av själva ledningen så aktiva att systemet inte utan vidare kan kontrolleras av de styrande. I Tanzania håller man fortfarande på att »tända gnistan». Huruvida det kommer att ta eld och om denna i så fall kan kontrolleras är fortfarande något som endast framtiden kan utvisa.

Även om det inte finns något i Rudebecks definition av politisk utveckling som utesluter att vad som händer i Kenya inte är »utveckling», tar jag för givet att Rudebeck, mot bakgrund av vad han säger på andra ställen i boken, inte håller med om detta. Vad som försiggår där nu är inte en radikal omvälvning ledd av ett litet politiskt skikt; det är inte en medveten mobilisering. Likväl vill jag hålla fast vid hypotesen att Kenya utvecklas minst lika mycket som t.ex. Tanzania. Om man accepterar, att utveckling — eller underutvecklingens hävande — inte är en rätlinjig process utan snarare en »dialektisk vågrörelse» och man samtidigt tillåter sig ett vidare tidsperspektiv än vad som är gängse i funktionalistisk eller nymarxistisk analys, är det inte svårt att föreställa sig möjligheten, att Kenya snabbare än Tanzania kan eliminera fel — och underutnyttjande av mänskliga och

³⁵ UP, sid. 118.

materiella resurser. Som hypotes är detta helt rimligt, och samma antagande kan appliceras på andra länder som idag företer »neokoloniala» drag. Det vore fel att utesluta denna i en statsvetenskaplig analys av underutvecklingens problem.

Även om jag alltså håller med om att dessa måste i större utsträckning ses som ett resultat av det rådande internationella maktsystemet i världen, kan man inte utan vidare utesluta att underutvecklingen i sig bär fröet till utveckling. Detta tycks bestyrkas av fallet Guinea-Bissau, om vilket Rudebeck vet mera själv. Som hypotes betraktat finns det inget orimligt i följande påstående: fortsatt underutveckling är i många afrikanska och asiatiska stater en förutsättning för dess upphävande. Samhällseffektiviteten ökar med all sannolikhet i ett »neokolonialt» läge. Detta i sin tur leder till ökad sekularisering — större möjlighet att kontrollera sin omgivning och till ett djupare politiskt medvetande. Dessa bägge faktorer medverkar till stärkt reaktion mot det rådande systemet och en radikal förändring som bidrager till upphävandet av vad Rudebeck definierar som underutveckling. Även om detta självklart enbart är en hypotes äger den, enligt min mening, samma grad av rimlighet som alla andra. De variabler Myrdal nämner och som Rudebeck utesluter: produktion och inkomst; produktionsvillkor; levnadsnivå; och attityder till liv och arbete är lika betydelsefulla ingredienser i utvecklingspuzzlet som dem Rudebeck inkluderar.

Rudebeck anklagar i sin framställning funktionalisterna för att vara »systembevarande». Denna anklagelse faller dock i viss mån tillbaka på författaren själv. I sin bok gör han antagandet, att det politiska systemets stabilitet och harmoni ökar om det är mobiliserings- och omvälvningsinriktat. Det är ett »idealiskt balanstillstånd» från utvecklingssynpunkt.³⁶ Detta får betraktas som en kvarleva från författarens funktionalistiska år. Man kan antaga också det motsatta: att politiska system som befinner sig i dylika balanstillstånd är de minst utvecklingsfärdiga. Politisk utveckling, liksom ekonomisk och social sådan, innebär konflikter och brist på balans i samhället. Ett tecken på utveckling är därför inte nödvändigtvis att samhället är politiskt stabilt och den politiska ledningen sitter säkert i sadeln. Detta kan lika gärna tas till intäkt för att samhället är, om inte i stagnation, så i varje fall apatiskt; ännu icke fullt mobiliserat (jmf. t.ex. Kina o. Haiti).

Här kan också tillfogas att Rudebecks åsikt att cybernetik och dialektik uppvisar många gemensamma drag ingalunda delas av alla. Nymarxistiska tänkare som Frank³⁷ har intagit en motsatt uppfattning. Dialektiken är enligt honom oförenlig med tanken på »idealiskt balanstillstånd».

³⁶ Loc. cit.

³⁷ Andre Gunder Frank, »Latin America: Underdevelopment or Revolution», *Monthly Review*, (London 1969) pp. 99—106.

V

Under fyrtio- och femtiotalen var den statsvetenskapliga vetenskapsgrenen främst i färd med att definiera termen »makt». Försök gjordes att bygga upp allmänna teorier utifrån den grundläggande hypotesen att det finns en »politisk människa», som agerar för att maximera sin makt i samhället. Dessa försök misslyckades emellertid, eftersom någon enhetlig definition av begreppet »makt» inte kunde hittas.³⁸ Det var dessa misslyckanden i att finna något specifikt »politiskt», kring vilket en statsvetenskaplig teori kunde skapas, som så småningom ledde till funktionalismen, systemanalysen, kommunikationsmodellerna och nu senast den marxistiska renässansen. Denna senare period har präglats av en utvidgning av statskunskapens gränser. De försök till preciseringar som präglade fyrtio- och femtiotalens debatter om »makt» har bytts ut mot generaliseringar om begreppet »utveckling». Som Rudebecks bok så klart illustrerar: nästan varje akt en individ företar sig i samhället kan sägas ha politisk innebörd. För några år sedan tedde sig statskunskapen underutvecklad därför att den saknade generella hypoteser och teorier. Idag har vi nått den motsatta ytterligheten: statskunskapen verkar underutvecklad därför att den saknar precisa definitioner som kan användas för att urskilja verklighetens ingredienser. Rudebecks bok är ett typexempel. Det viktigaste har blivit att konstruera universella modeller även om de saknar direkt anknytning till verkligheten. Det är inte fråga om att utsätta dem för kritisk granskning. De har ett egensyfte. Hos Rudebeck bekräftas detta av följande påstående: »... ju mera noggrant man undviker att bunta ihop sådana helt olika sociala variabler som graden av differentiering och graden av jämlikhet, desto större blir också chansen att man skall slippa få se sina politiska utvecklingsbegrepp vederlagda av framtiden».³⁹ Det är inte verkligheten som betyder något. Det är teorin!

Detta är det mest hårresande påståendet i hela boken och vittnar om liten kännedom om utvecklingens ingredienser och innebörd. Det är ju just i själva motsättningen mellan differentiering och jämlikhet som problemets kärna ligger. Hur kan man då utan vidare föreslå att vi bortser från detta? Det är samma sak som att föreslå att vi skall studera »makt» utan att ta hänsyn till fördelningen och kontrollen av ekonomiska resurser i samhället.

Rudebecks bok illustrerar tydligt begränsningarna och faran i den nuvarande tonvikten på makroanalyser inom statskunskapen. Den betecknar en återvändsgränd från vilken man får hoppas författaren snarast återvänder. Han har i andra sammanhang visat att han förmår mycket bättre än så här.

³⁸ För en summering av litteraturen om maktproblemet, se Robert Dahls »The Concept of Power», Behavioral Science (Vol. II, juli 1957), sid. 201—15.

³⁹ UP, sid. 59.

Vad skall man då göra om man är intresserad av att studera u-landsproblematiken ur statsvetenskaplig synvinkel? Rudebeck utgår ifrån att politiskt beteende är så regelbundet att det utan vidare lånar sig till grova generaliseringar. Detta är en förenkling. Likväl förordar jag inte ett accepterande av tanken att vi inte alls kan generalisera. Det kan vi, men på mycket blygsammare nivå än Rudebeck gör och med större uppbackning av noggrant insamlat fältmaterial. Det som skiljer historikern från samhällsvetaren är just att den senare är på ständig jakt efter det regelbundna i samhället medan den förra söker efter det unika. På samma sätt som historikern kan begå felet att gräva ned sig i en irrelevant händelse och producera en ointressant bok, kan samhällsvetaren gå till den andra ytterligheten och producera teorier som saknar egenskapen att hjälpa oss att skilja mellan vad som är viktigt och inte viktigt i den politiska verkligheten. Rudebeck har enligt min uppfattning hamnat i den fällan.

En modell får aldrig bli något annat än ett hjälpmedel för att förstå verkligheten. Det är den strålkastare som hjälper forskaren att urskilja detaljerna i verklighetsbilden. Somliga ljuskällor kastar dock mer ljus över verkligheten än andra, och därför måste det vara forskarens uppgift att finna den rätta modellen för den verklighet han vill studera. Man kan inte utgå ifrån att det ser likadant ut överallt utan att först ha undersökt saken. Därmed är dock inte sagt att man kan bara fritt välja och sammanfoga teoretiskt stycke gods från olika håll som Rudebeck gör. Det gör modellen varken mer objektiv eller mer relevant. På sin jakt efter en teoretisk konstruktion med universell giltighet underskattar han den konkreta politiska verklighetens mångfacetterade innehåll. Hur prisvärt hans försök än kan te sig, är det klart att »utveckling» lika litet som »makt» lånar sig till grova generaliseringar.

LARS RUDEBECK: Utveckling och politik. En samhällsvetenskaplig teoristudie med anknytning till konkret politisk verklighet. Wahlström & Widstrand, Stockholm 1970.

JOHN NELLIS: An Economic Theory of Developmental Ideology: The Tanzanian Example. Oxford University Press, Nairobi 1971 (under tryckning).

Ett genmäle från Lars Rudebeck publiceras i nästföljande häfte av Statsvetenskaplig Tidskrift.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Internationell politik och statskunskap

De i tidskriftens tidigare nummer framförda kommentarerna till det av 1967 års kommitté för internationell politik avgivna betänkandet (SOU 1969: 61) kan jag endast komplettera med några upplysningar rörande förhållandena i Finland samt några strödda synpunkter.

Professurer och andra lärartjänster i ämnet internationell politik finns nu inom de politologiska institutionerna vid universiteten i Helsingfors och Tammerfors, och inrättande av en professor i samma ämne ingår i långtidsplanerna vid det finska universitetet i Åbo (Turun Yliopisto). Emellertid är internationell politik inte ett särskilt examensämne, utan examensämnet kallas statskunskap. Specialiseringen på internationell politik är något olika utformad i Helsingfors och Tammerfors, men den framträder i varje fall först sedan vederbörande studerande har fått en viss grundläggande undervisning i statskunskap. Alla får dessutom gemensam undervisning i metodologi, och även licentiatseminarierna i statskunskap är gemensamma. Arbetsfördelningen mellan lärarna i allmän statskunskap och internationell politik är tämligen klar, och där har avgränsningsproblem inte uppstått.

Därtill kan man göra avgränsningar inom ämnet internationell politik. Det mesta av forskningen och undervisningen på området kan efter forskningsobjekten grupperas exempelvis i följande grova kategorier: 1) enskilda staters eller statsgruppers utrikespolitik, beslutfattande, utrikespolitikens bakgrundsfaktorer, attityder, argumentation och ideologier i relation till utrikespolitik, komparativ utrikespolitik, 2) strategi, säkerhet, kapacitetsstudier, rustningskontroll, krig och kriser, 3) internationella organisationer, 4) regionalt samarbete, integration och desintegration, 5) systemanalys, perceptioner och transaktioner mellan stater. I praktiken glider alla dessa kategorier lätt över i varandra. Åtminstone i Tammerfors har det också visat sig, att avgränsningen mot vissa andra ämnen är något oklar: inom ämnet internationell politik har det framlagts uppsatser och avhandlingar, som lika väl kunde ha hänförts till ämnena historia, sociologi eller kommunikationslära (vilka alla har egna lärostolar vid Tammerfors universitet). Detta har emellertid inte ansetts utgöra något allvarligt problem. Både internationell ekonomi och internationell rätt har däremot så pass särpräglade metoder och frågeställningar, att avgränsningen mot dem förefaller tydligare (vilket den kanske inte nödvändigtvis

alltid kommer att vara, särskilt med hänsyn till det växande intresset för ekonomiska sammanhang inom politologin).

Freds- och konfliktforskning kan enligt min uppfattning inte sidoordnas med de ovannämnda kategorierna inom ämnet internationell politik. Det är väl snarare denna forsknings motivation och målsättning, som är avgörande för dess särskiljande, och forskningsuppgifter bör en freds- och konfliktforskare kunna finna inom de nyssnämnda specialområdena lika väl som på annat håll. Hos oss är intresset för freds- och konfliktforskning stort, och i Tammerfors har sedan några år verkat en informell freds-forskningsgrupp, vars kärna utgjorts av unga forskare och studenter inom ämnet internationell politik. Rollerna som »fredsforskare» och »politolog» förenas hos samma personer och här föreligger inga problem eller motsättningar.

Det är en annan sak, att man på vissa håll (kanske inte så mycket i Finland) kan särskilja olika slags forskningsmiljöer, beroende på vederbörande forskares egna motiv, intressen och värderingar. Det finns i flera länder forskningsinstitut, som specialiserar sig på strategi och säkerhetspolitik, ofta med ett inslag av militär sakkunskap, och det finns freds-forskningsinstitut, där forskarna synbarligen ofta tenderar att vara mera vänsterradikala i sina personliga värderingar eller animeras av en pacifistisk övertygelse. Just dessa två typer av forskningsinstitut är särskilt vanliga vid sidan av mera traditionella eller »allmänna» institut för forskning på den internationella politikens område; en möjlig förklaring är väl den, att penningbeviljningar just till dem har kunnat motiveras som verksamhet för sådana ädla mål som »försvar» och »fred».

Förekomsten av just dessa två typer av institut har väl också indirekt föranlett de särskilda omnämningarna av »säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning» i direktiven till den svenska kommittén för internationell politik. Såvitt jag förstår, finns det ingenting att invända mot ett sådant direktiv, men det förefaller mig däremot egendomligt att konstruera ett ämne »internationella relationer», som enligt mitt synsätt skulle omfatta 1) internationell politik i allmänhet, 2) ett specialområde inom den internationella politiken och 3) stora delar av den internationella politiken jämte en del andra frågor ur freds- och konfliktforskningens synvinkel. Jag ser ingenting som hindrar att kalla allt detta för »internationell politik», men om man uttryckligen önskar ta med även sådana områden av freds- och konfliktforskningen, som i varje händelse faller utanför den internationella politiken och om man uttryckligen önskar framhäva detta, så kunde man förstås följa den nordiska samarbetskommitténs exempel och tala om »internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning».

Kommittén har tydligen i viss mån också tagit intryck av förekomsten av särskilda institutioner för studium av internationella relationer på akademisk högstadienivå (»graduate schools») i Förenta Staterna och vissa andra länder. Sådana institutioner brukar ha ett stort antal forskare och lärare inom olika specialområden av internationell politik, internationell ekonomi, internationell rätt, politik och diplomatisk historia, ofta också utländska språk och överhuvud sociala, politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden i utlandet, gärna mera avlägsna världsdelar (»regional studies»). De amerikanska termerna International Relations och International Studies brukas ofta som benämningar på studium av internatio-

nell politik, men de användes också och förefaller mera adekvata som benämningar på den större helhet, som de nyss uppräknade ämnena utgör. Ur den här synpunkten skulle felet med kommitténs förslag helt enkelt vara, att den föreslagna institutionen är för liten med sin enda professor och ett par assistenter. Det är förstås en annan sak om det i Sverige finns resurser för en hel »graduate school» för det stora tvärvetenskapliga område, som kunde kallas »internationella relationer». Jag vill inte uttala mig om lämpligheten av att inrätta en mindre institution av den typ, som föresvävar kommittén, men om den inrättas, förefaller det motiverat att använda mera uppfinningsrikedom för att finna en benämning, som tydligare kunde visa vad den skall syssla med. Om det i Sverige förekommer konkurrens om anslag och prestige mellan fredsforskare och säkerhetspolitiska forskare, kanske en annan kompromisslösning är påkallad. Hur skulle det vara att ta efter den vid Columbia University använda benämningen »Institute of War and Peace Studies»?

Klaus Törnudd

Amerikanska mellanval: moralisk seger för demokraterna

I. Bakgrund

När president Zachary Taylor — han tillhörde whigpartiet, republikanernas föregångare, men räknas inte till de oförglömliga gestalterna i amerikansk historia — 1849 tillträdde sitt ämbete, hade han emot sig en senat och ett representanthus, som båda dominerades av motståndarna (demokrater). Det skulle dröja till 1969, innan något sådant mönster upprepades i amerikansk inrikespolitik; som regel har sålunda vinnarna av presidentvalen lyckats få med sig representanthuset, som ju i sin helhet väljs vid samma tillfälle, oftast också fått majoritet i senaten genom att vinna en överväldigande del av den tredjedel som nyväljes vid presidentvalet. Demokraterna har nu dominerat kongressen eftertryckligt alltsedan 1932, då Roosevelt hade en stark s.k. bandwagon-effekt och svepte in många anhängare i kongressen, men inte ens Eisenhower, som står för det republikanska intervallet 1953—1960, behövde inleda sin presidentur med samma sits som Taylor; Eisenhowers betydande personliga popularitet upphävde för en tid det kända faktum, att republikanerna sedan länge var minoritetens parti.

När Richard Nixon blev vald 1968 lyckades han inte få med sig en republikansk majoritet i kongressen. Presidentvalet innebar en mycket knapp seger — den lägsta procentandel som medfört seger sedan 1912, då Wilson besegrade Taft och Teddy Roosevelt i ett trekantsslag liksom det 1968 (Nixon—Humphrey—Wallace) — och några mera markerade framgångar i valen till representanthuset och senaten eller guvenörsresidensen vann republikanerna inte, även om det är värt att notera framför allt att de fick fem nya guvernörer och en klar majoritet i guvenörsresidensen. Till dels berodde detta alltså på att republikanerna alltfört är ett minoritetsparti men också i någon mån på att de 1966 vann en betydande framgång

i mellanvalen — då svängde trenden från jordskredsvalet 1964 tillbaka och Johnson fick finna sig i ett betydande nederlag.

Richard Nixons målsättning som president har naturligtvis varit att förändra förhållandet, att republikanerna är ett minoritetsparti, och söka skaffa partiet majoritet i något eller båda av kongressens hus. Nu kan man naturligtvis invända — och åtskilliga har gjort det, inte minst på republikanskt håll — att man i och för sig inte behöver fästa så stor vikt vid om republikanska partiet skulle få majoritet i kongressens båda hus; vad som var viktigt var den s.k. ideologiska majoriteten. Amerikanska partier är ju egentligen — även om demokrater och republikaner med någon framgång kan placeras med en traditionell vänster-höger-skala, i nu nämnd ordning — inte till sitt ursprung i europeisk mening ideologiska partier, snarare stora valkoalitioner med olika historisk bakgrund (slavfrågan och delstaternas suveränitet). Eftersom båda partierna innehåller konservativa och liberala element, skär röstningen i huset ofta genom partilinjerna.

Om Nixon alltså skulle lyckats vinna några platser i senaten och förlora måttligt i representanthuset, skulle han kanske ändå genom att mera liberala demokrater och republikaner utbyts mot mera konservativa få en ideologisk majoritet, som den herostratiskt ryktbare vicepresidenten Agnew brukar säga.

Nu hävdar man att 1970 års mellanval var en sådan ideologisk seger. Men var det så? Vad innebar egentligen det omstridda valresultatet? Denna fråga skall i denna översikt belysas. (Jfr översikterna i Statsvetenskaplig tidskrift 1967: 2—3 s. 210—225 resp. 1969: 1 s. 118—130.)

II. Valkampanjen

Vietnamkriget och andra faktorer medförde, att Lyndon Johnsons enorma triumf över republikanernas Barry Goldwater och de därmed följande demokratiska segrarna i kongressvalen — såväl till representanthus som senat — snart kom att förblekna. Redan 1966 års mellanval manifesterade en snabb republikansk återhämtning; efter 1964 års val var det en del bedömare som spådde en dyster framtid för partiet. Mellanvalet 1966 bekräftade två fundamentala regler i det amerikanska politiska systemet: att tvåpartisystemet skulle komma att fortsätta, liksom att mellanvalen regelmässigt gav seger för oppositionspartiet. Republikanerna kunde se fram mot presidentvalet 1968 med försiktig optimism: valet hade gått bra, och partiets ledarskikt hade förstärkts med nya män i senat och guvernörsresidens liksom de inneburit Richard Nixons återkomst på arenan.

Det blev så småningom klart, att Richard Nixon skulle kröna sin anmärkningsvärda politiska comeback — efter 1960 års nederlag mot Kennedy och förlusten 1962 mot Edmund Brown i guvernörsvalet i Californien — med att en gång till bli nominerad som partiets presidentkandidat. Valet i november 1968 gav Nixon och hans medkandidat Spiro Agnew — ditintills guvernör i Maryland — en knapp seger över Hubert Humphrey och Edmund Muskie samt över George Wallace och hans medkandidat Curtis LeMay.

Ett centralt inslag i Nixon—Agnews valkampanj blev det numera så beryktade uttrycket »law and order». Politiken skulle gå ut på att söka väcka de glömda

amerikanerna, »the silent majority» — under New Deal-eran kanske Roosevelts anhängare men nu utflyttade till förorterna och angelägna bevara sina vunna positioner — till insikt om att republikanerna skulle stå för det bästa skyddet mot den växande oron i det amerikanska samhället. Till den ändan riktade vicepresidentkandidaten Agnew kraftiga angrepp mot vänstergrupper, studenter och antikrigsdemonstranter m.fl. Uppenbarligen var man i USA efter så många års fruktlöst krig i Vietnam trötta på alltihop, och dessutom hade demokraternas president förvärvat en 1968 lika grundmurad impopularitet som 1964 grundmurad popularitet. Detta var givetvis ett handikapp för Humphrey; trots detta höll han på att hämta in försprånget, vilket var ett tecken på den demokratiska koalitionen bärkraft trots krig och social oro — många anser att en veckas valkampanj till hade gett demokraterna segern; det totala bombstoppet i Vietnam kom för sent.

Nixon fick således tillträda sitt ämbete efter en mycket knapp seger och med en demokratisk kongress emot sig. Det är uppenbart att hans främsta mål, förutom att söka dämpa Vietnamfrågan och få slut på kriget, måste ha varit att söka bryta demokraternas makt över kongressen, som trots att ideologierna skär genom partigränserna ändå har politisk betydelse, psykologiskt såväl som mera handfast genom fördelningen av viktiga utskottsplatser etc. Självfallet skulle Nixons möjligheter att bli omvald öka betydligt, om han hade en samarbetsvillig republikansk kongress med sig. Sett ur denna speciella synvinkel syntes läget inte särskilt bra — traditionen pekade ju på att oppositionen skulle komma att vinna ytterligare platser och att majoritetsförhållandena skulle komma att bli än sämre än de 57—43 i senaten och 246—189 i representanthuset. Traditionen förbjöd också, att presidenten alltför aktivt ingrep i valkampanjen, vilket uppenbarligen var en förutsättning för att man överhuvudtaget skulle kunna tänka sig möjligheten att få majoritet åtminstone i något av kongressens båda hus, sannolikt då senaten. Denna tradition har sitt ursprung i det förhållandet, att presidenten på en gång är nationens ledare och partichef och att en alltför stark identifikation med partiet och med lokala tvister, som ju måste följa av ett mellanval då han inte själv står under omval, skulle kunna innebära vissa faror för presidentens position och omvalsmöjligheten.

Nixon inledde — liksom de flesta presidenter — sin presidentur med att tala om samarbetets nödvändighet. Likafullt vore det orimligt att förneka, att den politiska situationen efter hans makttillträde polariserats avsevärt. Visserligen har Nixon till synes lyckats med att tona ned Vietnamfrågan som stridsämne — i varje fall i skrivande stund — men samtidigt har motsättningarna mellan hans regim och de färgade, studenterna m.fl. skärpts. Till någon del hänger detta väl samman med att det gick rätt lång tid innan Nixon lyckades dämpa ned Vietnamfrågan — den fick ny näring genom inmarschen i Cambodja i april 1970 — men främst kanske med det rätt speciella bruk, som presidenten gjort av sin vicepresident (denne kallas stundtals Nixons Nixon). Efter sitt tillträde 1969 har denne ägnat en betydande aktivitet åt att resa omkring i landet och rikta häftiga attacker mot grupper av oliktankande. Agnew har därvid visat sig vara en publik- och bidragsmagnet av stora mått, och anledningen till att man låtit honom hållas — det har många gånger förvånat även partikanrater till vicepresidenten — har

ansetts vara, att han rätt träffat vissa strängar hos »den tysta majoriteten», den majoritet som skulle bryta demokraternas ställning som majoritetsparti och återföra republikanerna till 1920-talets dominerande ställning.

Agnews verksamhet var också ägnad att stärka ett annat element i den Nixonska strategin att slå tillbaka demokraterna för gott, nämligen att skaffa partiet ett säkert fotfäste i Södern. Republikanerna gjorde också — med hjälp av Agnew, som ju var guvernör i Maryland, och den f.d. demokratiska, numera republikanske senatoren Strom Thurmond (som f.ö. 1948 fyllde samma roll för södern som nu Wallace gör) — betydande inbrytningar i denna del av landet (Nord- och Syd-Carolina, Florida, Virginia och Tennessee).

Den Nixonska politiken under tiden 1969—1970 gav klart vid handen, att försöket att vinna något eller båda husen i kongressen skulle baseras på samma strategi. Till en början syntes den också ha betydande framgångar. Det demokratiska partiet var stätt i förvirring efter åren med Lyndon Johnson, demoraliserat och med stora skulder efter valkampanjen. Sedan Robert Kennedy mördats och Humphrey temporärt lämnat det politiska livet, hade partiet inga ledare av format, vilka på något sätt framstod som självklara. Edward Kennedy iakttog rätt länge efter mordet på brodern en viss återhållsamhet i politiken, och Eugene McCarthy, hjälten för så många unga och kanske den som egentligen avsatte Lyndon Johnson, drog sig tillbaka från rampljuset och annonserade att han inte skulle ställa upp till omval 1970, då hans senatsmandat löpte ut. Humphreys vicepresidentkandidat Muskie, som gjort ett starkt intryck till följd av sitt moderata uppträdande, och George McGovern, Kennedymannen från Syd-Dakota, var väl partiets främsta talesmän. Demokraterna lämnade ifrån sig en efter omständigheterna stark ekonomi och med en arbetslöshet under 4 procent.

Demokraternas svaghet och partiets dåliga finanser, tecken på att den gamla alliansen mellan demokraterna i norr och söder höll på att rämna, jämte de utåt till synes goda resultaten i försöken att mobilisera »den tysta majoriteten» pekade således mot ett bra mellanval. Men det fanns lakuner i republikanernas optimism såtillvida som att det gällde att således få in presidenten i spelet om man skulle lyckas nå majoritet i senaten, vilket låg närmast till hands. I början av 1970 ansågs republikanerna ha goda möjligheter att nå detta resultat. Likafullt blev det inte så.

Till en viss del ser det ut som om republikanerna misslyckats till följd av ett gammalt begrepp i amerikansk politik, nämligen det s.k. Hooverkomplexet. Demokraterna beslöt sig tidigt för att koncentrera all energi på den försämrade ekonomiska situationen. Faktum var nämligen att ekonomin under 1969 och 1970 hastigt utvecklade sig mot en kombination av högkonjunktur och arbetslöshet; fenomenet är numera inte okänt i moderna blandekonomier. Vid tiden för mellanvalen i november var arbetslösheten uppe i närmare 6 procent, den högsta på åtskilliga år. En konventionell sanning i USA är, att demokraterna alltid drar in landet i krig (första och andra världskriget, Koreakriget), republikanerna i arbetslöshet (alltsedan Hoover var president under den stora krisen i början på 1930-talet). Dessa teman förs fram i valkampanj efter valkampanj och har numera ett visst fäste i väljaropinionen; ibland får de också näring i händelsernas utveckling.

Det var nu möjligt för demokraterna att påstå, att republikanerna höll på att förlora kontrollen över ekonomin och driva in landet i en recession. Denna appell till plånboken är tydligen effektiv — trots att republikanerna, och då särskilt Agnew, gjorde vad han kunde för att peka ut demokraterna som motståndare till lag och ordning. När Nixon i början av oktober återvände från sin utlandsresa, visade man honom opinionssiffror av innebörd att läget nu var långt ifrån ljus; någon majoritet i senaten eller representanthuset kunde det inte bli tal om, om inte extraordinära åtgärder vidtog. Nixon beslöt sig själv för att deltaga i kampanjen, och innan denna var slut hade han själv besökt 20 stater, Agnew över 30. Huruvida detta kom att påverka utgången av valet i positiv eller negativ riktning är osäkert. Nixon gick nämligen ut allt hårdare i sin argumentering för lag och ordning och närmade sig vicepresidentens retoriska höjder.

Endera har presidentens deltagande medfört att republikanerna besparades en större besvikelse eller har väljarna retat sig på hans klara partipolitiska identifikation och avvikit från de republikanska leden. US News & World Report har (16 november) pekat på att av 17 guvernörskandidater, som Nixon personligen stödde, förlorade 11, av 21 senatskandidater förlorade 13, samt av 236 kandidater till representanthuset förlorade 115. Republikanerna under ledning av teamet Nixon—Agnew drev en klart konservativ valkampanj med accenten på temat lag och ordning, kamp mot brottslighet och anarkism, mot studenter och annan vänster, mot svarta pantrar m.fl., mot pornografi etc. Demokraterna tvingades visserligen överlag markera ett visst intresse för samma frågor för att tillbakavisa den pådyvlade identifikationen mellan demokraterna och oroselementen i samhället men lade ändå huvudvikten vid att angripa republikanerna med det gamla Hooverkomplexet som visat sig vara så lyckat i många val.

III. Valresultatet

Rent numerärt innebar valet att den nya senaten kommer att ha en demokratisk majoritet med 54—44, vartill kommer en konservativ, som f.ö. förklarar sig skola stödja republikanerna, samt en oberoende (f.d. demokratisk) senator, som i de viktiga frågorna om fördelning av ordförandeposter i utskotten etc. kommer att stödja demokraterna; man kan alltså säga att senaten får ställningen 55—45 i demokratisk favör mot tidigare 57—43. Representanthuset får demokratisk majoritet med 255—180 mot 246—189 före valet, en nettovinst på nio platser. Den nya uppsättningen guvernörer — alla var inte uppe till omval — blir 29—21 i demokratisk favör mot 32—18 i republikansk före valet.

Dessa numerära förskjutningar säger emellertid inte mera än att demokraterna tycks ha förlorat något i senaten, vunnit något i representanthuset och vunnit mycket när det gäller guvernörsvalet; härtil kan läggas vissa inte obetydliga framgångar för samma parti i valen till delstatslegislaturerna, så t.ex. i den viktiga staten Californien. Utifrån denna enkla analys skulle valet innebära en demokratisk vinst. Men ett mellanvalsresultat låter sig inte analysera enbart med utgångspunkt från siffror. Det är självfallet viktigt också att något undersöka vilka som valts i olika församlingar.

Nixon har efter valet med emfas hävdad, att han nu har en s.k. ideologisk

majoritet i senaten. Vad presidenten och vicepresidenten Agnew menat med detta är förmodligen att man nu skall kunna undvika sådana hårfina förluster i viktiga frågor, som han lidit i t.ex. frågan om utnämmandet av ny ledamot av högsta domstolen under detta år (1970). Det är bekant, att senaten två gånger avvisade Nixons kandidater, Clement Haynsworth och Harrold Carswell, två sydstats-representanter — kraftmätningen kring valet av ny ledamot i domstolen uppfattades säkert med rätta som ett utslag av ideologiska brytningar, av motsättningar mellan höger och vänster. Likaså hoppas Nixon att kunna undvika knappa segrar av typen ABM-projektet, som i en nedbantad version klarades genom senaten med härfin majoritet. Vad han i första hand vill utnyttja sin ideologiska majoritet för är utrikespolitik och försvar.

I representanthuset har han alltid haft ett sådant ideologiskt stöd, oavsett den betydande demokratiska majoriteten, mycket tack vare att sydstatsdemokraterna kunnat påräknas som stöd för administrationen i dessa frågor. Men hur ser den nya senaten ut?

Det har omvittnats på många håll att Nixon, förutom den allmänna men senare nedtonade målsättningen att få majoritet för sitt parti i senaten, ville i första hand få bort en del för honom besvärliga element och att hans första mål i detta avseende var den demokratiska veteranen Albert Gore från Tennessee, en ledande »duva» i Vietnamfrågan och allmänt sett alltför liberal för Nixon. Denna operation lyckades, och Gore ersätts i senaten av William Brock, en konservativ republikan, som vann med 52 procent mot 48. En annan måltavla för administrationen var Nixons partivän i New York Charles Goodell, som utnämns till senator efter mordet på Robert Kennedy; vid vakanser får guvernören utnämna en senator intill nästa valtillfälle och väljer då självfallet alltid en kandidat från det egna partiet. Goodell hade ingen möjlighet att bli återvald och utsattes för häftiga attacker från vicepresident Agnew, som i stort sett förklarade att Goodell allierat sig med de »radikala liberalerna». Faktum är att Goodell i senaten intagit en alltmera radikal hållning inte blott i Vietnamfrågan utan även i andra hänseenden. Goodell var visserligen partiets officiella kandidat men hade emot sig inte bara en demokrat, Richard Ottinger, utan också en representant för New Yorks konservativa parti, James Buckley, som tack vare stöd från många republikanska kretsar vann trekantsslaget i staten; Buckley, som är den förste tredjepartikandidaten som valts till senaten sedan 1940, då Wisconsin Robert La Follette valdes in för det progressiva partiet, fick 39 procent av rösterna mot 37 procent för Ottinger och 24 för Goodell. Härvid är att märka att New York, trots sin republikanske guvernör och ytterligare en republikansk senator (Jacob Javits), är ett starkt liberalt fäste. Det är tydligt att de liberala rösterna splittrats mellan Ottinger och Goodell och på detta sätt möjliggjort valet av en konservativ man, som ämnar ge presidenten stöd i senaten.

Nixon lyckades också få bort en annan besvärlig senator, nämligen Kennedy-mannen Joseph Tydings, som nu kommer att ersättas med den konservative republikanen Glenn Beall — Beall vann med 51 procent mot 49; det anses att Tydings gjort bort sig med sin kamp för lagstiftning om kontroll över vapen-innehav, ett impopulärt ämne i bl.a. sydstaten Maryland, Tydings hemstat. Också i Ohio lyckades Nixon vinna en seger genom att få den gamle liberala demokraten

Stephen Young — som nu inte ställde upp till omval utan ersattes som demokratisk kandidat vid namn Howard Metzenbaum — remplacerad av Robert Taft, en representant för den gamla republikanska dynastin i Ohio. Segern var dock mycket knapp.

Till de ideologiska vinsterna räknar man också i Vita Huset det faktum, att i Texas den liberale Ralph Yarborough nekades ny nominering av sitt parti och att man trots demokratisk vinst genom Lloyd Bentsen med 53 procent mot 47 för republikanen George Bush nu fått en konservativ senator från Texas (utöver republikanen John Tower).

Emellertid ser inte bilden så ljus ut för republikanerna över hela linjen. Man måste beakta att demokraterna var ganska sårbara inför årets mellanval med tanke på att av de 35 senatsplatser som var uppe till omval var 25 besatta av demokrater, tav vilka merparten vunnits i republikanernas kraftiga nederlag 1958 eller Johnsons jordskredsseger 1964. Men i själva verket klarade sig allmänt demokraterna bra bortsett från de nyssnämnda. Till de mera spektakulära framgångarna för majoritetspartiet hörde segern i Californien för John Tunney, en ung kongressman som klart besegrade den gamle filmskådespelaren George Murphy, vilken i likhet med f.d. kollegan Ronald Reagan bytt yrke på äldre dagar; Tunney fick 54 procent mot Murphys 46, således en klar seger, vilken f.ö. innebär att Californien nu för första gången på över hundra år har två demokratiska senatorer, därtill bägge tillhörande det klart liberala lägret (den andre, Alan Cranston, valdes 1968).

En annan betydande demokratisk seger vanns i Illinois av Adlai Stevenson Jr, son till den framlidne guvernören i staten, dubbele presidentkandidaten och FN-ambassadören; Stevenson fick 56 procent mot 44 för den sittande senatoren Ralph Smith (som f.ö. utnämnts till ämbetet efter framlidne republikanske minoritetsledaren Everett Dirksen.) I övrigt lyckades demokraterna försvara de platser de hade, inte minst i Mellanvästern — som ansågs vara en möjlig region för republikanska vinster i senatsvalen — där Quentin Burdick omvaldes i Nord-Dakota med 62 procent av rösterna, Frank Moss i Utah med 56 procent, Joseph Montoya i New Mexico med 53 procent, Howard Cannon i Nevada med 55 procent och Gale McGee i Wyoming med 56 procent liksom William Proxmire i Wisconsin med 71 procent. Försök att komma åt liberalerna Philip Hart i Michigan, där förre guvernören, numera bostadsministern George Romneys hustru Leonore Romney ställde upp, liksom Vance Hartke i Indiana med hjälp av republikanen Richard Roudebush misslyckades; Hart vann med 67 procent mot 33, Hartke däremot ytterst knappt.

I övrigt omvaldes kända demokrater som Edward Kennedy i Massachusetts med 62 procent av rösterna — detta trots Kennedys s.k. Chappaquiddickaffär 1969 —, Edmund Muskie i Maine med 62 procent, Mike Mansfield i Montana med 61 procent av rösterna, Stuart Symington i Missouri med 51 procent. I Minnesota vann Hubert Humphrey lätt den plats som blivit vakant efter Eugene McCarthy, som inte ställde upp till omval; Humphrey fick 58 procent av rösterna.

Det är visserligen sant att republikanerna lyckats bli av med ett par »duvor» och liberaler, men de har fått ett par nya i stället, och de flesta bedömare anser

att den nya senaten inte innebär någon större förändring i förhållande till den gamla; det är möjligt att det ligger något i Nixons tal om en ideologisk majoritet med den nya sitsen 55—45, men det är idag omöjligt att veta om nya republikaner som t.ex. Connecticuts Lowell Weicker och Tennessees Robert Brock verkligen kommer att innebära någon så stor förändring. Det är f.ö. möjligt att demokraterna får ytterligare en senatsplats efter årsskiftet. Karl Mundt från Syd-Dakota är nämligen svårt sjuk och har försatt republikanerna i det besvärliga dilemmat att de riskerar att endera förra vederbörandes tillstånd ytterligare genom att kräva hans avgång före årsskiftet, medan staten ännu har en republikansk guvernör, eller vänta till efter årsskiftet, varvid de förlorar en plats eftersom guvernören då är demokrat och lär utnämna en partikamrat.

Demokraterna vann sålunda nio platser i representanthuset. Det är ingen särskilt övertygande seger — den genomsnittliga vinsten för presidentens motståndsparti vid mellanvalen har under detta århundrade legat vid 35, sedan 1950 vid 29 platser. Den begränsade vinsten torde i själva verket inte ha förändrat någonting i huset, där presidenten kan räkna på stöd från en ideologisk majoritet för sin utrikes- och försvarspolitik. Till följd av sin mandattid, två år, har kongressmännen alltid hållit sig nära presidenten och intagit en klart konservativare hållning än senaten. Republikanernas förlust ligger således avsevärt under genomsnittet för mellanval, men är likafullt en mindre, om än i sak betydelslös förlust.

Betydelseöst är däremot knappast att republikanerna lidit allvarliga nederlag i guvernörsvalet. Guvernörerna har väl framför allt sin betydelse som utdelare av tjänster och för inflytandet över delegationer till partikonventen. Det brukar anses att det är fördelaktigt att behärska guvenörsresidensen inför ett presidentval, och demokraterna vände nu 18—32 till 29—21 bland de femtio staterna. Visserligen vann de båda republikanska namnen Ronald Reagan i Californien — med 53 procent mot Jesse Unruhs 47 — och Nelson Rockefeller för fjärde gången i New York med 52 procent mot 48 för demokraten Arthur Goldberg, f.d. arbetsminister hos Kennedy, ledamot av högsta domstolen och FN-ambassadör efter Stevenson. Floridas republikanske guvernör Claude Kirk liksom Arkansas Winthrop Rockefeller, bror till New York-guvernören, besegrades däremot liksom en rad mindre kända namn. Till de mest lovande nya demokratiska guvernörerna hör Ohios John Gilligan, Pennsylvanias Milton Shapp, Floridas Reuben Askew och Wisconsinens Patric Lucey. En säkerligen mera tvekelaktig seger gick i Alabama till George Wallace, som tog 76 procent av rösterna och nu åter har en plattform för sitt nationella agerande.

IV. *Valets innebörd*

Valet låter sig, som redan sagts, knappast analysera i termer av ett i stort sett status quo i senat och representanthus och en klar demokratisk storseger i guvernörsvalet; de har en vidare implikation.

Det är uppenbart att demokraterna — på samma sätt som skedde med republikanerna 1966 efter det stora nederlaget 1964 — blivit synnerligen uppmuntrade av valutslaget. Trots finansiella besvärligheter och brist på klar ledare lyckades partiet slå tillbaka och har nu återvunnit en hel del av sin optimism inför 1972.

En viktig aspekt på återhämtningen är att de AFL—CIO-anslutna arbetarna tydligt i väsentlig utsträckning röstat demokratiskt, trots att organisationens ledare George Meaney före valet uttalat sig starkt kritiskt om partiet. Det är tydligt att demokraterna inte längre är helt utan chans att återkomma till makten, att Nixon inte är oslagbar. Trots en kraftinsats av såväl presidenten som vicepresidenten och trots att Vietnamfrågan nära nog pacificerats lyckades republikanerna inte uppnå något av sina mål. Varför misslyckades de då?

Tydligt har det s.k. Hooverkomplexet visat sig vara ytterst verksamt och inneburit en effektiv angreppsvinkel för demokraterna, traditionellt »the big spenders» i amerikansk politik. President Nixon sade vid ett kabinettsmöte efter valet (Newsweek den 16 november), att hans insatser avvärjt ett större nederlag. Valet innebär alltså, att det faktum att Vietnamfrågan skjutits undan inte nämnvärt hjälpt republikanerna och att de hamnat i sin traditionella sits, att komma in i en arbetslöshetsperiod som inte kan klaras med en konservativ ekonomisk politik av republikanskt snitt.

Valet innebär också att det amerikanska elektoratet — man måste komma ihåg att valdeltagandet låg på 46,5 procent av de röstberättigade (vilket är en hög siffra för mellanval) mot ca 60 i de senaste presidentvalen — inte låtit sig påverkas nämnvärt av Nixons »social issue», av det myckna talet om lag och ordning, om de liberala elementens oansvarighet etc. Otvivelaktigt skakas USA idag av diverse sociala kriselement, men det är också sant att systemet visat sig vara förvånansvärt stabilt, väljarkåren stabil.

Försöken att skapa en ny koalition i amerikansk politik mellan Nordens missnöjda tysta majoritet, medelklassen i förstäderna, de trängda arbetarna och Södern har ännu inte burit någon frukt. Mest eklatant har detta varit i Södern; de flesta kommentatorer framhåller att Nixons s.k. Södernstrategi misslyckats totalt, att demokraterna återvunnit makten överallt i sydstaterna. Härtill kommer att flera nyvalda demokratiska guvernörer och senatorer i Södern tillhör de mera moderata elementen, som inte ansluter sig till Wallace (New Republic 14 november). Republikanerna vann en senatsplats i Tennessee men förlorade praktiskt taget allt annat i Södern. Om det skulle funnits någon möjlighet att realisera denna strategi var det med tanke på utgångsläget just i år, skriver Richard Rovere (New Yorker den 14 november), men i stället förlorade man guvernörsplatserna i Florida och Arkansas; den enda man kunde behålla var den i Virginia, till yttermera visso en republikan med mycket dåliga relationer till Vita Husets sedan han vägrat stödja partiets senatskandidat. Inte ens Strom Thurmond lyckades se till att hans stat Syd-Carolina fick en ny republikansk guvernör: hans åtel Albert Watson besegrades klart av den relativt moderate demokraten John West.

Det har ibland hävdats att den s.k. södernstrategin skulle slå bäst utanför Södern, säger Rovere. Detta blev dock inte fallet, som ovan framgått; såväl i sydväst, mellanvästern som i Californien gick strategin fel.

Vad var då anledningen till att oron i samhället, den s.k. »social issue», inte gav de röster den borde ha gett? Rovere menar för sin del, att republikanerna nu hamnat i den situationen att väljarna inser, att republikanerna inte heller gör något åt saken. Det är lätt att förutspå att brottsligheten kommer att stiga ytter-

ligare till 1972 och det är då också lätt att föreställa sig att denna fråga likaväl kan bli en bumerang som en fördel för administrationen.

Man kan föreställa sig att det kan bli en svår situation för republikanerna att 1972 ha emot sig dels sitt eget vapen för att väcka den tysta majoriteten — vad den tycker får man inte veta eftersom den nästan förblir tyst med ett så lågt valdeltagande som ca 46 procent — dels Hooverkomplexet. Demokraterna kan tyckas ha vissa skäl för sin optimism. Medan kongressen kanske inte förändrats så mycket, har den politiska situationen gjort det.

Självfallet är det en viktig fråga hur demokraterna förvaltar sin bevarade kongressmajoritet till 1972. Kommer de att ägna sig åt obstruktion och begrava presidentens förslag eller kommer de att gå till motattack och skapa sig en viss profil inför presidentvalet? Det förra ligger säkert närmast till hands, då det ju är svårt att samla majoriteten kring inrikespolitiskt säljbara förslag.

V. 1972 års presidentval

Efter 1964 års presidentval trodde knappast någon, att republikanerna skulle kunna hämta sig till 1968, ja, många kommentatorer trodde att det republikanska partiet var på väg mot sotdöden. Nu är detta att förutspå motståndarpartiets långsamma hädanfärd ett gammalt tema i amerikansk inrikespolitik; så t.ex. trodde man efter 1952 års val att demokraterna efter 20 års regerande var slut som parti, efter 1960 års att republikanerna var det etc. Kanske var inte känslan så utbredd 1968, men nog hade man ett allmänt intryck av att det demokratiska partiet var demoraliserat efter den Johnsonska eran och att Nixons inträde på scenen, ett inträde som man ju i mycket tillskrev hans framgångsrika appellerande till »den tysta majoriteten», innebar att demokraterna skulle få vila sig rätt länge. Likafullt är de nu tillbaka i kampen, i enlighet med mellanvalstraditionens anda men trots måttliga siffermässiga framgångar. 1972 års val är inte längre någon omöjlig uppgift för demokraterna, utan en i högsta grad öppen affär: Demokraternas optimism hänför sig inte enbart till den allmänna återhämtningen, utan också till mera personellt viktiga ting. Till dem hör i första hand Mainesenatorn Edmund Muskie. Det har redan omnämnts att Hubert Humphreys val av den katolske Muskie som vicepresidentkandidat 1968 visade sig vara ett lyckokast, att Muskie gjorde stor lycka i kampanjen med sitt lugna och resonabla uppträdande. Efter 1970 års mellanval framträder Muskie alltmera som demokraternas man inför 1972.

Trots Muskies framgångsrika agerande under 1968 års valkampanj bibehöll Kennedymiljön ett starkt inflytande över opinionen; det blev på något sätt naturligt att sedan också Robert Kennedy mördats vända sig till den ende kvarvarande brodern Edward, den yngre senatoren från Massachusetts. Sommaren 1969 drabbades familjen Kennedy av ännu en tragedi, då Edward Kennedy råkade ut för en bilolycka varvid hans medpassagerare, en yngre kvinna, avled. Den s.k. Chappaquiddickaffären omgavs med mycken mystik, och det är väl ännu åtskilligt som är oklart, men vad som däremot är säkert är att Kennedys position hos den amerikanska allmänheten försämrats. Skulle en man som handlar i panik visa sig vara en lämpad presidentkandidat? Han beslöt emellertid att kvarstå som

senator och ställde i år upp till omval. Visserligen fick han inte samma massiva stöd i år som 1964 då han valdes med över 70 procent av rösterna — han fick nu 62 — men det var likafullt en imponerande seger, och det kan inte gärna bortses från att Kennedy alltfört, även om han själv avsäger sig alla sådana ambitioner — vilket mot bakgrunden av vad som hänt hans bröder är mindre förvånande — är ett starkt namn inför 1972. Hans arbete i senaten bl.a. som majoritetens inspiskare (whip) har imponerat och han har sin familjs nästan monarkiska mystik. Härtill, kommer att det genom åren byggts upp en stark apparat kring Kennedyfamiljen, som har ett klart intresse av att fortsätta fungera.

Likväl är Muskie det främsta namnet. Muskies aktier steg delvis mera av en slump vid detta val på så sätt, att han kom att bli den demokrat som alldeles inför valet kom att svara republikanerna på ett häftigt angrepp från Nixon själv. I televiserat valtal från någonstans i Västern gjorde Nixon ett tydligen obehärskat angrepp mot sina motståndare och identifierade dem mer eller mindre med samhällets oroselement; några förmögna demokrater som Averell Harriman och andra samlade snabbt ihop pengar för att köpa TV-tid för ett motangrepp, som kom att levereras av Muskie. I ett lugnt och säkert anförande tillbakavisade denne Nixons angrepp på ett sätt som tydligen enormt ökat hans egna chanser liksom de medfört en för presidenten inte helt förmånlig jämförelse. Muskies anhängare är redan nu i färd med att bygga upp en organisation för honom i Washington; man kan räkna med att den lugne och säkre, nu 56-årige Mainesensatorn kommer med i striden om nomineringen.

Andra namn förekommer givetvis på den demokratiska kanten. Den numera nästan perenne kandidaten Hubert Humphrey har inte avsvurit sig alla chanser och har väl sina anhängare. Han har klargjort, att han alltjämt betraktar sig som partiets nominelle ledare och att han visserligen inte är någon kungamakare men i alla fall vill ha ett ord med i leken vid valet av demokratisk ledare. En tänkbar variant till Muskie skulle enligt somliga bedömare kunna vara paret Humphrey—Edward Kennedy; otvivelaktigt skulle Kennedy exponeras mindre som vice-presidentkandidat, samtidigt som partiet skulle kunna dra nytta av hans position och namn.

En del övergivna Kennedyanhängare slöt sig 1968 till George McGovern, senator från Syd-Dakota, en liberal företrädare för en konservativ präriestat. Man räknar allmänt med att McGovern kommer att vara den förste demokraten som annonserar att han är kandidat redan under 1971. McGovern har ju inte minst under senare år spelat en mycket framträdande roll i senaten som förträdare för »duvorna» och tidvis nästan överspelat William Fulbright; man får alltså räkna med att McGovernns möjligheter hänger intimt samman med krigsläget.

Ytterligare namn som nämns är Iowa-sensatorn Harold Hughes, en demokrat av populistisk karaktär, sensatorn Birch Bayh från Indiana — som organiserat kampanjerna mot domarkandidaterna Haynsworth och Carswell och lanserat förslaget att presidenten skall väljas direkt i stället för av elektorer (något som Nixon inte kunde acceptera då detta skulle hota hans s.k. Södernstrategi som ger överrepresentation åt denna landsdel) — förre Parisambassadören Sargent Shriver — ingift i Kennedyfamiljen — samt förre justitieministern Ramsey Clark. De seriösa kandidaterna torde vara Muskie, Humphrey, Kennedy, McGovern och

Bayh i nu nämnd ordning. Den sannolikaste kombinationen, som nu diskuteras i Washington, är uppenbarligen Muskie—Bayh.

Man har allmänt utgått från att Nixon skulle ställa upp till omval. Detta är kanske alltfjämt den allmänna meningen, men det är som Richard Rovere (New Yorker den 14 november) skriver inte otänkbart att Nixon blir en »one-term president». Nixon har visat sig vara sårbar och yrket har demonstrerat den oerhörda press, som innehavaren utsätts för. Nixon tillträdde sitt ämbete med en fientlig kongress emot sig, och årets mellanval har ju inte ändrat denna situation; utsikterna att republikanerna skulle erövra makten i senaten och/eller representanthuset verkar avlägsna. Uppenbarligen måste Nixon utkämpa 1972 års valkampanj på sitt eget fögderi snarare än på motståndarens blundrar. Det kan bli svårt som ovan antytts — det är inte särskilt sannolikt att brottsligheten och den sociala oron i landet gått tillbaka till dess. Dessutom kommer Nixon inte att kunna luta sig emot Vietnamkriget; han har själv s.a.s. tagit frågan ur politiken och kan knappast föra in den igen. Härtill kommer de ekonomiska problemen. Det är känt att man inom de republikanska affärs- och industrikretsar som stöder Nixon fäster stort avseende vid presidentens möjligheter att klara ekonomin. Nixon är för sin kampanjfinansiering beroende av dessa grupper.

Emellertid är Nixon en envis man och det sannolika är väl att han trots allt ställer upp igen 1972. Vad som däremot är osäkert är hur det går för Agnew. Den excentriske vicepresidenten har visserligen samlat in en mängd pengar till partikassan — han drar alltid folk — men fråga är väl om hans trovärdighet står sig efter de rallarsvingar han utdelat mot sina motståndare under de gångna två åren. Buden är olika om han stannar eller inte, men det skulle inte förvåna om han försvann genom en fallucka. Uppgiften har lanserats i Washington Post (den 27 oktober) att Nixons tanke var att för den händelse denne vann, skulle han lansera den konservativa senatskandidaten George Bush från Texas som medkandidat. Att Nixon sätter värde på Bush har framgått efter valet då Bush förekommit som kandidat för ordförandeposten för det republikanska partiet. Bush utnämndes i stället till ny FN-ambassadör, en post som brukar medföra säte i kabinettet.

Om nu inte Nixon skulle ställa upp, vem kan axla hans mantel? Knappast den evige presidentkandidaten Nelson Rockefeller, knappast Ronald Reagan, som nu fick bara hälften så stor majoritet som 1966. Det finns förvisso åtskilliga namn i kongressen som i och för sig skulle kunnat tänkas lanserade, men ingen har någon nationell pondus eller ställning som Nixon eller som t.ex. Romney hade (han är numera bostadsminister i Nixons kabinett). Två framträdande namn är väl Mark Hatfield och Charles Percy, senatorer från Oregon respektive Illinois. Det finns säkert andra, men det troliga är att Nixon, genom sin i partiet enastående position, tvingas ställa upp, vare sig han vill detta eller inte.

Vilka chanser har då Nixon att bli omvald om han ställer upp? I dagens perspektiv ser det onekligen ut som om han måste börja ta sig an det ekonomiska problemet, om inte detta skall bli det vapen som vrider makten ur hans händer. Arbetslösheten är nu rekordhög i USA utan att fördenskull för närvarande vara följden av någon allmän recession; inflationen är också påtaglig, och man kan vänta sig kraftiga lönekrav. I och för sig sitter Nixon i samma båt som många

västeuropeiska regeringar just nu — fast problemen i USA är mera påtagliga — och som också fått vidkännas vissa politiska svårigheter till följd av den starka inflatoriska utvecklingen och den arbetslöshet som är en följd av en snabb strukturomvandling. Republikanerna är traditionellt belastade med en konservativ ekonomisk syn, som numera ter sig alltmera svår att förena med ekonomiska problem av amerikansk typ. Uppenbarligen befinner sig presidenten i ett dilemma. Hans rådgivare är rätt starkt influerade av den anti-keynesianska Chicagoskolan under ledning av Milton Friedman, men hur ekvationen skall lösas med denna typ av »off-hands»-politik kombinerad med en viss typ av ekonomisk grundtrygghet i enlighet med Friedmans förslag om s.k. negativ skatt (förslag i denna riktning ligger sedan en tid på kongressens bord, men har ännu inte föranlett några åtgärder) och lösandet av inflatoriska problem är ännu oklart. Om republikanerna skulle tvingas överge sin traditionella ekonomiska syn, som i det förgångna ofta lett dem mot politiska nederlag, kunde detta kanske också ha någon betydelse för deras möjlighet att tvätta av sig stämpeln minoritetsparti. Troligt är emellertid att Nixon på denna punkt får föra en defensiv ekonomisk valkampanj.

Återstår då republikanernas klassiska nummer, att framträda som partiet som gjorde slut på kriget (i Vietnam). På samma sätt som republikanerna alltid råkat illa ut på grund av sin ekonomiska politik har de kunnat dra fördel av det förhållandet att alla stora krig startats under demokratiska regimer — såväl första världskrigets som Koreakrigets demokratiska regimer ersattes av en starkt republikansk reaktion och en lång maktperiod för detta parti. Kan man tänka sig att detta är en möjlighet inför 1972? Detta leder fram till frågan om Vietnamkriget kan vara slut eller ett slut åtminstone skönjas om knappa två år.

Det är visserligen sant att Nixon delvis lyckats pacificera den amerikanska opinionen i Vietnamfrågan — trots intåget i Cambodja denna vår. Fredsutspelet i oktober var utan tvekan skickligt — presidenten lovade för första gången en total reträtt av de amerikanska styrkorna under vissa villkor. Även den del av senatens »duvor» hakade på Nixons fredsplan men inte Hanoi/FNL. Det är naturligtvis tänkbart att presidenten kan komma att göra små reträtter med regelbundna mellanrum, men en sådan process kan knappast vara avslutad 1972. Möjligen räcker det med att slutet kan skönjas. Kombinationen steg mot freden i Vietnam och samtidigt så små steg att den konservativa nationalistiska opinion som gett administrationen sitt stöd under senare år inte stöts bort kan kanske ge Nixon en chans, liksom naturligtvis en helt explosiv utveckling av den sociala frågan — varvid detta måste gynna den sittande regimen.

En okänd faktor är liksom 1968 George Wallace. Liksom då hotar han nu att ställa upp som tredjepartikandidat, om inte något av de andra partierna är tillräckligt konservativt i sitt valprogram. Sett i dagens perspektiv är det nog klokt att räkna med att Wallace inte nöjer sig med Nixon utan ställer upp för att kunna sätta de båda andra partierna i ett beroendeförhållande till honom. Wallaces tanke här ju hela tiden varit att genom att själv erövra ett antal elektorsröster i Södern se till att inte något av de stora partierna får majoritet i elektorskollegiet. I ett sådant fall går valet till representanthuset (vilket inte hänt sedan

1804), där Wallace räknar med att hans anhängare skulle mot stöd för dess kandidat kunna avtvinga något parti eftergifter i anslutning till hans önskemål. Vilket parti som Wallaces strategiskt kommer att skada mest är svårt att säga. Å ena sidan har demokraterna ju länge haft ett givet stöd i Södern och hämtat elektorsröster därifrån, å andra sidan har republikanerna vid presidentvalen lyckats värva en hel del elektorer från Södern. 1968 kan det sägas ha varit Wallace och Nixon, som delade på denna landsdels elektorer, medan Humphrey egentligen fick nöja sig med Texas. Sett i detta perspektiv skulle en framgångsrik kampanj för Wallace närmast innebära ett hot mot Nixon (om han nu ställer upp till omval). 1968 vann Wallace endast fem stater i den djupa Södern, men om Nixons politik i vad avser »the social issue» inte tilltalar Wallace — och det finns inte mycket som talar för det — skulle Wallace kanske bättre kunna mobilisera den s.k. tysta majoriteten. Med en så liberal demokratisk kombination som Muskie—Bayh är det föga chans att man i detta parti gör bättre ifrån sig i Södern än 1968. Med en valsedel med bättre representation från Södern kunde kanske demokraterna räkna med att förbättra sin position där när det gäller presidentvalet. Säkert är i alla händelser att de båda partierna måste — såtillvida är Wallace framgångsrik — söka kalkylera med hans operationer och inflytande. Även om han själv inte kan hota något av de stora partierna är han således likafullt en maktfaktor i amerikansk politik — synbarligen inte utan ekonomiskt stöd.

Mellanvalen 1970 var föga dramatiska och gav föga dramatiska resultat, siffermässigt sett. Likafullt har de återställt balansen i amerikansk inrikespolitik och gjort utgången av 1972 års presidentval ovissare än förut. Dessutom har de bevisat den enastående stabiliteten hos den gamla politiska strukturen i landet, som tycks motstå synnerligen hårda påfrestningar.

Stockholm i december 1970

Mats Bergquist

Student activism & radicalism: a bibliographic essay

Student unrest is today a worldwide political and societal phenomenon.* "Wherever one looks—at stagnant underdeveloped countries like Indonesia, at rapidly expanding, economically successful ones like Japan, at right-wing dictatorships like Spain, at Communist systems such as Czechoslovakia and Poland, and at such Western democracies as Germany, France, Italy and the United States—one finds aggressive student movements that challenge their governments for not living up to different sets of social ideals (Lipset, 1969, p. 495)."

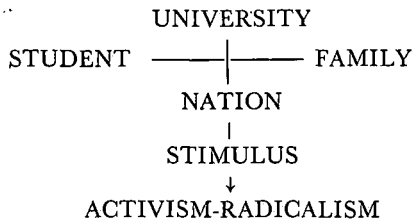
In recent years, numerous books and articles have been written which examine and analyze student political movements, student activists and activism, student radicals and radicalism. Together these writings fall into one categorization: "students and politics."

* A special word of thanks to Daniel Goldrich, David Finlay, John Orbell, Earl Bachman, Trevor Chandler, Cari Gabiou, C. R. Schuller, and Douglas Simon, for without their encouragement, assistance, and understanding, this paper would never have been written.

Unfortunately, in terms of structure the students and politics literature is quite disorganized. The basic problem comes down to this: What sort of framework can one use to organize the literature? In other words, how can one deal with the literature when Psychologist Kenneth Keniston, for example, analyzes a group of fourteen American New Left activists in psychological, as well as sociological and political terms, or when one finds Sociologist Seymour Martin Lipset producing scholarly (sociological, bordering on the political, historical, philosophical and psychological) works dealing with students and politics, or when one finds Political Scientist Donald K. Emmerson summarizing the political variables of student protest (in developing countries) and at the same time touching on the sociological, psychological, and historical? Obviously, to discuss student activism and radicalism along strict disciplinary lines would be intellectually inefficient and would only lead to widespread confusion; strict disciplinary lines do not exist.

Several other problems come to light when considering alternative ways for categorizing the literature. A categorization or model must not be culture-bound; it should be able to apply to student activists and radicals in Berkeley, Tokyo, Bogotá, Stockholm, and Warsaw. At present, scholars do not really know what specific elements contribute to the activist and radical-making process; they have only isolated some elements that *may* be significant—such diverse elements as student's age, sex, academic discipline, elitist or non-elitist national government, private or public university, university size or location, family socio-economic-status, a national political climate, and so on.

The problem, however, is not insolvable. This essayist has found that the students and politics literature can be summarized according to a simple model, consisting of five main variables: nation, university, student, family, and stimulus. Pictorially, the model can be structured as follows:

What does this mean? Very simply, it says that student variables, family variables, university variables, and nation variables are constantly interacting. These variables, each with numerous elements, interacting in a "proper combination" (and there are an infinite number of "proper combinations") plus an "adequate" stimulus, will produce student activism and radicalism.

"Nation" can be looked upon as a main, first-order variable, which answers the question: what elements of a nation contribute to the development of student activism and radicalism? Such elements as political system, national socio-economic-status, elite structure, national stability, can be considered the subset of "nation".

University: What is the influence of the university and academic milieu upon

activist and radical development? The subset is composed of such elements as public or private university, faculty-student relations, university size, location, curriculum, and academic freedom.

Student: How does the student's personality, age, sex, university residence, year in school, academic major, occupational intentions, etc., influence the activist and radical-building process?

Family: What is the influence of family socio-economic-status, religiosity, political party, etc., upon the development of the student activist and radical?

Stimulus: It is not enough to have the above-mentioned variables aligned in a "proper combination" for a student activist or radical to blossom. There must be a strong stimulus. In the United States both the civil rights movement and the Vietnam War have in the recent past stimulated the development of student activism and radicalism.

Thus, under conditions of the four independent variables and together with an "adequate" environmental stimulus, student activism and radicalism can be the end-product.¹

There is a further problem to consider: consistency of and within the literature. Students and politics is a new and expanding research area. As such, scholarly propositions and hypotheses are in a constant state of revision. Many of the early hypotheses that were constructed by the chief architect of the study of students and politics, Seymour Martin Lipset, for example, have been contradicted and revised in his later writings. Lipset, in a 1968 article, stated that "the tension between university and society will . . . be great in authoritarian societies, considerable in emerging and developing nations, and relatively small in the developed democratic societies." In a later publication Lipset revised this statement saying that tensions among students, universities, and societies could be equally intense among developed, authoritarian, and developing nations.

Moreover, this notion of scholarly development and refinement in the area of students and politics is evident after examining two major sets of essays (1) *Daedalus* (Winter, 1968), titled "Students and Politics" (all articles were written prior to March, 1967), and (2) *Students in Revolt*, 1969, edited by Seymour M. Lipset and Philip G. Altbach. In this case, the latter work was based upon the former. All articles from the *Daedalus* issue are incorporated in the Lipset and Altbach compendium and each article has been somewhat revised—an opportunity that few scholars ever have after initial publication. In an infant subject area where ideas, propositions, and hypotheses are in a continuous state of flux and dispute, it is necessary and beneficial (and indeed surprising) to see such public revision, self-criticism and benign discourse.

One final point to consider is the time lag factor (perhaps more aptly time drag) of the literature. After a major event takes place or survey taken, it is commonly one to two years before the report is published. (Of course, this is a general problem throughout the social sciences.) Scholarly analyses of the May—June 1968 French student revolt, for example, have only been published within

¹ It should be noted that the literature has not always made a distinction between student radicalism and student activism. Conditions for both phenomena to develop are often identical.

the last year. Likewise, it will probably be one to two years before one reads detailed analyses of the April—May 1970 student revolt in the United States.

In the following sections, the status of the students and politics literature will be discussed and evaluated according to the framework suggested by the aforementioned model.

Nation

Psychologist Edward Sampson has stated that in order to completely understand the roots of student activism and radicalism in the United States, it is necessary to examine and understand the nation and its political situation (p. 25). Not only does this apply to students in the United States, but also to students of all nations.

Social scientists have begun to inquire into the role of the nation, the national system, and the national situation, showing how "nation" influences the development of student activism and radicalism. Nevertheless, at present there are no scholarly discourses on the role of "nation", an independent variable, upon student activism and radicalism. Many authors discuss "nation" but always in connection with the other major segments of the model, i.e., university, student, family, stimulus.

Actually, it may be an impossible task for a scholar to isolate "nation" without considering the four other variables; one can at least say that it would be quite difficult to write an article with a cross-national emphasis titled "Student Radicalism and the Nation" based on the current students and politics methodology and the state of the literature. Furthermore, the components of the model are constantly interacting. One can discuss how "nation" has been examined in the literature in light of other major variables, but one cannot look at "nation" as being independent to the point where one can say: "Yes, it is the nation's political system that produces or is responsible for student radicalism." When we examine the literature on nation, student, family, university, and stimulus and show how it relates to activism and radicalism, these problems should be kept in mind.

After isolating those propositions which endeavor to explain and examine activism and radicalism and its relation to "nation", there appears to be three main areas which have concerned investigators: (a) the role of the government, (b) the elites, and (c) the developmental situation of the nation.

a. The Role of the Government

The literature addresses itself to two subjects relating radical student activities to the role of government. These subjects are (1) the sanction function and (2) government instability.

1. The sanction function

Sanction function means governmental force, power and punishment and its readiness to use such force and power against deviant political behavior, as student radical activities. Finlay finds that the sanction function consists of two interacting components: the first being the propensity to impose sanctions, which depends on the degree to which political competition is permitted and on the

nature of the demands placed upon students to conform to standards defined by the regime; and secondly, the sanctionability of the student, i.e. the extent to which he believes he is vulnerable to sanctions (1968, p. 70). In the United States, for example, the sanction function is relatively low, as compared to a nation like Nationalist China, where any form of protest means immediate imprisonment. As Finlay states, the choice of a particular student response to potential government sanctions depends solely on their perception of the costs and rewards involved (1968, p. 70).

2. *Government Instability*

Many articles in the students and politics literature emphasize propositions relating to government instability rather than government stability, and for that fact, government instability in developing as opposed to developed nations (Lipset, 1966; Emmerson). Actually, the reason for this situation to have developed is clear. Developing nations quite often find themselves in dynamic situations, i.e. in conditions of political turmoil. Where universities exist in these countries, national political crisis signals student activists and radicals to begin their attempt to play a role in the nation-building (or de-building) process. As Hamilton points out, "the fall of a dictator marks the point of highest prestige for the student . . . (p. 369)."

The role of students in such situations has been well observed by social scientists. As noted above, the literature has thus far addressed itself to instability in developing nations. Indeed, there is a noticeable void—a lack of inquiries into the role of student activists and radicals vis-a-vis developed stable governments. This is an area where there appears to be a definite need for further investigation.

b. *Elites*

There seems to be one theme that binds this literature together: activist and radical students oppose a status quo, non-progressive regime. As David Marr says, "today . . . students tend to sneer at any regime operating from old premises and old power relationships (p. 240)."

Though there are a number of sweeping generalizations like the above, there is little empirical evidence and few investigations to back them up cross-nationally. Surely, one can make a statement like Marr's and undoubtedly be correct on intuition. The literature is in need of a formal treatise which explores this issue cross-nationally.

In general, both scholars and politicians seem to agree that a student threat is not the same as a non-student threat to a regime, since, as Hamilton points out, regimes believe that a student's radicalism fades away after he leaves the university. Moreover, in developing nations the university student is quite often the son of a government official (Altbach, p. 178). And, as seen in the literature, the regime of a newly independent nation attempts to obtain the support of the university student and has little difficulty obtaining that support, since cooperation is usually a guarantee for a future, high status position. As in the previous sections, the literature is for the most part concerned with developing nations.

c. *The Developmental Situation*

The literature on this subject is quite diffuse, covering a wide range of hypotheses and propositions. Nevertheless, there are several themes, which act as a binding thread among the propositions. (Again, the literature almost exclusively concerns itself with developing nations. Developing and developed nations are only in a few instances considered side-by-side. Of course, situations in developing nations are of a more obvious and often more explosive character than elsewhere and hence are of greater interest to researchers.) Based on the literature (Emmer-son; Scott; Koplin; Lipset, 1968) these common themes can be stated as follows:

1. Universities in developing nations often have a low priority in the national development scheme.
2. Even so, educational development in developing nations often outpaces other aspects of national development.
3. Student character is quite often dependent upon the quality of the nation's modernizing experience.

There are still many questions that are left unanswered by the literature. For example, what is the correlation, if any, between the degree of national development and student activism and radicalism? And, more important, what is the impact of student activism and radicalism upon developed and developing nations? The literature is in urgent need of a general comparative study which points out the similarities and differences between student activism and radicalism in developing as opposed to developed nations.

University

The university is the immediate environment where the student operates. Unlike the other independent variables in the model, it appears that "university" acts more or less as a constant, which filters "nation", "student", and "family" variables. As Lifton points out, "it provides for students four years of crucial personal transition—from relatively unformed adolescence to a relatively formed adulthood (1969 B, p. 83)." Ideally, the university is in itself a self-supporting community, independent from major political forces surrounding it. Robert Hutchins acknowledges this notion of "university community", when he says that the university must fashion the mind of the age and not be fashioned by it; "the university must be a center of independent thought and criticism, an autonomous thinking community (p. 7)."

"University" can best be examined in terms of its subset: (a) university autonomy, (b) mass-elite, (c) size and location, (d) facilities, (e) faculty, and (f) cooperation among students, faculty, and administration.

a. *University autonomy*

Hutchins asserted that the university can best function in an autonomous environment—free from external, especially political, forces. In the same light, the

literature infers that the more autonomous the university, the greater the potential for student activity.

What is the impact of "university autonomy" upon student tactics? Students at the University of California, Berkeley, are obviously more prone to demonstrate than their counterparts at the University of Alabama, for example—two public institutions. Is there a difference between the degree of university autonomy in Berkeley as opposed to Alabama? Likewise, are Berkeley students more prone to demonstrate than students at Nanterre? How much is this a function of autonomy? One can guess that the sanction function of both the university and state governments have a direct impact upon these questions. Indeed, this is an intriguing area for further investigation.

b. *Mass-elite*

"Mass-elite" refers to the selection and recruitment of students into the university. What type of student does the university and university system solicit? For example, Ghana is an elite system, since it is highly selective in its recruitment of students (Finlay). Sweden, on the other hand, is a mass system where all students with a gymnasium degree are entitled to enter the university (Tomasson and Allardt). For the student in an elitist system, a university education means high income and high status careers (Finlay, p. 82). And, as mentioned earlier, students in elitist systems are often the sons of the ruling elite. Both Lipset and Finlay find that there is little university student unrest in nations with elitist university systems, because secure paths for future success of all students are insured. Recent empirical evidence, however, does not seem to support this proposition. In a Western Behavioral Sciences Institute (La Jolla, California) survey, the following question was given to nearly 5000 randomly-selected male university students between the ages of 22 and 24:

Have you ever participated in a political demonstration?

Country	Yes	No
South Korea	74.0 %	26.0 %
Ghana	67.8	32.2
Nigeria	58.5	41.5
Yugoslavia	58.4	41.6
Ceylon	54.1	45.9
Canada	37.4	62.6
U.S.A.	34.5	65.5
India	32.0	68.0
Netherlands	29.1	70.9
Denmark	26.9	73.1
Australia	19.1	80.9
Sweden	12.6	87.4
Brazil	12.2	87.8
South Africa	6.9	93.1

When each nation is labeled as either elitist or non-elitist (Banks and Gregg)—and here one assumes that the university community is the microcosm of the national community—one finds the following nations can be considered elitist: South Korea, Ghana, Nigeria, Ceylon, and South Africa. Referring back to the above table, one can readily see that all three nations, comprising the upper quartile, are elitist. If these statistics are valid, many of the propositions advanced by Lipset and Finlay concerning mass-elite must be re-examined. One explanation for this phenomenon could be that as the size of the “elitist” university rapidly increases, the national system can no longer guarantee all graduates a place within the system. (This appears to be the case in Latin America.) And, thus job insecurity could trigger an activist response, provided there is an “adequate” stimulus. As more detailed investigations are carried out on this topic, we shall undoubtedly see greater refinement of the propositions.

c. *Size and location*

Like other variables, the propositions in the literature concerning size of the university population are somewhat disunified. Many researchers have stated that the larger the university, the greater the likelihood for activists and radicals to be admitted (Peterson, pp. 311—2; Lipset, 1968, p. 17). And, to use Richard Peterson's words: “the larger the student body, the greater the likelihood of there being some student who wishes to start something . . . and of his being able to find others who will sympathize (p. 311—2).” However, Altbach points out that “as the population becomes larger and less homogenous, it is more difficult to organize large scale student movements (p. 178).” These conflicting statements place some doubt on the utilization of the concept of university size as a major contributing factor in the presence and growth of student activism and radicalism.

On the other hand, location of the university or college seems to be an important factor to consider when examining student activism and radicalism cross-nationally. Here the literature's propositions are quite unified. Whether in Latin America, South Asia, or Western Europe, the location of a university in or near a large city, especially the capital city, encourages political activity. As Lipset says, “national political organizations and personalities are more on the minds of students and are also more available as the foci of thought, agitation and demonstration (1968, p. 145).” Another factor to consider was noted in the Cox Commission Report on the 1968 disturbances at Columbia University in New York City: “The size and impersonality of the city enhances the size and impersonality of the university in relation to the individual, and both may nourish the feeling of powerless anonymity that leads to alienation, frustration, and resentment (p. 31).” Not only does this apply to students at Columbia, but also it probably is cross-nationally applicable. Nevertheless, these propositions and the literature as a whole does nothing to help explain or analyze deviant cases, why, for example, a violent anti-Vietnam demonstration would break out at North Texas State University in the rural community of Denton, Texas.

d. *Facilities*

Educational facilities are another important variable to consider. Where educational facilities prove deficient or even non-existent, where there are inadequate libraries, poorly trained staff, and overcrowding—local issues often serve as the spark that ignites a larger fire (Scott; Altbach; Emmerson). However, good facilities do not lessen the likelihood of student political activities at a university, as Lipset suggested in a 1966 article. Student activism and radicalism is found even at a nation's best and wealthiest universities, whether Harvard, the Sorbonne, or Heidelberg; in fact, it is likely to be born and nurtured at these places.

e. *Faculty*

According to the literature, incompetent, inaccessible or invisible faculty serve as an impetus for the development of student activism and radicalism (Lipset, 1966, 1968, 1969; Marr; Tomasson and Allardt). In Latin America and Asia university teaching is often a part-time occupation for faculty (Scott; Hamilton; Albornes; Lipset, 1968; Altbach). Researchers have only described the situation by nation and have not made, at least to this essayist's knowledge, any attempt to examine the situation cross-nationally. Moreover, there is an important question that seems nearly untouched by the literature, i.e. the influence of faculty in the radicalization and politicization of their students. It is quite evident that in many countries politics is discussed in the classroom. Indeed, it is clear that, with regard to certain issues, as suggested in the Bennington study (see Newcomb, et al.)—intentionally or unintentionally, faculty molds student opinion.

f. *Cooperation among students, faculty and administration*

Since situations vary tremendously from university to university, country by country, this is an extremely difficult topic to deal with cross-nationally. Nevertheless, several generalizations can be made. A key proposition states that the lack of communication channels among students, faculty and administration produces frustration and leads to violence (Altbach). Moreover, Edward Sampson states that the most important goal of student protesters is meaningful participation in the decision-making process (p. 20). The literature shows that the lack of workable communication channels is a key source of student dissent and radical development.

Student

A recent study of American university students by Alexander Astin suggests that "the differences between universities which are demonstration prone and those that are not are a function of variations in the backgrounds of the students who attend them, i.e. "student" and "family" variables rather than aspects of "university" (cited in Lipset, 1969, p. 497). In a similar light, Lipset suggests that "university" variables are somewhat important, but "student" variables are more important.

“Student” variables encompass such factors as (a) age, (b) academic major, (c) intelligence, and (d) occupational intentions. Again, it should be pointed out that all variables in the model are interrelated, that “student” variables are directly related to “university”, “nation”, and “family” variables.

This is one area where the literature has begun to take a detailed, cross-national approach. Moreover, it is one of the few areas in the students and politics literature where researchers have looked beyond their own academic discipline for assistance.

a. *Age*

The literature supports two main propositions. First, younger students tend to be more liberal than older students (Lipset; Altbach; Emmerson; Bay). And secondly—and nearly the converse—activism and radicalism decreases over time with age (Tomasson and Allardt; Scott). There are several questions which one can raise concerning these propositions. Does youthful idealism and romanticism decrease with age? If so, then one can begin to explain, as the literature suggests (Keniston; Tomasson and Allardt; Emmerson), why older university students, especially advanced students, assume positions of leadership in activist and radical movements. Does the radicalism of an individual decrease with age or does a radical movement or ideology become more radical over time, making the former radical look conservative? Does a radical student retain his core “radical ideology” over time after he leaves the university? Iverson, Raser and Finlay (p. 6) and Newcomb, et al. suggest that values, attitudes and beliefs may remain stable over time, while both Emmerson (p. 393) and Scott (p. 79) infer, though do not fully discuss, that radicalism decreases with age, for the reason that political interest and activism in one’s final and post-university years at the university become secondary to more career-oriented concerns. These propositions, however, are weakly stated with little empirical evidence to back them up. Certainly, these questions and propositions pose topics for further research and an area where panel studies would be quite appropriate.²

b. *Academic major*

According to the literature (Lipset; Finlay; Emmerson; Tomasson and Allardt) activist and radical students tend to cluster in certain academic disciplines. Numerous studies have shown that the humanities and social sciences contribute disproportionately to activist and radical activities. Moreover, “mathematicians, statisticians, theoretical physicists, molecular biologists, and the like seemingly are disposed to attack going complex social systems for not working efficiently, according to the logic of an abstract moral model (Lipset, 1969, p. 506).” The literature

² This brings up a major problem in the academic study of “students and politics”. In recent years it has become increasingly difficult for researchers to conduct survey research on this subject. As student unrest becomes more volatile and threatening, governments are looking more and more unfavorably upon researchers, especially alien researchers. It would be quite important to the discipline if many of the research questions posed in this essay would be thoroughly investigated; however, local politics and government fears of subversion often seem to blockade such scholarly endeavors.

points out that engineering and business attract conservative students. (However, do some academic disciplines *attract* conservative students or do they *make* conservative students?) The same holds true for disciplines which have a high proportion of female students. Medicine, on the other hand, has a leftist aura in Latin America, while in Western Europe and North America it has been traditionally conservative (Lipset, 1968, p. 17)—though when compared with other disciplines in Latin America, medicine appears to be somewhat conservative.

c. *Intelligence*

What little has been written about this subject is confined solely to students in the United States. Richard Flacks points out that student activists tend to be near the top of their high school class and that very few are low academic achievers (p. 56). Kenneth Keniston, in agreement with Flacks, suggests that the higher a student's grades, the more likely it is that he will become involved in a political demonstration (1967, p. 117). Christian Bay notes that "radical students keep scoring higher either on intelligence tests or by way of academic grades, compared to more conservative students (p. 77)." These intriguing propositions counter statements made by some American government administrators and journalists who label student activists and radicals as "college bums" and "drop-outs". Unfortunately, these studies are only based on surveys conducted at several American universities. It is, therefore, difficult to ascertain whether Keniston's, Flacks', and Bay's propositions are valid for the American student population. Further study on the question of intelligence is crucial to the study of "students and politics", if only to dispose of a great deal of possible myth surround the subject.

d. *Occupational intentions*

Student occupational intentions have been another area of interest to researchers. Most research emphasis has been placed upon developing nations, mainly because job market conditions in developing nations stand out as either very good or very poor. Emmerson, for example, finds that "student occupational frustrations and anxieties have been particularly high in several Asian and Latin American nations and strikingly low in sub-Saharan Africa, crudely reflecting the relative levels of activism in these areas (p. 409—410)." Lipset has noted that where there are poor employment prospects for university-educated youth, a large reservoir of late adolescent rebellion develops from which revolutionary politics can easily draw support (1966, p. 141). Stated still another way, "nothing so effectively quells adolescent tendencies toward radicalism as when students are preoccupied with future careers (Prewitt, p. 18)." Poor job market conditions increase student insecurity. It is not uncommon in India, for instance, to find taxi drivers, busboys, or construction workers with university degrees, especially professional degrees like engineering and architecture.

Richard Flacks makes several interesting comments concerning the situation in the United States. His investigations show that few university activists look forward to careers in politics, industry, the sciences, or the professions (pp. 57—8). Why

is this so? Why is there a disaffection of socially advantaged youth from conventional career opportunities? Is this phenomenon limited to students in developed nations? Here is another area for further research.

Family

On first appearance one might think that the family has a minor impact in the radicalization process. Yet, according to the literature—though meager when compared in size to the literature on “nation”, “university”, and “student”—the familial variable appears to be crucial in the shaping of one’s core political beliefs and subsequent behavior. Social scientists are generally in agreement that the family is the transmitter of values, rules, and norms of one’s society; the family also represents the traditional values of society.

In recent years the role of the traditional family unit has been a topic of much debate among the younger generation in some nations. This is revealed in another Western Behavioral Sciences Institute university student survey question:

Is the family necessary for the preservation of fundamental human values?

Country	Yes	No	Undecided	Sample Size
Finland	92.6 %	5.5 %	1.9 %	265
United States	85.7	9.7	4.6	657
Netherlands	83.9	12.5	3.3	910
Sweden	77.8	19.7	2.5	195
Denmark	56.6	31.1	9.3	291

When the Danish response, for example, is broken down according to political ideology—students to the right, center, and to the left—one sees a rather dramatic revelation:

Is the family necessary for the preservation of fundamental human values?

Denmark	Yes	No	Undecided	Sample Size
Students to the Left	39.5 %	49.0 %	11.5 %	104
Students at Center	71.4	20.0	8.6	140
Students to the Right	70.2	23.4	6.4	47

Of the Danish students who perceive themselves to the left, 49 % appear to reject the family as the preserver of fundamental human values. One might explain this using various leftist writers as a buttress, but the literature fails to discuss such a rejection.

Needless to say, there are several areas where the literature has concerned itself with family: (a) socio-economic-status, (b) religiosity, (c) political affiliation, and (d) a topic that will be termed “other familial variables”.

a. *Socio-economic-status (SES)*

Perhaps the one area within the literature on student activism and unrest that needs the most unangling and further study is socio-economic-status. To illustrate Philip Altbach says that "the student movement represents the disaffection not of an underprivileged stratum of the student population but of the most advantaged sector of the students (1966)." William Hamilton states that "there is no obvious difference in class between the two groups (high SES vs. low SES students) (p. 58)." Roberta Koplín reports that the existing evidence points to their (students from lower class or peasant background) being more likely to have radical political attitudes than middle or upper class (p. 378—9)." Here are three quotations—all concerning students in developing nations—each one seemingly contradicting the other.

According to Emmerson, the problem lies in the diversity of research designs. Socio-economic-status in some studies might be a combination of father's income, education, and occupation. In other studies, other variables form a SES index. Still other studies use a self-perception question to establish socio-economic-status, e.g., "Where would you place your family social position—at the far left is very low, at the far right very high?"

SES is one area where cross-national comparison is extremely difficult, since what is defined as low socio-economic-status in Uruguay, for example, might be considered middle range in Brazil. One can conclude that based on the status of research on SES and its application in the literature, it is a weak and unstable *cross-national* indicator of student political attitudes and behavior. And, it will remain so, until definition and measuring technique is standardized.

Yet an important question still remains: What is the relationship between student activists and radicals and their social position? Are they from upper, middle, or lower class backgrounds? Though SES may not be fully applicable on a cross-national basis, it can be applied to case studies carried out *by nation*. Thus, one can examine the relation between SES and students within Ghana, within Venezuela, or within India, for example, with little concern about cross-national comparability.

b. *Religiosity*

Religiosity means (1) the particular sect or religious denomination with which one's family is associated and (2) the degree that one associates himself with his religion and religious institutions. The literature has not gone into much depth. What various authors (Lipset; Altbach; Emmerson) have noted seems to follow the theme that the less religious a student, the more interested or active he is in politics. This essayist has not seen any empirical evidence to support the above proposition, though it appears to be widely accepted.

c. *Political affiliation*

Under this topic there are two propositions which the literature seems to uphold. (1) The first is that the student activists and radicals come from homes where the

parents where former radicals (Keniston; Flacks; Lipset and Altbach) and from families with liberal values (Keniston). And, (2) there is a high correlation between the general direction of the father's political views and those of their children (Emmerson; Flacks). Politicization, though barely touched by the students and politics literature, is one of the more important familial elements directly affecting one's political orientation, and is, therefore, in need of greater scholarly investigation.

d. *Other familial variables*

There are several familial variables that the literature mentions, but fails to discuss in depth in relation to the making of a student activist and radical: size of family, residency (urban-rural), and ethnicity. Each of these topics is in need of detailed investigation and study, for these variables undoubtedly contribute to the activist and radical-making process.

Stimulus

"As the city begins to grow, as an industrially oriented middle class emerges, and as the politics of change begins to operate, students assume a most important role in the importation and adoption of ideology in the organization of power as well as ideas, and in government itself (Silvert in Emmerson, p. 413)."

Kalman Silvert's statement sums up much of the literature to this point. So far we have supplied the kindling for student radicalism; we need to light the fire.

Seldom does the same incident stimulate the same activist or radical response. Nevertheless, once the fire is lit, a similar pattern of events seems to follow:

1. Initial incident (initial stimulus)
 2. Initial protest (initial response)
 3. Regime counteraction
 4. Massive protest
 5. Attempts to organize for sustained activity
 6. Further demonstrations
 7. Partisanship and factionalism
 8. Loss of enthusiasm
 9. Isolation
 10. Eventual decline
- (Based on Emmerson)

What is this initial stimulus? During the last decade the initial stimulus in the United States was civil rights and the Indo-China War. Local issues at universities also acted as a stimulus for an activist and radical response. Invariably, all radical student protests in the United States, even if spurred by a minor local issue, have later taken the civil rights or Vietnam banner.

In other nations, the stimulus is other issues. The literature identifies many differing stimuli, e.g. anti-imperialism, communism, anti-colonialism. With regard

to Latin America, but with world-wide applicability, Juan Inglese reports that the student movement is the principal actor in a university crisis which is perfectly synchronized with the social crises that are convulsing Latin America.

This "stimulus-response pattern" has not been formally identified as such in the literature. Often an author mentions what he believes was the impetus for a protest and describes its aftermath, but never is this specified in basic psychological terms.

Another important factor to consider in the escalation of the stimulus-response pattern is the role of communications. It is becoming more and more apparent to researchers that the communications media can act as an indirect stimulus. The nearly instantaneous reporting of campus unrest in one area will act as an indirect stimulus for initial, renewed or further action in another. As Sampson notes, "one senses that when the students in Ann Arbor conduct a sit-in, the student activists at Berkeley not only send them a telegram to cheer them on, but prepare themselves for battle. In turn, every Berkeley incident brings in hordes of supportive telegrams from across the country and around the world. Thus do campus movements feed each other (p. 27)."

This essay has suggested a logical and simple framework for organizing and summarizing the students and politics literature. The works considered in the essay are among the major writings within the discipline; but it is far from being a complete discussion of the literature.

It is hoped that the reader has obtained a better insight into the discipline and has obtained an understanding of some of the problems facing the students and politics researcher.

Harlan J. Strauss
University of Oregon

Bibliography

- Albornoz, Orlando, "Academic Freedom and Higher Education in Latin America", *Comparative Education Review*, 10 (June, 1966), pp. 250—256.
- Altbach, Philip G., "Students and Politics", *Comparative Education Review*, 10 (June, 1966), pp. 175—187.
- Banks, A. and Gregg, P., "Grouping Political Systems: Q Factor Analysis of 'A Cross Polity Survey'", *American Behavioral Scientist*, 9 (3), pp. 3—6.
- Bay, Christian, "Political and Apolitical Students: Facts in Search of Theory", *The Journal of Social Issues*, 23 (July, 1967), pp. 76—91.
- Cox Commission, *Crisis at Columbia*, New York: Vintage Books, 1968.
- Emmerson, Donald K., *Students and Politics in Developing Nations*, New York: Frederick A. Praeger, 1968.
- Finlay, David; Koplin, Roberta E.; Ballard, Charles A., Jr. "Ghana" in D. K. Emmerson, ed., *Students and Politics in Developing Nations*, pp. 64—102.
- Flacks, Richard, "The Liberated Generation: An Exploration of the Roots of Student Protest", *Journal of Social Issues*, 23 (July, 1967), pp. 52—75.
- Hamilton, William L., "Venezuela", in D. K. Emmerson, ed., *Students and Politics in Developing Nations*, New York: Frederick A. Praeger, 1968, pp. 350—389.

- Hutchins, Robert M., "The Issues", *The University in America*, Santa Barbara: Center for the Study of Democratic Institutions, 1967, pp. 4—8.
- Iverson, Claus; Raser, John; Finlay, David J., "Multinational Student Survey", La Jolla, California: Western Behavioral Sciences Institute, (July, 1968), unpublished mimeo.
- Keniston, Kenneth, *The Uncommitted*. New York: Dell Publishing Company, 1965.
- Keniston, Kenneth, "The Sources of Student Dissent", *The Journal of Social Issues*, 23 (July, 1967), pp. 108—138.
- Keniston, Kenneth, *Young Radicals*, New York: Harcourt, Brace, Inc., 1968.
- Keniston, Kenneth, "You Have to Grow Up in Scarsdale To Know How Bad Things Really Are", *New York Times*, April 27, 1969, Section VI, pp. 27 ff.
- Koplin, Roberta, "A Model of Student Politicization in the Developing Nations", *Comparative Political Studies*, 1 (October, 1968).
- Lifton, Robert Jay, "The Young and the Old; Part 1" *The Atlantic* (September, 1969), pp. 47 ff.
- Lifton, Robert Jay, "The Young and the Old; Part 2" *The Atlantic* (October, 1969), pp. 83 ff.
- Lipset, Seymour Martin, "University Students and Politics in Underdeveloped Countries", *Comparative Education Review*, 10 (June, 1966), pp. 132—162.
- Lipset, Seymour Martin, "Students and Politics in Comparative Perspective", *Daedalus*, 97 (Winter, 1968), pp. 1—20.
- Lipset, Seymour Martin, "The Possible Effects of Student Activism on International Politics", in Lipset, S. M. & Altbach, P. G., eds., *Students in Revolt*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1969, pp. 495—525.
- Lipset, Seymour Martin and Altbach, Philip G., "Student Politics and Higher Education in the United States", *Comparative Education Review*, 10 (June, 1966), p. 320—349.
- Lipset, Seymour Martin and Altbach, Philip G., eds., *Students in Revolt*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1969.
- Marr, David, "South Vietnam" in Donald K. Emmerson, ed., *Students and Politics in Developing Nations*, New York: Praeger, 1968, pp. 215—249.
- Newcomb, Theodore M.; Koenig, Kathryn E.; Flacks, Richard; Warwick Donald P., *Persistence and Change: Bennington and Its Students After Twenty-Five Years*, New York: John Wiley & Sons, 1967.
- Peterson, Richard E., "The Student Left in American Higher Education", *Daedalus*, 97 (Winter, 1968), pp. 293—317.
- Prewitt, Kenneth, "University Students in East Africa: A Case of Political Quietude", *Department of Political Science, Stanford University*, (February, 1968), unpublished mimeo.
- Scott, Robert E., "Student Political Activism in Latin America", *Daedalus*, 97 (Winter, 1968), pp. 70—98.
- Sontag, Susan, "Some Thoughts on the Right Way (For Us) To Love the Cuban Revolution", *Ramparts*, 7 (April, 1969), pp. 6 ff.
- Tomasson, Richard F. and Allardt, Erik, "Scandinavian Students and the Politics of Organized Radicalism" in Lipset, S. M. and Altbach, P. G., eds., *Students in Revolt*, Boston: Houghton Mifflin, 1969, pp. 96—127.

Statsvetenskapliga förbundet

I november 1970 distribuerades ett upprop till medlemmarna i de statsvetenskapliga föreningarna och de anställda vid de statsvetenskapliga institutionerna att delta i bildandet av ett för Sveriges statsvetare gemensamt förbund kallat *Statsvetenskapliga förbundet*. Förbundet som diskuterades första gången vid en konferens i Stockholm i mars 1970 mellan representanter för de statsvetenskapliga föreningarna vill föra samman personer med högre utbildning i statskunskap — lägst tre betyg — verksamma vid universiteten, i förvaltningen, organisationsväsendet, massmedia o.s.v. för att på olika sätt bedriva information om statskunskapen och den statsvetenskapliga forskningen till organisationer, grupper och institutioner utanför universiteten. Förbundet vill också främja kontakter och samarbete mellan statsvetare från olika institutioner inom landet samt företräda den svenska statskunskapen i kontakter med IPSA och med statsvetenskapliga föreningar i andra länder.

Bakom initiativet att bilda förbundet finns en stark känsla av att det i dag är angeläget att på alla sätt inför statsmakterna tillvarata statskunskapens ämnesintresse. På förbundets program står därför att verka som remissinstans i frågor angående forskarutbildning, undervisning o.s.v. Vidare kommer ett stencilerat medlemsblad att distribueras med fyra nummer årligen innehållande information angående framlagda avhandlingar, gästföreläsare, kurser o.s.v. vid de olika institutionerna. Förbundet vill också initiera och arrangera metodseminarier med deltagare från olika institutioner för att på detta sätt vidareutveckla de värdefulla kontakter som upparbetats inom de olika gemensamma forskningsprojekten.

På det närmaste programmet står en konstituerande kongress i Stockholm i april där vi hoppas dels att kunna arrangera en debatt med deltagande av såväl ledande politiker som aktiva forskare om den statsvetenskapliga forskningens roll i samhället dels att presentera och diskutera några aktuella forskningsresultat av ett allmännare intresse.

En förutsättning för att förbundet skall kunna bildas är att ett tillräckligt antal medlemmar anmäler sig. Anmälan kan ske genom inbetalning av 50:— kr på postgirokonto 72 32 39—0 Statsvetenskapliga förbundet c/o Wettergren, Södra vägen 47, 412 54 Göteborg. Övriga upplysningar om förbundet lämnas av intimeringsstyrelsens medlemmar. Dessa är:

Docent Björn Molin, Göteborg, ordf.
 Bitr. professor Olof Ruin, Stockholm, vice ordf.
 Forskarassistent Bengt Owe Birgersson, Stockholm, sekr.
 Fil. kand. Anders Wettergren, Göteborg, kassör
 Universitetslektor Dan Brändström, Umeå
 Universitetslektor Bertil Fiskesjö, Lund
 Direktör Sten-Sture Landström, Stockholm
 Docent Lars Rudebeck, Uppsala
 Överdirektör Lars Sköld, Stockholm

Bengt Owe Birgersson

Inbjudan till nordisk statsvetarkonferens i Göteborg

Den tredje nordiska statsvetarkonferensen kommer att äga rum i Göteborg under tiden 18—21 augusti 1971. Ett preliminärt program har fastställts med utgångspunkt från den enkätundersökning, som genomfördes i november 1970.

Preliminärt program

On 18/8	19.00	Välkomstmottagning på statsvetenskapliga institutionen
To 19/8	9.30—12.00	Vetenskapen om politik — integrations- och avgränsningsproblem
	13.30—17.00	Paneldebatter i olika avdelningar
Fr 20/8	9.30—12.00	Värderingar — normativism i samhällsvetenskapen
	13.30—17.00	Paneldebatter i olika avdelningar
	19.30	Göteborgs stad ger mottagning
Lö 21/8	9.30—12.00	Forskningsstrategi Konferensen avslutas

Följande ämnen kommer att vara aktuella som panelämnen:

- 1) Undervisningen i politisk teori
- 2) Dimensioner i partisystemet
- 3) Kommunikation och massmedia
- 4) Förhandlingsteori
- 5) Studiet av internationell integration
- 6) Studiet av det politiska systemets out-put
- 7) Organisation: Elitrekrytering och elitroll
- 8) Nordisk u-hjälp och dess verkningar

Till varje panelämne kommer att utses en gruppleddare som skall leda och förbereda diskussionen och som kan ta kontakt med intresserade deltagare för eventuellt insamlade av papers. När det gäller plenarsammanträdena kommer respektive föreläsare att utarbeta papers eller sammanfattningar av inledningsföredragen som sedan kommer att tillställas konferensdeltagarna i god tid före konferensens början.

Statsvetenskapliga institutionen kommer att hjälpa till med att anskaffa hotellrum, men deltagarna får själva svara för rese- och traktamentskostnader. Medel härtill kan sökas från olika fonder i respektive länder.

Deltagarantalet för varje land har beräknats till 25—30 personer.

Definitiv anmälan till konferensen måste vara Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg tillhanda senast den 30 april under adress Nordisk statsvetarkonferens, Fack, S—400 25 Göteborg 52, Sverige. Generalsekreterare för konferensen är docent Stig Hadenius, Göteborg.

Statskunskapen vid de svenska universiteten 1970**GÖTEBORGS UNIVERSITET***Licentiatavhandlingar*

Brantgärde, Lennart: Verkställigheten av kommunblocksreformen — en studie i kommunalpolitiskt beslutsfattande i en »risk-taking» situation. Tobisson, Lars: Statstjänstemännens förhandlingsrätt — från ensidig höghetsakt till kollektivavtal.

Doktorsdisputationer

30.6. Särllvik, Bo: Electoral Behavior in the Swedish multiparty system. (Fakultetsopponent: Henry Valen.)

*Forskningsprojekt***Kommunalforskningsgruppen**

Kommunalforskningsgruppens i Göteborg arbete har under 1970 varit koncentrerat till projekten L (Intervjuundersökning 1970 med väljarna), C (Intervjuundersökning med valda fullmäktige), J (Den kommunala beslutsprocessen) och K (Kommunblocksbildningen). Följande personer har under året varit anställda: Lars Strömberg, Lennart Brantgärde samt Lennart Nilsson (t. 1/10), Mårten Persson och Benny Hjern. Dessutom har Lennart Månsson och Lena Runström varit knutna till gruppen.

Representationsundersökningen

Under 1970 genomförde projektet — i samarbete med statistiska centralbyrån och dess utredningsinstitut — en intervjuundersökning i samband med riksdags- och kommunalvalen. Undersökningen utgör det tredje steget i en panelstudie, vilken i övrigt innefattar intervjuundersökningar vid valen 1964 och 1968. Kostnaderna för valundersökningen bestreds i huvudsak med medel från statistiska centralbyråns anslag för valstatistik. I övrigt har projektets arbete varit grundat på anslag från Stiftelsen Riksdagens jubileumsfond.

Projektledare är Bo Särllvik. Under året 1970/71 har följande personer varit knutna till projektet som assistenter: Eva Peterson, Per Anders Roth, Bengt Särllvik, Ulf-Göran Willén. I övrigt medverkar vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg följande personer, som förbereder egna avhandlingar inom projektets ram: Bengt Carlson, Åke Georgsson, Sören Holmberg och Vilgot Oscarsson.

Under 1970 har följande tryckta skrifter färdigställts i samband med projektarbetet: Bo Särllvik, »Socioeconomic Position, Religious Behavior, and Voting in the Swedish Electorate», i: Quality and Quantity, vol. IV, 1970. Bo Särllvik, »Voting Behavior in Shifting Election Winds. An Overview of the Swedish Elections 1964—1968», i: Scandinavian Political Studies, vol. V, 1970. Vidare har i Riksdagsmannavalen 1965—1968, Del 2. Förstakammarvalen 1965—1968, Specialundersökningar (SOS, Stockholm 1970) publicerats en redogörelse för 1968 års

andrakammarval. — Resultat från panelstudien framläggs slutligen också i Bo Särilvik, *Electoral Behavior in the Swedish Multiparty System*, (Göteborg 1970, stencil; tryckning förberedes).

Mediaforskning

Under 1970 har ytterligare en studie av objektiviteten i Sveriges Radios nyhetsmaterial publicerats. Denna undersökning behandlade nyhetsförmedlingen kring LKAB-konflikten 1969—70 och publicerades i januari 1971. Fortsatta undersökningar av TT:s roll i den svenska nyhetsförmedlingen har ägt rum. 1970 publicerades också en undersökning med titeln *Partipress — socialdemokratisk press och presspolitik 1909—1920*. Projektledningen består av Jörgen Westerståhl och Stig Hadenius. Dessutom har Lennart Weibull och Kent Asp varit anställda som 1:e amanuenser.

Förvaltningsundersökningen

I januari 1970 färdigställdes en rapport rörande projektets enkät om förvaltningsförfarandet inom de statliga myndigheterna. Under 1970 har dessutom den större enkäten — tjänstemannaenkäten — blivit föremål för en ännu ej avslutad analys. En rapport om denna enkät beräknas vara färdigställd under oktober 1971. Projektledningen består som tidigare av Björn Molin, Lennart Månsson och Lars Strömberg. Dessutom är Ulf Christoffersson anställd som 1:e amanuens.

Partiforskningsprojektet

Inom delprojekt A medverkar från Göteborg Anders Wettergren, som arbetar med egen avhandlingsuppgift.

*Elevantal*¹

	Statskunskap		C + D	Totalt	Samhällskunskap
	A	B			AB
Vt -70	316 (41)	183 (36)	72 (15)	571 (92)	86 (4)
Ht -70	302 (60)	102 (24)	54 (—)	458 (84)	121 (22)

*Examination*¹

Kurs	Antal
A	364 (99)
B	163 (25)
C + D	39 (—)
AB	49 (4)

¹ Siffrorna inom parentes gäller universitetsfilialen i Karlstad.

LINKÖPINGS HÖGSKOLA

Elevantal

	A	B	C
Vt -70	30	60	18
Ht -70	43	30	22

Examination

Kurs	Antal
A	46
B	30
C	3

Övriga uppgifter:

Under vt 70 ingick statskunskapen i Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet.

Huvudlärare i Linköping: Universitetslektor Birger Hagård. Övr. lärare: Univ.-adj. Lars-Anders Persson, docent. Elmar Nyman.

Fr.o.m. ht 70 ingår statskunskap tillsammans med kulturgeografi, historia och sociologi i Samhällsvetenskapliga institutionen vid Linköpings Högskola.

Prefekt: Birger Hagård. Studierektor: Birger Hagård. Övr. lärare: Univ.adj. Lars Anders Persson. Professor Hans Meijer.

LUNDS UNIVERSITET

Licentiatavhandlingar

Hermerén, Henrik: Regeringsbildningen i flerpartisystem. Nilsson, Lars G.: Lands-tingsledamöterna. Resultat från en enkätundersökning 1968.

Doktorsdisputationer

23.5. Bergquist, Mats: Sverige och EEC. En statsvetenskaplig studie av fyra åsiktsriktningars syn på svensk marknadspolitik 1961—1962. (Fakultetsopponent: Bo Westerhult.) 18.4. Vernersson, Folke: Diskussionen om landstingens faktiska kompetens. (Fakultetsopponent: Jan Ringdahl.)

Forskningsprojekt

Kommunalforskningsgruppen

Kommunalforskningsgruppen har vid institutionen haft följande anställda under året: assistent Lars-G. Nilsson, förste amanuenser Leif Johansson (t. 1/7), Harry Petersson, Rolf Jönsson, J.-Å. Mjureke, Mats Bengtsson.

Partiforskningsgruppen

Lars Bengtsson och Kai Kronvall är anställda som förste amanuenser. I partiforskningsprojektet deltar fyra licentiander från Lund.

*Elevantal*¹

	Statskunskap			Totalt	Samhällskunskap
	A	B	C + D		AB
Vt -70	316 (51)	195 (50)	80 (30)	591 (131)	42 (36)
Ht -70	302 (31)	183 (32)	66 (30)	551 (93)	120 (33)

*Examination*¹

Kurs	Antal
A	297 (55)
B	117 (49)
C + D	30 (14)
AB	41 (21)

¹ Siffrorna inom parentes gäller universitetsfilialen i Växjö.

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Licentiatavhandlingar

Klason, Lars-Erik: Kommunikation i kommunala frågor. Medborgare—partiorganisationer—stadsfullmäktige i Stockholm. Larsson, Ingemar: Statlig styrning av landstingskommunernas byggnadsverksamhet. Brodin, Katarina: Paasikivi—Kekkonen linjen i finländsk utrikespolitik; Tanke och förkunnelse. Von Schwerin, Henric: Den europeiska integrationsfrågan i svensk näringslivsopinion: en studie över tre ledande intresseorganisationers inställning till stormarknadsfrågorna 1957—63. Sundell, Jan-Olof: Debatten om västsamverkan 1948—1950.

Forskningsprojekt

Kommunalforskningsgruppen

Ledare för verksamheten har varit Gunnar Wallin. Fem licentiander/doktorander har varit knutna till gruppen. Licentiatavhandlingar har framlagts av Lars Erik Klason och Ingemar Larsson.

Partiforskningsgruppen

Forskningsverksamheten har letts av Olof Ruin. Sex licentiander/doktorander skriver avhandlingar inom projektet.

Förvaltningsprojektet

Ledare för verksamheten var under vårterminen Hans Meijer och under höstterminen Thomas J. Anton, University of Michigan. Projektets målsättning är att belysa förvaltningens anpassningsförmåga och roll som pådrivande faktor i de snabba förändringar som ett modernt samhälle genomgår. Intresset koncentreras i huvudsak till förhållandena i Sverige under efterkrigstiden, men visst samarbete har upptagits med en forskargrupp vid University of Michigan som i sju länder undersöker administrationspersonalens attityder, bl.a. till innovationer. Som en förberedelse till en större undersökning av den svenska förvaltningspersonalens egenskaper har genomförts en enkätundersökning avseende ca 1000 anställda inom utbildnings- och arbetsmarknadssektorn. I enkäten insamlades i huvudsak uppgifter om social bakgrund, utbildning osv. Resultaten finns rapporterade i en uppsats av Claes Linde och Gunnar Lönnkvist, Personalrekryteringen till vissa offentliga förvaltningar 1957 och 1967.

Salemundersökningen

Undersökningen genomförs av Bengt Owe Birgersson, Sören Häggroth och Gunnar Wallin i samarbete med kommunala myndigheter i Salem. Salems kommun befann sig under åren 1966—1970 i mycket snabb expansion — en femdubbling av folkmängden — till följd av anläggandet av den s.k. Salemstaden. Undersökningen skall belysa de nyinflyttades sociala anpassning, kommunalpolitiska aktivitet och kunskaper samt inställning till den kommunala servicen. Avsikten är att upprepa undersökningen med några års intervaller.

Elevantal

	Statskunskap				Samhällskunskap
	A	B	C + D	Totalt ²	AB
Vt -70 ¹	779	385	106	1342	224
Ht -70 ³	459	189	86	810	246

¹ Summerat för hela terminen.

² Inkl. fil. lic. och ny dr/forskarutb.

³ Pr den 1.10 enl. UKÄ regler.

Examination

Kurs	Antal
A	563
B	234
C + D	28
AB	125

UMEÅ UNIVERSITET

Licentiatavhandlingar

Sammeli, Karl-Erik: Staten och samerna 1886—1928. Studier i svensk samepolitik.
Aune, Aila: De finländska invandrarnas fackliga aktivitet inom Metallindustri-
arbetareförbundet. En intensivstudie av några lokalavdelningar i Västmanlands län.

Forskningsprojekt

Kommunal självstyrelse — kommunal indelning: Stefan Hammarqvist, Stig
Wintzer, Toivo Hofslagare och Kjell Lundmark.

Strukturumvandling och politiskt beslutsfattande (Statens Råd för Samhälls-
forskning): Dan Brändström, Harry Forsell och Gunnel Gustafsson.

Legislative and Ministerial Decision-Makers in Parliamentary Regimes (L.
Edinger, M. Dogan, J. Linz): Pär-Erik Back, Jan-Erik Lane.

Elevantal

	Statskunskap			Totalt	Samhällskunskap
	A	B	C + D		AB
Vt -70	131	100	23	254	79
Ht -70	110	74	23	207	89

Examination

Kurs	Antal
A	166
B	103
C + D	11
AB	47

UPPSALA UNIVERSITET

Licentiatavhandlingar

Barr, Birgitta: Tillkomsten av Norrbottens järnverk. Ett försök till grupp- och
debattanalys. Ryuen, Ekizi: An historical perspective of the Great Cultural Re-
volution in China. A tentative approach to principles of development in the
Chinese socialist society.

Doktorsdisputationer

18.4. Carlbom, Terry: Högskolelokaliseringen i Sverige 1950—1965. En studie i
politiskt inflytande. (Fakultetsopponent: Leif Lewin.) 3.10. Larsson, Reidar:

Theories of revolution. From Marx to the first Russian revolution. (Fakultetsopponent: Bo Gustavsson.)

Forskningsprojekt

Kommunalforskningsgruppen

Ledare för verksamheten under året har varit Nils Elvander. Tre doktorander har varit knutna till gruppen. Ett tiotal två- och trebetygsuppsatser har framlagts under året.

Partiforskningsgruppen

Ledare för partiforskningsgruppen under året har varit Nils Elvander. En doktorand har varit knuten till gruppen. En tvåbetygsuppsats har framlagts under året.

Den svenska valmanskåren 1887—1968

Ledare för verksamheten har varit Leif Lewin. Ett tiotal två- och trebetygsuppsatser har framlagts under året.

Forskning rörande politik och samhällsutveckling i u-länderna

Ledare för verksamheten har varit Lars Rudebeck. Tio doktorander har under året arbetat med ämnen inom projektets ram.

Elevantal¹

	Statskunskap		C + D	Totalt	Samhällskunskap
	A	B			AB
Vt -70	345 (36)	213 (26)	49 (13)	607 (75)	102
Ht -70	364 (46)	214 (17)	47 (12)	625 (75)	60

Examination¹

Kurs	Antal
A	295 (62)
B	150 (28)
C + D	30 (5)
AB	80 (23)

¹ Siffrorna inom parentes gäller universitetsfilialen i Örebro.

LITTERATURGRANSKNINGAR

HEINZ KLOSS: *Grundfragen der Ethnopolitik im 20. Jahrhundert*. Skriftserie: ETH-NOS, band 7. Förlag: Wilhelm Braumüller och Wissenschaftliches Archiv. Tryckt i Bonn 1969, 624 s.

Nationaliteternas kamp för självbestämmanderätt präglade den europeiska politiken under senare hälften av 1800-talet och fram till det första världskriget. Denna strid utkämpades delvis som ett befrielsekrig för de förtryckta nationaliteterna i Öst- och Sydösteuropa, som efter krigsslutet i flera fall nådde målet för sina strävanden: en egen nationalstat. Men då inga enhetliga bosättningsområden förelåg i dessa delar av Europa, lika litet som världen heller i övrigt kan uppvisa så särskilt många nationellt enhetliga stater, uppstod nya minoritetsproblem. Fortfarande fanns det talrika statslösa eller inom främmande stater levande minoriteter. Skillnaden var blott den att minoriteterna i de nya nationalstaterna var numerärt mindre än de som hade funnits i de gamla kejsardömena, vilket hade som konsekvens att de fick det svårare att hävda sig än de större minoritetsgrupperna hade haft det i det förkrigstida Europa.

Mellankrigstiden, särskilt 1920-talet, präglades av tvistigheter mellan majoriteter och minoriteter i dessa nya stater. Dessa tvister upptog i hög grad Nationernas Förbunds arbete. Folkförbundsrådet försökte med växlande framgång medla mellan de tvistande parterna. I slutet av 1930-talet utnyttjade Hitler hänsynslöst förekomsten av tyska minoriteter, särskilt i Tjeckoslovakien och Polen, eller en tysk nationalstat såsom republiken Österrike, för sina stortyska expansionssträvanden.

Folktyckarnas privilegierade ställning i det av Hitler dominerade krigstida Europa leddes icke blott till dessa minoriteters fördrivande eller rent av förintande efter det tyska nederlaget utan också till att nationalitetsproblemen sköts i bakgrunden efter det andra världskriget. Genom sitt missbruk av nationalitetsidén och dess sammankoppling med rasfrågor hade nationalsocialisterna åstadkommit att minoritetsskyddet icke bara när det gällde tyskar utan även i fråga om andra nationella minoriteter betraktades såsom oviktigt av de segrande makterna. Vid fredsförhandlingarna i Paris 1946—47 beaktades dylika problem i ytterst ringa utsträckning (Sydtyrolen undantaget). Inte heller har FN visat något nämnvärt intresse för att skydda nationella minoriteter.

Sedan dess har med undantag för vissa sporadiska händelser — t.ex. Cypernfrågan — nationalitets- och minoritetsproblem i föga utsträckning sysselsatt poli-

tikerna, medan frågan om rasdiskriminering i stället ryckt fram i förgrunden för den politiskt-ideologiska debatten inom FN och andra internationella politiska organ.

Nationalitets- och minoritetsproblem har emellertid ingalunda upphört att existera. Tvärtom framstår de i dag som speciellt svårlösta efter uppkomsten av de nya staterna i Afrika och Asien med sina invecklade språk- och religionsförhållanden. Ej heller har minoritetsfrågan blivit löst i Europa trots de stora befolkningsflyttningarna efter kriget. Man endast talar så litet om minoriteter i dag, vilket delvis beror på att kommunistregimerna i Östeuropa visserligen ej förnekar förekomsten av nationella minoriteter inom sina gränser, men däremot ej erkänner några minoritetsproblem. Frankrike och Storbritannien har ju av hävd förnekat att de har några nationella minoriteter. Ett undantag är Jugoslavien, vars minoritetspolitik är direkt positiv.

Något mera uppmärksamhet har ägnats immigrationsfrågan i de västeuropeiska stater, som mottagit stora mängder främmande arbetskraft. Denna fråga bör likväl ej sammanblandas med minoritetsproblemet som rör framför allt en historiskt bofast befolkning med annat språk och med avvikande kultur jämfört med statens huvudbefolkning.

Ett eget språk och en egen kultur innebär värden, vilkas betydelse framstår som uppenbar för varje medlem av en nationalitet. Förekomsten av många nationaliteter måste dessutom anses berika världen och dess kultur. Flera livskraftiga nationaliteter i en och samma stat uppfattas likväl ofta av denna stat såsom ett hot mot dess inre och yttre säkerhet. Ej sällan önskar man även blott av nationell självtillräcklighet och missunnsamhet, i vissa fall måhända också av avund, strypa minoritetsspråk och -kulturer. I andra fall nöjer man sig med att »låta naturen ha sin gång», dvs. genom att förneka minoriteterna ett speciellt skydd för sitt språk och sin kultur, t.ex. ej tillåta dem att upprätthålla egna skolor, assimilera dem. Speciellt i sådana stater, där ringa eller intet utrymme bereds för det privata initiativet utan där samhället bestämmer enväldigt över undervisningsväsendet liksom över kulturpolitiken över huvud, förefinns möjligheter för en snabb och samtidigt utåt omärklig assimilation av betydande i språkligt och kulturellt avseende avvikande befolkningsgrupper.

Dessa och andra problem sammanhängande med nationalitetsproblemet eller, såsom författaren föredrar att kalla det: »etnopolitiken», behandlas i Kloss' nyligen utkomna arbete. Författaren, som förestår ett Forschungsstelle für Nationalitäten- und Sprachenfragen i Marburg an der Lahn (Västtyskland), har i tidigare undersökningar särskilt befattat sig med Förenta Staternas nationalitetspolitik.

I detta arbete analyseras nationalitetsfrågan ur ett universellt perspektiv, en i och för sig imponerande prestation med beaktande av att varje stat och varje nationalitet måste betraktas som ett särfall, med vilket i andra stater gällande förhållanden aldrig är direkt jämförbara. Med hänsyn till den relativt rika europeiska nationalitetslitteraturen — se bl.a. Guy Héraud: »L'Europe des ethnies» (1963) och anmälares »The international protection of national minorities in Europe» (1969), vilken sistnämnda bok likväl begränsar sig så gott som helt till de folkrättsliga aspekterna på detta problem — ter sig författarens bearbetning av utomeuropeiskt material särskilt värdefull och viktig.

För en nordisk läsare är det givetvis av speciellt intresse att få ta del av författarens synpunkter på våra nationalitetsförhållanden. Slesvig behandlas rätt utförligt, varjämte finlandssvenskarnas ställning, Ålandsbefolkningens autonomi, sovjetfinnarna och lapparna skymtar fram i olika sammanhang.

Då författaren förundrar sig över att finlandssvenskarna, trots deras förhållandevis låga antal, gavs en så förmånlig ställning i det fria Finlands författning, kan därtill påpekas att nationalitetsfrågan i Finland måste ses mot bakgrunden av utvecklingen under 1800-talet, då Finland ju redan hade ställningen av ett autonomt storfurstendöme. Då Finland blev självständigt, innebar detta ej en lika samhällsomvälvande händelse som t.ex. i fråga om de tre baltiska länderna, vilka ej åtnjutit nämnvärda sär rättigheter under årtiondena närmast före sin befrielse. Händandet av jämlikhetsprincipen mellan svenskar och finnar i 1919 års finländska regeringsform bör sålunda förstås med beaktande av den historiska utvecklingen i landet fr.o.m. år 1809 med svenskan som det tidigare dominerande språket och en gradvis skeende förskjutning till finskans förmån såsom en följd av den finska befolkningens numerära överlägsenhet och det finska språkets utveckling till ett kulturspråk. Samtidigt bör emellertid också ihågkommas finlandssvenskarnas aktiva insats i motståndskampen mot ryssarna och i befrielsekampen 1917—18 som ett motiv för bibehållen formell likställighet mellan de bägge nationalspråken i det fria Finlands statsförfattning liksom finlandssvenskarnas ännu i slutet av 1910-talet dominerande position inom kultur- och affärslivet i Finland, medan inom förvaltningen denna dominans vid denna tidpunkt redan var i försvinnande.

I författarens framställning av Sovjetunionens nationalitetspolitik nämns med några ord också de finska minoriteternas ställning. I fråga om dem kan samma iakttagelse göras som beträffande vissa andra nationaliteter, som författaren mer utförligt berör, nämligen att på 1930-talet försök gjordes att inarbета ryska element i minoritetsspråken antagligen för att underlätta en framtida övergång till ryskan, men också för att vidga avståndet till samma nationaliteter i utlandet. Där om vittnar Arvo Tuominen i sina memoarer, vari beskrives vilka påbud som från centralt håll utfärdades i fråga om språket i den karelska rådsrepubliken, införandet av kyrilliska bokstäver, ändrandet av talrika ord osv. Dessa försök slog likväl slint och i den utsträckning det finska språket lever i dagens Sovjetunionen torde det iaktta »västfinska» normer.

Kloss nu utgivna arbete ter sig som ett standardverk, som all framtida forskning i ämnet har skäl att uppmärksamma. Icke blott belyses de olika problemen, som sammanhänger med nationalitets- och minoritetsfrågor, ur alla tänkbara synvinklar och med åberopande av ett mycket stort faktamaterial. Författaren presterar därtill så många värdefulla nya systematiseringar av nationalitetsproblemet, att man bör kunna tala om en banbrytande insats.

Tore Modeen

REIDAR LARSSON: *Theories of Revolution. From Marx to the first Russian Revolution*. Almqvist & Wiksell, 1970, 381 s.*

Innledningsvis vil jeg fremheve at det er en meget stor glede å bli kjent med den avhandling som det her dreier seg om. For det første fordi det uten tvil er en god bok, som man på ingen måte blir ferdig med i og med den obligatoriske gjennomlesning en foretar som opponent, og hvor boken deretter magasineres i boksamlingen. For meg personlig er gjennomlesningen på ingen måte avsluttet på dette tidspunkt. Dette er en bok jeg vil komme tilbake til, og ha nytte av, og da på mer enn én måte i årene fremover.

Et annet gledelig trekk er at det dreier seg om en avhandling innen området politisk idéhistorie. Denne forskningsgren har tidligere stått meget sentralt i nordisk statsvitenskap, men det kan neppe benektes at den har vært noe neglisjert, i alle fall ved flere universiteter, i de senere år. — Uppsala er her tydeligvis et hederlig unntak fra denne regel. — I den forstand er det dobbelt positivt at vi får en god avhandling innen dette området; en forskningsgren som på ingen måte kan avskrives som en slags interesse for kuriøse antikviteter. En forskningsgren som, riktig anvendt, ikke bare kan gi oss innsikt når det gjelder den politiske fortid, men også innen politikk rent alment, og som videre generell, moderne statsvitenskap vanskelig kan unnvære.

Som et tredje punkt vil jeg nevne at det her dreier seg om *russisk* revolusjonær teori. Det er neppe mange forskere som har syslet med politisk teoridannelse som ikke har følt, i alle fall i noen grad, det spesielt fascinerende nettopp ved denne art teoridannelse. For engangs skyld har vi her politiske makthavere og politiske teoretikere forenet i én og samme person; en kombinasjon som er mer enn sjelden. John Stuart Mill kunne nok la seg velge inn i Parlamentet, men han var et temmelig anonymt medlem i denne forsamling og ble heller ikke gjenvalgt, naturlig nok. — Tocquéville forsøkte seg en kort tid som fransk utenriksminister, og denne fremragende tenker var antagelig den minst betydelige utenriksminister Frankrike noensinne har hatt. — I Tyskland var det de praktiske politikerne, Lassalle, Bebel og Liebknecht, ikke teoretikerne Marx og Engels, som bygget opp en arbeiderbevegelse. — Det er her den russiske revolusjonære intelligentsia inntar en unik posisjon. For en gangs skyld har vi doktorander som laget verdenshistorie, eller, mennesker som skapte verdenshistorie, og som mellom slagene disputerte på et høyt nivå. Det kan derfor være nokså treffende når Bertrand Russell i 1920 sammenlignet det unge bolsjevikstyret med Platons idealstat — hvor kongene var filosofer, og filosofene konger. — Men også her ble kombinasjonen av teoretiker og politiker av temmelig kortvarig art. Marx skapte teori, men hadde aldri verdslig makt. — Lenin og Trotskij hadde både makt og teori. — Stalin hadde makt. Stor makt. Som statsmann var han utvilsomt betydelig, men det er ingen grunn til å ta hans filosofiske ambisjoner seriøst. Teoretikernes oppgave ble temmelig snart å produsere legitimitet for avgjørelser som allerede var fattet på et annet plan.

* Opposisjon ved Reidar Larssons doktordisputas, Universitetet i Uppsala 3. oktober 1970.

Når det dreier seg om vitenskapelige arbeider av den art det her dreier seg om, er det derfor fortsatt et beklagelig, men samtidigt uomgjengelig faktum at dette må skrives i Väst. I 1931 skrev Stalin sitt åpne brev til redaksjonen i *Proletarskaja Revoljutsia* hvor han rettet sin kategoriske bannstråle mot en artikkel nettopp innen det område som også behandles i Larssons bok. Her fordømmer han for det første artikkelforfatteren for «kontrarevolusjonær» og »parti-fiendtlig» propaganda, men han retter kanskje et enda sterkere angrep på tidsskriftets redaksjon for at den i det hele har innlatt seg på diskusjon av saker, som i følge Stalin selv, var partiets *aksiomer*. — Den umiddelbare konsekvens ble da også at spørsmål av denne art aldri ble gjenstand for uavhengig forskning. Dette var utelukkende en sak for Partiet.

Til tross for visse endringer på enkelte områder i de årene som har gått siden Stalins død, kan en vanskelig snakke om noen endring på dette felt. Noe som ble tydelig bekreftet både ved Oktoberrevolusjonens femtiårsjubileum i 1967 og ved Lenins hundreårsdag i april dette år (1970). I den veritable ordflom som ble produsert ved begge anledninger, var det intet, bokstavelig talt intet, som kunne klassifiseres som vitenskapelig forskning.

II

Når det gjelder forfatteren av dette verk, så må man utvilsomt si at det er litt av en modig handling å skrive sin doktoravhandling over nettopp dette tema. Han beveger seg her på ingen måte på jomfrulig terreng, eller pløyer et ukjent område hvor nærmest hvert skritt blir litt av en original handling. Her beveger vi oss snarere på et velkjent område hvor mange har gransket før. Det nærmest vrimler av plogspor fra tidligere forskere. — Desto mer beundringsverdig er det derfor når det i dette tilfelle klart har lyktes å presentere både originalt materiale samt originale standpunkter.

I en slags parentes kan det nevnes at forfatteren selv, i adskillige fotnoter, gjør oss oppmerksomme på at dette ikke vært behandlet før. — «To the best of my knowledge, none of the historians of Russian Marxism has been aware of this pattern . . .» (s. 127). — «No attention has been given before to . . .» (s. 124). — Det er tydelig at forfatteren vil helgardere seg på dette punkt. Noe man i og for seg godt kan forstå. Enhver forhenværende doktorand kjenner vel forøvrig litt av seg selv igjen, — opponenter ikke unntatt. Nå må det for det første tilføyes at forfatteren i de aller fleste tilfelle utvilsomt har rett når han påpeker at dette ikke har vært behandlet tidligere. Og det må også tilføyes at han som forsker utvilsomt også er original på flere steder hvor det på ingen måte nevnes eksplisitt.

III

Boken er meget vel disponert. Og den er også klart preget av meget omfattende og også solide kildestudier. Det er videre tydelig at forfatteren har nedlagt et stort arbeide når det gjelder å sette seg inn i den meget omfattende litteratur som allerede er skrevet på det område denne avhandlingen dekker. I denne siste forbindelse er det dog tre bøker jeg direkte savner. Først og fremst Arthur Rosen-

berg, *Geschichte des Bolschewismus* fra 1932. Denne bok er skrevet av en fremragende historiker, og til tross for sin alder, og til tross for den veritable bokflom som senere er produsert, forsvaret den, selv i dag, klart sin plass blant de aller beste bøker som er skrevet på dette felt. — Et annet arbeid som også gjerne burde vært tatt med, er det sentrale samleverket *Continuity and Change in Russian and Soviet Thought* fra Harvard 1955, redigert av Ernst J. Simmons. Spesielt det avsnitt som er skrevet av Salomon Schwarz dreier seg nettopp om problemer som også i høy grad behandles i Larssons bok. Endelig kunne en nevne første bind av Carr, *The Bolshevik Revolution*, 1950. — Jeg vil her ikke legge skjul på at dette er bøker som *burde* vært tatt med, og som alle inneholder problemstillinger som utvilsomt kunne virket stimulerende. Sett fra en litt videre synsvinkel må det imidlertid også sies at tre bøker er relativt lite når man tar i betraktning den særdeles omfattende litteratur på dette område, og også i forhold til de avhandlinger som forfatteren ikke bare henviser til, men som han også tydeligvis har utførlig kjennskap til. — Denne innvending veier derfor relativt lett.

Når det gjelder selve *disponeringen* av avhandlingen anvender forfatteren tre hovedkategorier. 1) De objektive betingelser for revolusjon. — Noe som forøvrig snarere burde ha hett «Persepsjon av de objektive betingelser»; det er hvorledes disse betingelser blir *oppfattet*, ikke hva forfatteren selv mener var objektive betingelser som beskrives i denne sammenheng. 2) Om bevegelsen skulle være en elite, en fortropp eller en massebevegelse. 3) Hvorledes det revolusjonære diktatur skulle organiseres.

Forfatteren har meget konsekvent anvendt disse kategorier, eller modeller, gjennom hele sitt omfattende materiale. Og på en måte som uten tvil gir oss en rekke fruktbare problemstillinger. — Jeg kunne dog tenke meg at avhandlingen kunne ha fått øket verdi hvis forfatteren, i tillegg til de nevnte kategorier, også hadde innført enkelte andre.

1. For det første kunne det vært påkrevet med en egen kategori for bøndene. Denne gruppe representerte det langt overveiende flertall av befolkningen. Og selv om bøndene og bondeproblem nok behandles av russiske revolusjonære teoretikere, er det ikke til å nekte at denne gruppe, som helhet, får en meget stemoderlig behandling i forhold til andre grupper. Og spesielt hvis vi sammenligner med revolusjonsteori fra vår egen tid. Jeg tenker her særlig på boken til Régis Debray, *Le révolution dans la révolution* fra 1967 hvor alt revolusjonært potensial knyttes til landsbygda og ingenting tillegges det urbane proletariatet. — Ved gjennomlesning av Larssons bok har det forøvrig atter engang slått meg hvor dypt original Mao Tsetung var da han allerede i 1927 fremhevet at revolusjonens fremtid lå på landsbygda og ikke i industrielle sentra. Her kan trygt tales om en fundamental *revisjon* av en etablert revolusjonsteori som hittil hadde konsentrert sin oppmerksomhet om den industrielle arbeiderklasse; — selv om denne revisjon på ingen måte gikk i reformistisk retning. — Og når det gjelder Kina er det også en langt høyere grad av kontinuitet mellom førrevolusjonær teori og senere politisk praksis enn det vi finner i Sovjet.

2. Et annet emne som også kunne vært behandlet som en egen kategori er spørsmålet om det nasjonalt russiske kontra det internasjonale og de varierende syn på russisk revolusjonær avhengighet av revolusjonær utvikling i de industriali-

serte land i vest, det som ofte assosieres med stikkordet «Verdensrevolusjon». Liksom når det dreier seg om bøndene får vi også her mange forstandige kommentarer. Men området er likevel så viktig at det gjerne burde blitt behandlet i et eget avsnitt. Kanskje spesielt fordi vi i dag meget tydelig ser at det som nervøse statsmenn meget lenge har oppfattet, og faktisk også oppfatter, som den «enhetlige verdenskommunisme» forlengst er splittet langs utpregede nasjonale skillelinjer, og med et innbyrdes motsetningsforhold som endog kan være langt større enn det vi kan finne mellom kapitalistiske stater innbyrdes og også mellom sosialistiske stater på den ene side og kapitalistiske på den annen.

3. Som et siste moment, vil jeg nevne mangelen på komparative tilnærminger; noe som allerede er antydnet tidligere. Det er utvilsomt en dyd å holde seg til sitt emne, og enhver avhandling krever nødvendigvis en avgrensning. Men selv dyden kan slå over til sin motsetning hvis den drives til sin ytterste konsekvens, for å si det en smule hegeliansk. Forfatteren har gjort et meget grundig arbeid innen sitt i og for seg vide område. Her har han gravd både dypt og bredt og har også en fin evne til sammenligning *innen* sitt område. Men jeg tror avhandlingen klart hadde øket vår innsikt hvis russisk førerevolusjonær teori i enkelte tilfelle hadde vært stilt i relieff til tilsvarende teoridannelser i, for eksempel, Kina, Jugoslavia, Cuba eller Vietnam. Den tid er jo lengst forbi da sosialisme var et slags russisk prerogativ. — Og sett fra en litt videre synsvinkel er det kun ved videre sammenligninger at de spesielle eller unike trekk ved russisk teoridannelse kan bli markert. — Dette gjelder også for politisk idéhistorie rent generelt. Skal denne forskningsgren få den plass den fortjener, så må idéhistoriske problemstillinger *nødvendigvis* kombineres med problemstillinger fra komparativ statsvitenskap.

En tilsvarende kommentar kan også i noen grad knyttes til behandlingen av det mer «lokalt» russiske aspekt. Det er uten tvil legitimt at forfatteren generelt begrenser seg til perioden opp til 1907. I dette tilfelle, hvor materialet er av så omfattende art, er det forøvrig ikke bare legitimt, men også nødvendig. Men også her tror jeg avhandlingen klart hadde vunnet på at forfatteren, i tillegg til sin meget omhyggelige granskning av sin egen periode, hadde knyttet enkelte tråder frem til revolusjonen i 1917.

En avgrensning må aldri få den karakter at det blir en slags selvvalgt konsentrasjonsleir, for å si det på originalspråket. Og jeg synes her at forfatteren har pålagt seg selv en selvdisiplin som i enkelte tilfelle nesten har et anstrøk av stalinisme. For å unngå misforståelse må det tilføyes at jeg hermed på ingen måte mener at avhandlingen skulle preges av utførlige komparative tilnærminger. Noen få sider på de rette steder ville vært tilstrekkelig. Og det er også utrolig hvor mye en intelligent person kan få sagt på et par sider når en anvender en riktig teknikk. — Forfatteren har *en* klar komparativ setning nederst på første side av sin Introduction (s. 9), men det blir med denne ene setningen.

Som et konkret eksempel kan jeg nevne at forfatteren på en meget overbevisende måte har beskrevet variasjonene innen revolusjonær teoridannelse. Her kunne det vært ønskelig med et ørlite appendiks hvor også, for eksempel, den Lenin som i 1917 så sterkt trodde på massene, sammenlignes med den Lenin som på den tiende partikongress i 1921 fremhevet Partiets enhetlige disiplin, og

kanskje også den Lenin som alt i 1922 snakket temmelig kritisk og noe nedsettende om Moskvatesene. — Tilsvarende kunne også sies om Trotskij som fra å være en ung folketribun med ubetinget tillit til klassen, i 1921 på det aller mest kategoriske hevdet Partiets førstefødselsrett, eventuelt også overfor et flertall innen selve arbeiderklassen; men som siden, som landsflyktig revolusjonsleder, anvendte helt andre modeller. — I den forstand er det derfor all grunn til å kunne hevde at den variasjonsbredde som forfatteren så overbevisende har påpekt i avhandlingens konklusjon (s. 357), på ingen måte er a-typisk når man ser det, også fra en videre synsvinkel.

Her må det imidlertid understrekes at disse bemerkninger fra min side på ingen måte må betraktes som blott og bart en negativ kritikk. Når jeg her har valgt å rette oppmerksomheten mot det som *kunne* vært skrevet, og ikke mot det som *er* skrevet, så er det nettopp fordi avhandlingen er så god som den på flere måter er. Hadde boken vært en halvgod avhandling, en vitenskapelig middelhavsfarer, hadde det ikke vært særlig grunn til å etterlyse komparative antydninger. Det kunne da snarere være en fordel at de manglet. Det er derfor også betinget av avhandlingens kvalitet at disse bemerkninger er fremført. — Innvendingene må derfor forstås *dialektisk*, og ikke *mekanisk*, for å anvende en innviet terminologi. — Direkte peker de nok på noe negativt, men indirekte inneholder de også en form for anerkjennelse.

IV

Vi skal nå først beskjeftige oss med et par spørsmål som har delvis detaljkarakter, men som også har klar tilknytning til et alment problem. — Forfatteren opererer, så vidt jeg ser, ikke med noe skille når det gjelder personene Marx og Engels. Her står vi uten tvil overfor en meget vel etablert tradisjon, og da både i østlige og vestlige fremstillinger. Marx og Engels er blitt nærmest siamesiske tvillinger, eller et fastgrodd firma som Hindenburg—Ludendorff eller Rabén och Sjögren, hvor man ikke først og fremst er interessert i de individuelle komponenter. Personlig synes jeg denne tradisjon er nokså tvilsom. Engels var uten tvil en formell begavelse, men representerte aldri det åndelige overskudd og den tankens mangfoldighet som var så karakteristisk for Marx. — Når forfatteren to steder omtaler *Das Kapital* og *Anti-Dühring* i samme åndedrett, (s. 11 og s. 38), nærmest som om disse verker skulle være likeverdige, så er det grunn til å være litt fornærmet på vegne av dr. Marx. *Anti-Dühring* kan kanskje best karakteriseres som en skikkelig lisensiatavhandling, men kan, etter min mening, neppe danne grunnlag for noen disputas; for å anvende en velkjent skala. — Som en liten digresjon kan det kanskje være lov til at innskytte at Marx kunne være nokså nøye med sin dokortittel, noe som kan sees av dokumenter i Første Internasjonale; en menneskelig svakhet han forøvrig hadde tilfelles med dr. Ibsen. Ibsen var *meget* omhyggelig nettopp her; men så hadde da sistnevnte også sin dokortittel fra selveste Universitetet i Uppsala.

For å vende tilbake til et mer seriøst problem så tror jeg vi kan finne en temmelig typisk forskjell mellom Marx og Engels, og også noe som i høy grad var symptomatisk for Marx' måte å behandle problemer på, nettopp i deres uttalelser

om den russiske landsbykommune, eller *obtsjina*. Dette urgamle jordfelleskap ble oppfattet høyst forskjellig av daværende russiske revolusjonære. — For de russiske «populister» var utgangspunktet nettopp denne bondekommune, hvor Russland, i motsetning til industrilandene i vest, hadde et stykke konkret eksisterende sosialisme. Og som også dannet grunnlaget for deres meget sterke revolusjonære aktivitet. Det var via denne bondekommune at Russland kunne vokse direkte inn i moderne sosialisme, uten noe overgangsstadium gjennom industrialisering, kapitalisme og borgerlig kultur etter vestlig modell. (En teori som forøvrig har flere trekk til felles med kinesisk kommunisme av idag, spesielt tanken bak Folkkommunen.)

For de russiske «marxistene» derimot representerte de populistiske teorier klart utopisk ønsketenkning. Russland hadde, like lite som noen andre land, noe særegent nasjonalt revolusjonsskall. Og veien til revolusjonær sosialisme gikk uvegerlig, også her, via en kapitalistisk utvikling med industrialisering, borgerskap og et industrielt proletariat. — I februar 1881 skrev Vera Sassulitsj til Marx selv og spurte om hans mening. Vera Sassulitsj var selv forhenværende «populist» og hadde endog egenhendig likvidert en russisk general, men hadde nå tydeligvis nærmet seg de russiske «marxister». Av utkastene, som først ble kjent i 1924, kan vi se at Marx utførte et meget omhyggelig arbeid før han svarte. Selve svarbrevet, datert 8. mars 1881, er kort, men utkastene fyller vel tyve store trykksider. Og det oppsiktsvekkende er at Marx går mot sine egne elever. Det russiske landsbyfelleskap var på ingen måte dømt av den historiske utvikling. Marx understreket først at den analyse han hadde fremsatt i *Das Kapital* ikke hadde noen relevanse når det dreiet seg om levedyktigheten til det russiske landsbyfelleskap, siden han her hadde analysert helt andre samfunnstyper. «Men det spesialstudium som jeg har foretatt, og hvor jeg har skaffet meg materiale fra originalkilder, har overbevist meg om at dette landsbyfelleskap utgjør tyngdepunktet i Russlands sosiale gjennfødelse.»

Marx tenker her klart i populistiske baner. Og skulle man trekke frem ett eneste eksempel fra Marx' meget omfattende forfatterskap, er det vanskelig å finne noe annet som i tilsvarende grad gir oss en nøkkel både til mannen selv og til hans tenkning. — Dette brev viser til overmål at Marx på ingen måte var slave av sine egne modeller. Ett nytt problem må behandles med nytt verktøy. Det fantes på ingen måte en ferdiglaget universalresept. Når en ble konfrontert med et nytt problemområde kunne en aldri anvende en teoridannelse utledet av andre forhold. — Dette ble, som sagt, skrevet i 1881; det nest siste leveår til Marx. Det er skrevet av en gammel mann, av en syk mann, men samtidig av en stor mann. For en person som selv har skrevet *Das Kapital* trengs det adskillige kvanta intellektuell selvdisciplin for å si at den analyse en har utviklet i denne boken ikke har noen relevanse når det dreiet seg om et sentralt russisk problem.

Marx var, på sett og vis, en evig doktorand, for å anvende en aktuell terminologi; noe av det fineste en kan si om en politisk tenker. Men det tilsvarende kan vanskelig sies om elevene. Dette oppsiktsvekkende brev fikk ingen avgjørende betydning for russiske «marxister», verken Plekhanov eller Sassulitsj, som allerede pretenderte å ha løst dette spørsmålet utfra en nokså fastlåst «marxistisk» oppfatning. Som så ofte i teoriens historie var disiplene mer katolske en paven. Og

det er likeledes den første, men på ingen måte den siste gang, at tankekonstruksjonen «marxismen» får sin gestalt *uavhengig* av opphavsmannen selv og hva han måtte ha sagt. — Senere er denne prosess fortsatt i et nærmest akselererende tempo, men det er her liten grunn til å gå nærmere inn på hva som er blitt bedrevet av politiske sekretærer og generalsekretærer i den anledning. Det bør muligens likevel understrekes at dette skjedde allerede i Marx' egen levetid; det var på ingen måte noe som først begynte med Stalin. I året 1881 var Stalin, eller unge Josef som han kanskje heller bør kalles, bare to år gammel, og uansett hans senere tilbøyeligheter på dette område, er det vel rimelig å betrakte ham som fullstendig uskyldig i vår forbindelse på det tidspunkt.

Mens Marx her klart viser evne til et meget differensiert resonnement, kan det samme vanskelig sies om Engels. I et par tilfelle kan en riktignok se at han, kanskje noe obligat, aksepterer oppfatningen til Marx om den russiske bondekommune, men hovedtendensen er likevel meget tydelig: Det russiske jordfelleskap var dømt av den historiske utvikling, og Russland måtte uvegerlig gjennomgå en utvikling etter vestlig modell. — Noe spesielt originalt er det forøvrig neppe fra opposisjonens side i denne siste forbindelse. Forskjellen mellom Marx og Engels på dette punkt er tidligere påpekt i nevnte artikkel av Schwarz. Men i likhet med hva som ble sagt om Marx, kan det muligens også være berettiget å drøfte dette aspekt litt mer generelt også her.

Når Engels i det vesentlige så på den russiske bondekommune med andre øyne enn Marx, så skyldes det nok delvis at Engels nesten alltid hadde en sterk forkjærlighet, vi kan kanskje si ulykksalig forkjærlighet for det enkle, der hvor Marx i høy grad hadde sans for mangfoldighet. — Det er vel forøvrig derfor såpass mange vanligvis velger å nærme seg Marx via Engels; det krever, for eksempel, langt mindre intellektuell energi. — Og som et beslektet trekk må det også nevnes at Engels svært så konsekvent betraktet internasjonale problemer utfra industri-landenes temmelig snevre synsvinkel. I klar motsetning til Marx var Engels på sett og vis ikke så lite av det som idag kalles teknokrat. Det er sentrum, det industrielle samfunn, som teller, med sin konsentrasjon av produksjonsmidler; og periferien eller utkantsamfunnet omtales temmelig nedlatende, av og til med direkte motvilje.

I 1844 omtalte Engels den daværende borgerkrig i Sveits. Og han rettet her et kraftig angrep på dem som idealiserte «fjelldemokratier» av typen Sveits eller Norge. I følge Engels representerte Norge og Sveits nettopp prototypen på det kristelige germanske barbari, som ikke hadde noe til felles med demokratiet i siviliserte-stater, og som moderne, siviliserte mennesker klart måtte ta avstand fra. — En tilsvarende holdning overfor «utkantsamfunnet» er enda tydeligere under selve Februarrevolusjonen. Her er det særlig de slaviske folkeslag som får unngjelde. Bortsett fra polakkene, blir de slaviske folkeslag frakjent både politisk fortid og politisk fremtid. Både tsjekkere, kroater og serbere, sammen med øvrige slaviske folkeslag i Østerrike, blir omtalt som *Volksabfall* og som «døende nasjoner hvis uunngåelige skjebne det er å bli oppløst og oppsøgt av sterkere naboer».

Det ville i denne forbindelse være dypt urettferdig å anklage Engels for tysk nasjonalisme. Han anvender tydelig en almen målestokk, og hvor de generelle

kriterier på *sivilisasjon* kontra *barbari* er vedkommende folkeslags evne til å skape en moderne borgerlig industriell kultur. — Det er også denne tankemodell som er tydelig i hans kraftige angrep på skandinavismen i forbindelse med opprøret i Slesvig—Holstein i 1848. Skandinavismen beskrives her både som skitten, brutal, sjørøveraktig, drikkfeldig samt sterkt sentimental. Og med samme rett som franskmenn har tatt Flandern, Lothringen og Elsass, og også kommer til å ta Belgia, «med samme rett tar Tyskland Slesvig, med sivilisasjonens rett mot barbariet, med fremskrittets rett mot stillstanden». — Noen bredere opprøring skal vi vel helst ikke foreta her. — Siden det imidlertid atter engang dreier seg om et nordisk område kan det kanskje være berettiget å tilføye at Engels i 1865, etter nok en gang å ha uttalt seg om «livsdyktige folkeslag» og «slaviske folkerester», uttalte seg særdeles ironisk om påstått undertrykkelse av samene i Sverige og Norge; — «disse ville nomader». — Og han er også tydelig tilhenger av å lære dem det siviliserte norske eller svenske sprog, «istedenfor å sperre dem inne i deres egen barbariske halvt eskimoiske dialekt». (Det henvises her til *Werke* b. 4, s. 391, b. 6, s. 270—86, b. 5, s. 394, b. 16, s. 159.)

Det ville utvilsomt være noe malplassert om vi på dette grunnlag ville trekke vidtgående konklusjoner om Engels som sådan, eller om *hele* hans forfatterskap. Men, på den annen side er materialet såpass bredt at det burde være lov til å påpeke et trekk, også et generelt trekk, når det dreier seg om et avgrenset område som holdningen overfor utkantsamfunnet. Og det er også klart innen samme retning når Engels, i en artikkel tidlig i 1848 forsvarte den franske erobring av Algerie, og betegnet den som «en seier for sivilisasjon og fremskritt». (Denne artikkel er ikke medtatt i det øst-tyske *Werke*, tydeligvis på grunn av den politiske rolle som krigen i Algerie spilte på det tidspunkt. Den finnes derimot i den tidligere *Gesamtausgabe*, b. 6, s. 387.)

Sett fra vid synsvinkel ligger det derfor selvsagt litt av en historisk ironi i det at det nettopp er — til tross for Engels — blant *Volksabfall* i utkantsamfunn vi senere har fått sosialistiske makterobringer, mens det har vært heller spinkelt i etablerte industrisamfunn. Og når det gjelder den siste mannsalder kan vi vel endog tale om en slags dobbelt utkant, i og med at det i ikke-industrialiserte land som Kina, Jugoslavia og Cuba endog var landdistriktene som var basis for revolusjonær virksomhet, mens det som tross alt fantes av industriarbeidere, enten i Shanghai, i Havana eller i Beograd, spilte en nokså passiv rolle. — I relasjon til vårt russiske problem er det da også nokså naturlig at Engels kom til å se på den russiske bondekommune, og da særlig dets revolusjonære potensial, på en måte som avvek temmelig mye fra Marx. — Et forhold som jeg gjerne ville ha sett behandlet i den bok vi her diskuterer.

V

Utfra det foregående skulle det være nokså klart at jeg ikke er særlig begeistret for den meget utbredte anvendelse av glosen «marxisme». Tenkningen til Marx er altfor mangfoldig til noensinne å presses sammen til et enhetlig system. — Det ser også ut til at forfatteren selv har hatt visse tvil på dette område. På s. 9 nevnes to ganger «*Marxism*», med bruk av gåseøyne, noe som vel indikerer en

temporær tvil; men det blir med disse to tilfeller. Ellers brukes *Marxism* uten gåseøyne. — Nå bør en vel imidlertid helst ikke bli for kategorisk på dette punkt. I vårt tilfelle dreier det seg ikke primært om en avhandling om Marx, og når forfatteren anvender et uttrykk som «Russian Marxists», kan det også nevnes momenter til fordel for denne terminologi. Det var, for eksempel, det de selv kalte seg.

I denne forbindelse må det videre fremheves som et særdeles positivt trekk at forfatteren så å si aldri anvender ordet «leninisme»; og dette er klart innen avhandlingens hovedområde. — Marx uttalte en gang den kjente setning: «Je ne suis pas marxiste.» Og Lenin ville uten tvil ha sagt noe tilsvarende om «leninisme». Det var bare det at Lenin selv neppe noensinne ble konfrontert med denne tvilsomme glose.

Så vidt jeg kan se er det bare i ett eneste tilfelle at forfatteren henfaller til denne språkbruk; selv om vel også dette er én gang for mye. På s. 322 tales det om «the typical Leninist distrust of the working class' own political capacity». Det er nok riktig at Lenin i en periode av sitt liv kunne være nokså mistroisk på dette område, spesielt i 1902 da han skrev *Hva må gjøres?* Men dette berettiger likevel neppe et uttrykk som «typical Leninist». Det er også åpenbart at vi her har Lenin i en periode av sitt liv, og at Lenin i andre situasjoner kunne hevde helt andre standpunkter. Noe som forøvrig på en meget overbevisende måte er dokumentert av forfatteren selv. Selv om det her bare dreier seg om tiden opp til 1907, tror jeg ingen annen forfatter, i tilsvarende grad, har maktet å fremstille nettopp variasjonsbredden i Lenins tenkning.

Liksom «marxismen» er også «leninismen» i høy grad en tankekonstruksjon skapt av ettertiden, og selvsagt også skapt for å tilfredsstille bestemte behov. Våren 1924, samme år som Lenin døde, utga Stalin *Leninismens grunnlag* og høsten samme år *Leninismens problem*. Det er her av mindre betydning at Stalin her forfektet to helt forskjellige standpunkter. Om våren understreket han, på tradisjonelt vis at sosialisme i ett land var umulig, og spesielt i et agrarland som Russland, og om høsten hevdet han sterkt den helt motsatte mening; sosialisme i ett land var den eneste løsning. Altså allerede da, to former for «leninisme». Det viktigste her er imidlertid at begrepet «leninisme» var skapt. Og av en hittil relativt anonym *apparatchik* som vesentlig hadde syslet med organisasjonsaker og ikke hadde vært særlig meningsberettiget når Lenin diskuterte dialektikk med Bukharin, Trotskij eller Radek.

Stalins motiv var selvsagt ikke av idéhistorisk art. Han forsto jo meget godt at hvis han skulle seire i maktkampen måtte han skape det inntrykk at han også behersket teorien, og at teorien var på hans side. — Lenin selv var jo forsvarsløs der han lå i sitt mausoleum. — Og det er fra denne synsvinkel ettertidens permanente og intense bruk av «leninisme» og «marxisme—leninisme» må sees. — Teorien ble fra nå av sjelden en veiledning til handling; delvis fordi verken Marx eller Lenin, av naturlige grunner, hadde uttalt seg om femårsplaner, tvangskollektivisering eller Den store fedrelandskrig. Men teorien var, og er, livsnødvendig som basis for regimets legitimitet, eller for å mobilisere det som David Easton meget betegnende kaller *diffuse support*; til forskjell fra det langt mer tidsbegrensede *specific support*. — Og det dreier seg her på ingen måte om

en mindre vesentlig side ved det politiske liv. Uten *diffuse support*, eller uten et reservoar av generell tillit, kan neppe noe regime bestå, heller ikke vårt eget. Og det er dette som i første rekke får *output* til å bli *outcome*. — En helt annen sak er at dette meget viktige aspekt tildeles relativt liten oppmerksomhet, også innen nåtidig statsvitenskap, hvor *input-demand* ofte kan dominere på bekostning av *input-support*. — Men her er vi over i et felt som bare indirekte har tilknytning til den avhandling det her dreier seg om, og denne sak kan derfor bare tangeres, ikke behandles utførlig i denne sammenheng.

VI

Etter å ha beveget oss innen temmelig generelle problemfelt, skal vi her ta opp enkelte mindre, avgrensede spørsmål. Og rent metodologisk begrenser jeg meg her, som ellers, til saker hvor jeg kan være noe uenig, og vil helst ikke ramse opp det i og for seg langt større antall saker hvor jeg er nokså enig med forfatteren.

Jeg vil her for det første sette et lite spørsmålstegn når det dreier seg om forholdet mellom Marx og Pariskommunen (s. 99 og s. 297). Forfatteren hevder her at Marx og Engels konsekvent betraktet Kommunen som modell for proletariatets diktatur. Og han anvender også et uttrykk som «everything which Marx and Engels wrote . . .». «Everything» er et pretensiøst ord. Det er utvilsomt sant at Marx i høyeste grad identifiserte seg med Kommunen i det kjente skrift *Der Bürgerkrieg in Frankreich* fra 1871. — Men dette er bare én side av Marx' forhold til Kommunen. Vi vet jo forlengst at Marx, og i dette tilfelle også Engels, utvetydig advarte proletariatet i Paris mot å gripe til våpen. Den sjette september 1870, for eksempel, skrev Marx meget bekymret til Engels at den franske seksjon ville reise til Paris «for å gjøre dumheter i Internasjonals navn. De vil styrte den provisoriske regjering og opprette en Kommune i Paris». (*Werke*. b. 33, s. 54). — At han siden, da Kommunen var opprettet, og spesielt da den var nedkjempet, fullt og helt solidarisert seg med den er en helt annen sak. — Som en ørliten digresjon kan det kanskje være lov til å innskytte at også dengang ønsket bestemte grupper å fremstille oppstanden som et verk ledet av en *utenlandsk* sammensvergelse eller konspirasjon. For høyreorienterte franske nasjonalister var Kommunen først og fremst et resultat av undergravningsarbeidet til en suspekt tysk jøde i London; forøvrig med tydelig likhet med det som skulle prege McCarthyismen på et langt senere tidspunkt. Og i begge tilfelle har denne «teori» liten dekning i virkeligheten. Vi kan vel snarere fremsette den generelle påstand at når grupper i et folk griper til våpen, så skjer dette neppe noensinne etter direktiver utenfra.

Når det gjelder Marx og Kommunen må det forøvrig tilføyes at variasjonene ikke begrenser seg til disse to momenter. Ti år senere var det tydelig at Marx så på Kommunen på en måte som avvek temmelig mye fra det han sa offentlig i 1871. 22. februar 1881 skrev Marx til Nieuwenhuis i tilknytning til vanskelighetene å bestemme på forhånd handlingsrammen for en kommende sosialistisk regjering. — «Sie werden mich vielleicht auf die Pariser Kommune verweisen; aber abgesehen davon, dass dies bloss Erhebung einer Stadt unter ausnahmweisen Bedingungen war, war die Majorität der Kommune keineswegs sozialistisch, konnte es auch nicht sein.» (*Werke*. b. 35, s. 160.)

Også når det dreier seg om Plekhanov ville det etter min mening være ønskelig med en noe mer differensiert behandling enn den vi her presenteres for. Forfatteren har riktignok her, og vi kan vel trygt si, også her, en rekke overbevisende argumenter med hensyn til teoridannelsen hos den person som ofte blir kalt «den russiske marxismens far». Og han har også rettet flere meget kritiske innvendinger, og jeg vil inskyte, berettigede invendinger, i relasjon til de mest sentrale avhandlingene som er skrevet på dette området (s. 109). — Men jeg synes likevel at forfatteren opererer med et litt for enkelt bilde av Plekhanov.

Sammenlignet med Marx, og den variasjon vi finner hos ham, er nok Plekhanov relativ enkel og enhetlig. Men også her finner vi en slags indre dialektikk. Det er nok riktig når forfatteren med henvisning til Plekhanovs hovedverk, *Utviklingen av det monistiske syn på historien*, 1895, understreker at Plekhanov ikke var en slags materialistisk fatalist. Men det dreier seg her likevel bare om ett verk, selv om det nok kan kalles et hovedverk, og selv om Plekhanov flere ganger anvender teser fra denne store avhandling. — Bare tre år senere, 1898, møter vi et noe annet historiesyn i den nokså korte, men samtidig særdeles konsentrerte avhandling *Individets rolle i historien*, et verk som også burde ha vært omtalt. Her presenteres den historiske materialisme på en særdeles systematisk måte og på et høyt akademisk plan. Hensikten var imidlertid ikke bare av akademisk art. Avhandlingen er først og fremst et politisk inlegg rettet mot tilhengerne av den såkalte «individuelle terror». Og Plekhanov søkte her å vise at siden historien primært domineres av upersonlige krefter, i første rekke produksjonsmidler, så er den retning som vil endre historien ved likvidering av betydningsfulle individer, om det så var tsaren selv, fullstendig utopisk. Historien kunne bare endres gjennom bred klassekamp og bare når de objektive betingelser forelå; aldri av enkeltpersoner hvor heroiske de enn måtte være.

Her kan det være på sin plass å innskyte at fremveksten av denne del av «marxismen», den historiske materialisme, virket som en påtagelig modererende faktor i datidens Russland, i alle fall i første omgang. — Studentene, i alle fall mange av dem, sluttet med å lage bomber på hyblene og begynte i stedet å lese *Das Kapital*. Noe myndighetene selvsagt så på med udelt velvilje. — Som en ørliten idéhistorisk digresjon kan det kanskje være berettiget å nevne at politisk moderasjon, og vi kan godt si politisk resignasjon og nasjonal resignasjon også var et resultat av historisk materialisme i norsk historieskrivning i forrige århundre. KonservATIVE historikere som Aschehoug, Birkeland, Ebbe Hertzberg og Yngvar Nielsen doserte overfor den oppvoksende slekt at siden Norge var et fattig fjelland med lite dyrkbar jord, så manglet simpelthen forutsetningene for en radikal og demokratisk norskhettpolitikk. Norge måtte derfor se seg best tjent med den bestående union med Sverige. Og det var først og fremst mot denne av-nasjonaliserte materialisme at den radikale Ernst Sars rettet sitt hovedangrep ved å understreke idéenes autonomi.

Tilbake til Russland og de litt sprangvise innvendinger som preger dette avsnitt, tror jeg det klart kan forsvares at forfatteren har et eget kapittel om «generalprøven» i 1905; selv om dette avsnitt i og for seg bryter litt med bokens idéhistoriske opplegg. Men tilknytning til det rent idéhistoriske skulle vært langt mer

integrert. — Et meget vesentlig trekk ved revolusjonen i 1905, vi kan kanskje endog si det vesentligste trekk, er at Lenins eliteteori ikke blir bekreftet. Stikk i strid med det Lenin hadde hevdet kort tid i forveien, og stikk i strid med hans kamp mot spontaniteten, gikk arbeiderne i St. Petersburg til oppstand rent spontant. De var på ingen måte ledet av en parti-elite. Forøvrig temmelig likt det som kom til å hende i mars 1917 da tsarismen ble feiet bort. I begge tilfelle var det også arbeiderne selv som rent spontant dannet sovjetter. Lenin omtaler sovjetene først *etter* at de ble dannet. Disse særegne organer, som også skulle gi navnet til den nye statsdannelse, var ikke uttenkt av noen teoretiker, men var et produkt av virksomheten til stort sett navnløse og også partiløse arbeidsfolk.

Dette aspekt leter en forgjeves etter på de fire sider om revolusjonen i 1905 (s. 252—55). Den viktigste opplysning om 1905 finnes derimot i en nokså bortgjemt fotnote på s. 330. — Av de kommende ledere var det bare den unge Trotskij som spilte en sentral rolle i 1905, da han for kort tid ble formann i arbeidersovjetet i St. Petersburg. Lenin lot det, uvisst av hvilken grunn, gå adskillige måneder før han endelig satte kursen for Russland. — Men 1905 var også meget vesentlig for Lenins nytenkning på dette område; noe som forøvrig klart fremgår i en så god kilde som Krupskajas memoarer. Og i det hele er det denne evne til teoretisk nytenkning som danner en vesentlig forutsetning for Lenins eksepsjonelle politiske begavelse. Eller for å gjenta en tidligere påstand: Nettopp det at Lenin selv aldri ble «leninist». Og jeg taler da her om den virkelige Lenin, ikke om den balsamerte skikkelse som fortsatt er skjult bak tykke lag av offisiell mytologi.

VII

Vi skal så gå over til å drøfte avsnittet om Lenins og Trotskijs teoretiske originalitet. Et avsnitt som vel danner litt av bokens høydepunkt. — Det er her meget fortjenestefullt at forfatteren på en særdeles utførlig måte behandler Lenin og Trotskij i relasjon til Kautsky. Det er her nedlagt et imponerende arbeid. Som vanlig går forfatteren til primærkildene, og her på et felt hvor ingen tidligere forskere har foretatt systematisk gransking. — Når jeg likevel ikke helt kan slutte meg til forfatterens konklusjon, så skyldes det ikke primært det materiale som fremlegges, men jeg synes at forfatteren anvender et begrep originalitet som er noe for rigoröst. — Opponenten er helt enig med forfatteren når han på flere punkter, og også på sentrale punkter, har påvist likhet, også påfallende likhet mellom Kautsky på den ene side og standpunkter hos Lenin og Trotskij på den annen. Men etter min mening impliserer likhet ikke nødvendigvis mangel på originalitet. Og jeg tenker selvsagt på «likhet» i betydningen «similarity», ikke i betydningen «equality».

Det er forøvrig litt vanskelig å se, litt mer presist, hva som her menes med originalitet. Muligens ligger det i begrepet original noe i retning av fullstendig unik. På s. 10 kan det se ut som om «original» og «unique», betraktes som synonyme, og ut fra senere anvendelse, kan en slik tolkning fortone seg som nokså rimelig. — Etter min mening representerer dette en altfor streng innsnevring av rime-

lige krav til originalitet. Og skulle disse krav legges til grunn ville det være vanskelig å betrakte, for eksempel, Shakespeare som en original dikter. Han forsynte seg som kjent temmelig liberalt fra det andre hadde skrevet før. Men han forbedret betraktelig, og han behersket likeledes suverent det han i sin tid hadde «lånt» fra andre. Og noe tilsvarende, om enn i mindre grad, kan også sies om både Strindberg og Ibsen. — Alle tre diktere tilfredsstiller, etter min mening, rimelige krav til originalitet. — Og jeg håper, at når forfatteren selv blir opponent, at han da vil være noe mildere i sine originalitetskrav. Ellers kan det bli temmelig langt mellom doktordisputasene. — Det avgjørende ligger vel ikke nødvendigvis i det å være først, men snarere i det å beherske fullt ut den tanke, eller de tanker, en formulerer, slik at de er blitt det vi kan kalle ens egne. — Personlig er jeg ikke i tvil om at, for eksempel, den avhandling vi i dag diskuterer er original, men jeg tror neppe at den kan betraktes som unik. — I denne forbindelse bør det også nevnes at to forstandige personer gjerne kan komme til samme resultat, helt uavhengig av hverandre; også om den ene skulle ligge foran i tid. Leif Lewin har som bekjent påvist at Wigforss på et par vesentlige punkter antisiperte Keynes. Dette sier noe vesentlig om Wigforss, men Keynes blir likevel ikke mindre original av den grunn.

Forfatteren behandler først Trotskij i denne forbindelse. Og det er her meget utvetydige formuleringer som anvendes. «... Trotsky's theory was borrowed from Kautsky.» «Trotsky's dependece on Kautsky, or more correctly, Trotsky's utilization of Kautsky's ideas . . .» (s. 286). «... virtually all he said about the international perspective or about the consequences of a Russian national bankruptcy, etc. were faithfully copied from Kautsky» (s. 301). Her er det nesten som en slags akademisk Moskva-prosess med forfatteren som en kultivert Vyshinskij; hvis det siste da ikke er en *contradictio in adjecto*. — Og i ett tilfelle er det ikke bare mangelen på originalitet, men også den moralske brøde ved å underslå kilde som påpekes. «Without stating his source, Trotsky cited almost verbatim . . .» (s. 288). Her er det ikke bare en anklage, men direkte arrestasjon. Eller, for å si det på russisk: Forfatteren fremtrer et øyeblikk nærmest som en slags løytnant i GPU.

Jeg har litt vanskelig for å slutte meg til disse påstander. Det er riktig at teorien om Den permanente revolusjon, det som ettertiden i så høy grad knytter til personen Trotskij, hadde røtter også hos andre, og da både hos Marx og Kautsky. Men Trotskij bygget også på sine egne erfaringer fra generalprøven i 1905. Han var jo den eneste som virkelig hadde deltatt i en revolusjon. Og for bare å nevne en viktig forskjell, så er den revolusjonære overtone hos Trotskij av en helt annen art enn det vi finner hos Kautsky. Kautsky erklærte seg nok også stadig som revolusjonær, men han var på dette felt alltid akademiker med tallrike forbehold. Et typisk utsagn var «wir sind eine revolutionäre, nicht eine revolutionsmachende Partei». Noe som ville være fullstendig utenkelig i Trotskijs munn.

Selv om adskillig av substansen i teorien om Den permanente revolusjon nok var inspirert fra annet hold, så er det også tydelig at Trotskij suverent behersker denne teori, og at han likeledes konkretiserer den i relasjon til russisk politisk virkelighet på en måte som vi ikke finner hos de såkalte forbilder. — I 1909 skrev Trotskij en oppsiktsvekkende artikkel i et polsk tidsskrift, og som han i 1922 trykket opp som appendiks til et nytt opplag av sin bok om *Revolusjonen i 1905*; en artikkel

som burde vært tatt med i betraktning i denne sammenheng. Trotskij markerer her sin meningsforskjell både i forhold til bolsjeviker og mensjeviker. Han forkaster mensjevikenes teori om at borgerskapet må være den ledende kraft i revolusjonens første stadium siden Russland står overfor en borgerlig, eller anti-tsaristisk revolusjon. Men han forkaster også Lenins tese om at revolusjonen må begrense seg til det demokratiske stadium. «Denne tanke har Lenin gjentatt utrettelig helt siden 1904. Men den blir ikke riktigere av den grunn.» I følge Trotskij hadde Lenin på dette punkt en merkelig teori om proletarisk askese av håpløs idealistisk karakter. Mens det for Trotskij lå i selve revolusjonens logikk at arbeiderklassen, når den først kom til makten, umiddelbart ville gå over fra revolusjonens demokratiske til dens sosialistiske fase. — Med hensyn til mensjevikene og bolsjevikene konkluderte han med å si: «Forskjellen mellom dem er riktignok meget vesentlig. Mens de anti-revolusjonære trekk ved mensjevismen fremtrer meget tydelig allerede nå, representerer de anti-revolusjonære trekk hos bolsjevismen først en stor fare i tilfelle av en revolusjonær seier.» — I 1922 kunne Trotskij, vel noe triumferende, tilføye på dette punkt: «Som bekjent har dette ikke inntruffet da bolsjevismen, under kamerat Lenins ledelse, (ikke uten indre kamp) hadde foretatt en fullstendig ideologisk kursendring i disse ytterst viktige spørsmål våren 1917.»

Dette går rett på selve kjernepunktet i revolusjonsteorien, og det er ikke hentet fra andre. En fremtredende historiker som Carr fremhever også i tilknytning til dette siste avsnitt «that Trotsky by a stroke of uncanny insight accurately predicted in this passage the attitude adopted by most of the Bolshevik leaders in Petrograd before Lenin's return i April 1917 is undeniable» (*The Bolshevik Revolution*, 1950, b. 1, s. 59). — Det er vanskelig å få dette helt til å rime med teoretisk uselvstendighet. — Når det gjelder forholdet til Kautsky kan jeg på sett og vis være enig i at Trotskij på enkelte områder kan betraktes som Kautsky's elev. Men selv dette er ikke uten klare forbehold. Det er i så fall en elev som er i ferd med å bevege seg med større sikkerhet enn sin lærer, eller en doktorand som delvis vet mer enn sin professor. Og det er i alle fall en vesensforskjell mellom en elev av denne art og en epigon.

Når det gjelder forholdet mellom Lenin og Kautsky kan mine kommentarer være delvis av samme art som når det gjelder forholdet mellom Kautsky og Lenin. Også her fremsetter forfatteren meget alvorlige spørsmålsteegn ved Lenins teoretiske originalitet på flere områder i tiden etter 1905. — «Neither was Lenin a pioneer in this question. Both Parvus and Trotsky preceeded him» (s. 308). — «It could be said that in these matters Lenin vacillated between Kautsky and Parvus-Trotsky» (s. 338). — Siden Trotskij heller ikke er særlig original skulle da dette implisere en slags dobbelt mangel på originalitet hos Lenin.

Jeg skal inrømme at Lenin på flere områder nok kunne stå i et slags elevforhold til Kautsky; selv om det også her, i høyeste grad, dreiet seg om en selvstendig tenkende elev. Det er også flere ting som kan tyde på at Lenin selv så på Kautsky som sin lærer helt opp til 1914, og den voldsomme forbitrelse han alltid siden legger for dagen når han omtaler Kautsky, var neppe utelukkende av politisk art. I følge en sentral forsker som Borkenau skriver det seg snarere utfra den følelse å ha blitt sveket av en lærer en hadde hatt tillit til. — Lenin var også meget uenig

med Plekhanov. Men her ble motsetningsforholdet begrenset til det politiske plan, uten den rent personlige bitterhet.

Nå må det også her innskytes at forfatteren uten tvil har nedlagt et stort arbeid på dette felt, og at han i flere tilfelle har påvist påtagelig likhet mellom Lenin og Kautsky; en person som på det tidspunkt gjerne ville være meningsleverandør for andre revolusjonære teoretikere. Og at Lenin hadde lært mye av Kautsky kan man neppe betvile, selv om enkelte senere har hatt en tendens til å ville underslå dette moment. — Men det er likevel stor forskjell mellom det å lære og det å gjenta andres meninger. Og også her vil jeg reagere mot forfatterens tilspissede formuleringer. — I ett tilfelle fremheves det i forbindelse med Lenins syn på agrarspørsmålet: «It cannot be undeniably proved that Lenin's reasoning about the latifundia and an 'American' development was derived directly from Kautsky, although we know that Lenin was acquainted with Kautsky's works. It is sufficient for our purposes to point out that in important sectors, Kautsky was prior to Lenin» (s. 319).

Opponenten kan her ikke slutte seg til det standpunkt at forskjell i tid, *per se*, kan betraktes som en tilstrekkelig betingelse for manglende originalitet. Når det dreier seg om jordiske goder, som retten til å utvinne gull eller olje, er det avgjørende å være *den første*. Og også når det gjelder rent sportslige bragder. Roald Amundsen var utvilsomt før Scott på Sydpolen; noe som dog ikke sier det minste om hvem som var den betydeligste polforsker.

Men her dreier det seg verken om gull, olje eller Sydpol. Her behandler vi edlere verdier som tanker, teorier, meninger. Og her er det å være først langt mindre vesentlig enn det å være grundig samt ha et personlig forhold til stoffet. Den private eiendomsrett er her av en helt annen art, og har også alltid vært av en helt annen art enn forholdet til ting og forholdet til sensasjoner. — Uten noen som helst revolusjon kan vi vel endog si at vi på dette felt alltid har hatt et sterkt innslag av sosialisme, uansett idéenes art. — Gang på gang kan en jo se at to, eller flere, forstandige mennesker kan hevde nærmest identiske meninger helt uavhengige av hverandre. Og hvor begge klart er originale, uansett hvem som var «den første». — For bare å nevne ett sentralt eksempel: I 1856 utkom Tocquevilles kjente avhandling *L'ancien régime et la révolution*; etter min mening en av de fineste statsvitenskapelige avhandlinger som noensinne er skrevet. Ledemotivet her er som kjent at den sentraliserte franske administrasjon ikke var et resultat av Revolusjonen og Bonaparte, men representerte en kontinuerlig tradisjon fra det førrevolusjonære monarki. Til tross for tallrike endringer på ytre områder i fransk samfunnsliv, var det likevel kontinuiteten som var det fremherskende, selv her. — Fire år tidligere skrev Marx *Den attende Brumaire*, og her finner vi noen sider nettopp om samme problem, og hvor likheten er så påfallende at de gjerne kunne vært anvendt som oppsummering hos Tocqueville. — Jeg tror vi likevel meget trygt kan si at begge er helt originale. Og det interessante er vel først og fremst at to av de beste hoder som i det hele tatt har tenkt om politikk i forrige århundre har formulert identiske tanker om den administrative eller byråkratiske kontinuitet i Frankrike.

Forfatteren selv anvender forøvrig en tilsvarende metode på s. 328 hvor han, utvilsomt med rette, hevder at Lenin etter 1905 endret sitt syn såpass mye at han

kan sies å ha forlatt sin tidligere eliteteori. I en fotnote tilføyes det at «Thomas T. Hammond also appears to have reached this conclusion» i en bok fra 1957. — Også her vil jeg understreke at forfatterens egen originalitet på ingen måte blir redusert ved at en annen forsker har kommet til en tilsvarende resultat på et tidligere tidspunkt. Det bør snarere fremheves som et meget positivt trekk at det er forfatteren selv som bringer denne opplysning.

Nå må det selvsagt også nevnes at den modell som ble skissert i forbindelse med Marx og Tocqueville neppe uten videre kan overføres automatisk til forholdet mellom Lenin og Kautsky. Mellom Kautsky og Lenin var det, for eksempel, i alle fall den ene vei en art kommunikasjon som vi på ingen måte finner mellom Tocqueville og Marx. — Når jeg likevel har valgt å nevne dette eksempel, er det fordi jeg tross alt mener at det er en viss analogi på dette område.

VIII

Før jeg går over til den generelle avslutning er det vel opponentens plikt også å komme med et par detaljbemerkninger. — Med hensyn til trykkfeil, har jeg funnet meget få. Den eneste av betydning er faktisk en linje som åpenbart er forbyttet midt i en fotnote på s. 294. — Ellers synes jeg «partiality» kan være en noe tvilsom oversettelse av det helt spesielle russiske ord «partiinnost» (s. 214). «Party-identification» hadde kanskje ligget nærmere opp til betydningsinnholdet. — Når det dreier seg om oversettelse tror jeg videre boken kunne vunnet på at i alle fall de mer sentrale verker hadde fått engelsk tittel i tillegg til den russiske; noe som ellers er forholdsvis vanlig i bøker av denne art. Det er tross alt ikke alle lesere som umiddelbart forstår uttrykk som *Dve taktiki* eller *Nashi raznoglaisya* og hvor *Two tactics* eller *Our differences* kunne hjulpet på forståelsen. — Enkelte ganger, når jeg har lett etter, for eksempel, personer som Peter Struve eller Tugan-Baranovskij, har jeg savnet et *Personregister*.

Dette er dog invendinger som stort sett kan karakteriseres som obligat opponent-pirk. — Selv om det er nevnt tidligere, bør det nok en gang understrekes at jeg i denne opposisjon har konsentrert meg om de områder hvor jeg har ment å kunne finne en viss meningsforskjell, eller der hvor det kunne skapes diskusjon. Den er derfor ikke i streng forstand representativ for min vurdering av avhandlingen som helhet. Den ville vært annerledes hvis det hadde dreiet seg om en mindre god avhandling, og også hvis det her hadde dreiet seg om en fremstilling skrevet i form av en anmeldelse. — Jeg synes likevel forfatterens behandling av Martov, Axelrod, Martynov og også av Rjasanov bør nevnes spesielt. Her er det nedlagt et meget samvittighetsfullt arbeid, og adskillig nytt materiale er trukket frem. Skulle omtalen av disse avsnitt følge en slags matematisk rettferdighet, ville den oppta stor plass. Når jeg her nærmest nøyer med med en kort anerkjennende bemerkning, er det faktisk fordi jeg har meget lite å være uenig i, og det derfor er lite grunnlag for fruktbar uenighet mellom forfatteren og opponent på dette felt.

Helt til slutt er det to mer almene problemer som skal berøres. — Forfatteren fremhever i sin konklusjon at «instability is the principal impression» innen dette

område av russisk politisk tenkning (s. 357). Jeg vil her helt slutte meg til forfatteren. Når avhandlingens innhold skal oppsummeres generelt, kan det i det hele tatt neppe sies på en mer dekkende måte i én setning. — Muligens kunne forfatteren vært noe mer diplomatisk og anvendt en annen glose enn «instability». Det er temmelig åpenbart at «instability» direkte virker provoserende på den — som med et uttrykk fra Eric.Hoffer — kan betegnes som «The True Believer». Ord som «variation» eller «manifold» kunne kanskje virket noe mindre støtende. Men det kan jo også spørres hvorfor en doktoravhandling på død og liv skal være diplomatisk. Personlig mener jeg dette krav ikke bør veie særlig tungt. — Og når det reageres negativt så skyldes det heller ikke blott og bart terminologien.

De fleste av oss er vel via oppdragelse og annen tvilsom påvirkning blitt mer eller mindre miljøskadet når det dreier seg om det som jeg vil kalle å tenke langs en linjal. Jeg skal gjerne innrømme at inntil et visst stadium i utdannelsesprosessen kan dette sikkert være noe nyttig; elementær opplæring, latinskole, har alltid et innslag av det konsekvente og det lineære. Det tragiske er bare at såpass mange, hele sitt liv, forblir på dette éndimensjonale stadium. — Tallrike disipler, som selv har linjal i sjelen, tror derfor at forbildene, og i dette tilfelle Marx og Lenin, bare er et slags forstørrede utgaver av seg selv. Og de tar fullstendig feil. — Storheten, den tankemessige storhet både hos Marx og Lenin ligger, blant annet, nettopp i tankens mangfoldighet og i deres egen mangel på selvhøytidelighet; eller i det at de selv aldri ble ideologiske linjaler.

På dette område representerer avhandlingen også et slags indirekte bidrag til den langvarige debatt om såkalt «av-ideologisering». Her i Norden har denne debatt stort sett vært et svensk anliggende. Tingsten, som i mer enn en mannsalder, med rette, kan betraktes som en Bismarck i nordisk statsvitenskap, har jo gang på gang fremsatt sine påstander i den anledning. Argumentasjonen her kan stort sett sammenfattes slik: Siden vi i dag ikke finner omfattende, enhetlig oppbygde systemer i politisk tenkning, er det en fundamental forskjell mellom fortidens tenkning og vår egen. Vi har passert en skillelinje i historien; ideologiernes tidsalder er slutt. — The End of Ideologies. — Den første del av denne argumentasjon kan jeg gjerne slutte meg til. Vi vil i dag neppe finne noen enhetlige tanke-systemer som faller inn under det tradisjonelle ideologibegrep. Men annen del av argumentasjonen, eller konklusjon, er likevel langt fra selvinnyttende av den grunn. Det ser ut til at de teoretiske talsmenn for av-ideologisering alltid tar det som noe selvsagt, nesten som et aksiom, at det tidligere har eksistert en rekke store enhetlige tankebygninger, vel avgrenset mot andre «ideologier». Og det er her vi etter min mening finner hovedsvakheten i deres resonnement. Går vi litt grundigere til verks, og da selvsagt til kildene, vil vi finne både standpunkter, doktriner og teoridannelser, men neppe noensinne «ideologier» i ordets nevnte betydning. Det er derfor grunn til å hevde at den fremsatte påstand om et vesenskilte mellom fortidens og nåtidens politiske tenkning i ikke liten grad skriver seg fra en fiksjon når det dreier seg om synet på tidligere tiders politiske teori-dannelse.

Vi har nå diskutert de russiske «marxister». En gruppe som vel kan fremheves som den mest teoretiske politiske bevegelse i dette århundre. Men heller ikke her finner vi noen enhetlig «ideologi», ikke for gruppen som helhet, og heller ikke

når vi går til de enkelte individer. — «Instability is the principal impression.» Og forfatteren har solid dekning på dette punkt. — Det er videre gode grunner til å hevde at de russiske teoretikere her på ingen måte er a-typiske i den forbindelse, men at de snarere representerer trekk vi finner i største delen av politisk tenkning overhodet. — En tese forfatteren gjerne kan ta opp neste gang han gir seg i kast med en stor avhandling.

I likhet med det nevnte moment dreier også mine siste bemerkninger seg om noe forfatteren ikke har skrevet, men som også har tilknytning til hans avhandling. — Jeg har savnet et avsnitt helt til slutt om *Related Works*. Dette er jo i og for seg en kritikk, men i denne sammenheng er det likevel i høy grad et kompliment. Endog et stort kompliment. Forfatteren har på en rekke områder øket vår viten når det gjelder russisk revolusjonær teori. Og det er ingen liten innsats når man tar i betraktning hvor mange som tidligere har forsket på dette området. Det er bare den ulempe at slik det nå er, må leseren selv finne frem til alle de steder hvor forfatteren har tilføyet nytt materiale og også nye teorier, og også når han, ikke sjelden, har korrigert internasjonalt kjente forskere. Med et avsnitt om *Related Works* ville leseren så mye lettere finne frem på dette område, og den avhandling vi nå har diskutert ville også langt mer umiddelbart stå frem som det originale og verdifulle arbeidet den representerer. — Kanskje skyldes det beskjedenhet, men i så fall skulle jeg ønske at forfatteren hadde vært direkte ubeskjeden.

I denne opposisjon har jeg tillatt meg å følge enkelte sidespor, delvis fordi jeg mener det er berettiget i forhold til det overordentlige interessante område vi nå har diskutert. — Som et appendiks vil jeg nok en gang forledes til et sidespor, og i dette tilfelle til en digresjon som i hvert fall er klart subjektiv i et ellers, forsøksvis, objektivt innlegg. — Opponenten kom hit til Uppsala for vel femogtyve år siden, i form av lett uthungret norsk attenåring. Uppsala gjorde dengang et helt uutslettig inntrykk på en ung flyktning. Her var det både lys, glede og vennlighet. Og det var det ikke der jeg kom fra. — Noen ganger gikk jeg også rundt universitetet, men alltid noe nølende på litt ærbødig avstand, omtrent slik som Maxim Gorki beskriver i sine ungdomsmemoirer. Ønsket nok engang å komme innenfor, men våget ikke helt å tro det. — Ett år senere, januar den siste krigsvinteren, så jeg atter Uppsala, men da som norsk soldat i en stor troppetransport på vei nordover mot Finnmark. To dager tidligere var bajonettene blitt slipt. Selvsagt var vi alle dypt patriotiske. En skulle jo kjempe både for Konge, Fedreland, samt også litt for marsjal Stalin. — Det er kanskje ikke helt god tone å omtale sistnevnte i dag, og da verken i vest eller i øst, men dengang var vi faktisk allierte. — Russerne var i alle fall med i bildet, dengangen også. — Men til tross for all patriotisme, så er en stor troppetransport likevel aldri noen helt oppløftende foreteelse. Det kan minne litt om kollektiv begravelse. Og kontrasten er følbart når en venter på et sidespor rett utenfor en universitetsstad. — Silhuetten av Uppsala var det siste vi så av sivilisasjonen.

Det er derfor, naturlig nok, gledelig, eller endog dobbelt «trevligt» å komme tilbake som opponent. — Men, når jeg her understreker gledesaspektet, så er hovedårsaken dog ikke det som en med Heine kan kalle «die sentimentale Zu-

rückkehr». Det viktigste er likevel kvaliteten i den avhandling som her har vært gjenstand for disputas. Jeg er meget takknemlig for at jeg, faktisk i embets medfør, er blitt tvunget til å lese boken grundig. — Heldigvis at boken er skrevet på ett av verdenspråkene. Som tidligere nevnt, er det i de senere år skrevet en rekke verdifulle avhandlinger på dette område. Jeg behøver bare nevne navn som Seton Watson, Plamenatz, Deutscher og andre. — Reidar Larssons avhandling kan fra nå av omtales som en bestanddel innen dette selskap. — Jeg vil hermed, på det hjerteligste, lykkønske forfatteren med sin doktoravhandling; en avhandling han både har skrevet og forsvart på en overbevisende måte. Og jeg vil også uttrykke meget klare forventninger når det gjelder fremtidig forskning.

Jens A. Christophersen

LEIF LEWIN: *Folket och eliterna*. Stockholm, Almqvist & Wiksell 1970.

Forholdet mellom de styrende og de styrte er et klassisk problem innenfor politisk analyse og politisk forskning. Det er et område hvor det foreligger en serie teorier om hvordan det er, en serie teorier om hvordan det bør være, og en serie ulike teorier om grunnene til at det er som det er (og ikke som det burde være) og hva konsekvensene av dette er.

Leif Lewin har nå tatt opp noen temaer innenfor alle disse tre klassiske områdene. Han kommer som idéhistoriker og politisk analytiker til et område hvor atferdsforskningen har kommet til å bety mye; Lewin taler om «utmaningen» fra denne retningen. Lewins grunninnstilling er at denne utfordringen bør tas alvorlig og det er et rimelig standpunkt. Videre mener han at det vil være nyttig om en forsker med en noe annen faglig forutsetning undersøker hvilken relevans disse funnene har for en drøfting av noen av de klassiske kravene som har vært stilt til «demokratiet» — også her må man reservasjonsløst gi ham rett. Noen av disse spørsmålene har riktignok atferdsforskerne tatt seg av, men det er Lewins uforblommete oppfatning at denne innsatsen langt fra er særlig imponerende; han vil gå den grundig etter i sømmene.

Nå er det bare en bestemt del av disse omfattende problemene Lewin tar opp i den foreliggende boka. Det er — grovt antydnet — de problemene som nylig har vært tatt opp i den brede debatten omkring betydning av deltakelse kontra hensynet til en effektiv konkurranse mellom eliter. Lewin velger å organisere boka som en diskusjon om den relative verdien av to standpunkter. Det ene standpunktet går — meget grovt antydnet — ut på at den politiske deltakelsen er lav, at dette i seg selv er uheldig, og at det har en rekke uheldige konsekvenser. Det andre standpunktet består i at alle tre leddene i det forrige standpunktet benektes. Deltakelsen er ikke så verst, og er den lav så gjør ikke det noe. Det er ikke uheldig i og for seg selv, og har en rekke positive bivirkninger.

Dette har utvilsomt vært et heldig grep. Det gir en nyttig måte å ordne en stor del av den debatten som har foregått omkring temaet. Likevel hadde jeg gjerne sett at Lewin hadde drøftet de resterende mulige varianter, og ikke bare de to

nevnte kombinasjonene av deskriptive, normative og funksjonelle standpunkter som vi har presentert ovenfor. En bør begrunne hvorfor ikke noen andre kombinasjoner tas opp til nærmere diskusjon. En grunn kunne være empirisk: kanskje er det slik at det bare har vært de to hovedkombinasjonene av meninger, slik at de andre cellene er tomme. Men en kunne like gjerne se på dette som en grunn til å gå *nøyere* inn på de tomme cellene. Og det har neppe vært Leif Lewins mening at de konkrete standpunktkonfigurasjonene er så lette å klassifisere heller. Han gjør ved flere anledninger oppmerksom på at det er vanskelig å plasere enkeltstandpunkter i to ulike kategorier, de fleste av oss synes å høre hjemme på et mellomstandpunkt hva verdien av systembevarelse og verdien av deltakelse angår.

Likevel får han utvilsomt mye med seg ved sin konsentrasjon av oppmerksomheten på de to idealtypene og hele boka er organisert omkring dette mønsteret; det er de deskriptive, funksjonelle og normative påstandene til disse to modellene som drøftes. Bokas arkitektur er derfor meget klar og den er usedvanlig grei og finne fram i. Systematikken styrer med fast hånd kapitel- og avsnittinndelingen.

Derimot er de et klart feilgrep når han velger å kalle den første typen for «normativist» og den andre for «funksjonalist». Disse vage og omtrentlige betegnelser er helt usedvanlig lite egnet til bruk i en klargjørende debatt: det er omtrent som å bruke to blekkspruter til å klare opp i en forurenset dam. Jeg deler heller ikke Lewins fortrøstningsfulle utsagn om at «funktionalism» i samfunnsvitenskapene «vanligen» betyr det og det (p. 23). Det sikreste man kan si er at det brukes på mange måter, og neppe alltid konsistent av en enkelt person. (For en nyttig opprydning her, se Arthur L. Stinchcombes *Constructing Social Theories*.) Hadde man til eksempel brukt «deltakelsesdemokrat» og «konkurransedemokrat» hadde man truffet hans intensjoner bedre, og lukket dørene til en del storartete, men irrelevante og uklare assosiasjoner.

Selve Lewins gjennomgåelse av litteraturen er imidlertid noe nær mønstergyldig. Hans oversikt over litteraturen er betraktelig, og jeg kan ikke finne noen andre problematiske sider ved den enn at det synes å være en noe sterk overvekt av rent statsvitenskaplige publikasjoner. Noe av det beste som tidlig ble skrevet om «mass apathy» ble levert av Columbia-sosiologen Bernhard Barber; han hadde fortjent en referanse. Jeg tror også at Philip Selznick og Arthur Stinchcombe med sine viktige bidrag til institusjonsstudiet ville ha gitt mer enn en rekke av de mindre profeter som drøftes så inngående.

Lewins drøfting av de ulike forfatterne er dessuten preget av en engelsk tålmodighet og en revisors grundighet. Hans administrasjon av holmgangen mellom de to modellene er mønstergyldig. Det blåses ofte i dommerfløyten. Lewin setter fingeren på en serie uklarheter, omtrentligheter, tilsnikelser, inkonsistenser og andre feil og mangler. Er det noe som fremdeles ikke er knepet av logiske brister, er det i allefall ikke mye.

Disse feilene er så graverende og blir etterhvert så mange at man av og til får lyst til å foreslå at Lewin hadde lagt boka noe annerledes opp. Hans hovedproblem har vært at en god del av de teoriene som han drøfter er usedvanlig løst og skissemessig formulert. Det er tanker fremkastet i full fart og ikledd en metaforisk språkdrakt som ikke pointerer men tilslører den formodede underliggende

prosess («apati som filter», «eliter som buffere» osv.). Lewin må derfor ofte velge mellom de tre alternativene som er åpne for kommentatorer til slike tekster:

- 1) Gi forfatteren en smekk for å ha vært uklar — det skjer, men ikke ofte.
- 2) Gi seg inn på tidkrevende og stort sett nytteløs fundering på hva forfatteren kan ha ment, og i tilfelle hvorfor . . .
- 3) Gi seg de transintensjonale presiseringer i vold, dvs. blåse i hva folk har ment, og bare bruke formuleringene som et slags semantisk råmateriale for egne konstruktur. Flere ganger under lesningen ville jeg nok ha ønsket at Lewin hadde valgt alternativ 3 og skulle han ønske å fortsette dette arbeidet er dette utvilsomt den eneste riktige linjen. Litteraturen har ikke mer å gi.

Det er for eksempel ikke så interessant om «funksjonalister» ofte eller nesten alltid er «konservative», det interessante problemet er om dette er med nødvendighet eller om det bare er slik. Stinchcombes nevnte analyse kunne kanskje også her ha klaret opp.

Hvordan arter så denne konfrontasjonen seg? Hvilket av de to standpunktene er det som trekker det lengste strå?

En av konsekvensene av Lewins analyse er at de to synene blir mindre og mindre enhetlige, det er svært tydelig at de er konstruktur, og dette vanskeliggjør så avgjort klare vurderinger, «En arm från Dahl, en fot från Key, ett huvud från McPhee . . .» har man lyst til å parafrasere Ruben Nilson. Det som kommenteres blir mere en serie enkeltstandpunkter med usikker tilslutningsgrad enn «skoler». Dels av samme grunn blir heller ikke konklusjonene særlig skarpe og utfordrende, trass ærlig vilje fra Lewins side.

Nå kan en av forskjellige grunner ikke diskusjonen bli særlig interessant når det gjelder de ytterste verdier. De rene funksjonalister vil ikke la seg imponere av den høyeste valgdeltakelse om ikke det også er godt for systemet, og den argeste deltakelsesdemokrat vil ikke fire en tøddel på vekten på individet, uansett hvor utmerket samfunnet fungerer. Men i tillegg til å presentere sin egen verdi er det et ikke uvanlig trekk i argumentasjonen at en hevder at ens egen høyeste verdi og motstanderens er nøye forbundet: en deltakelsesdemokrat vil derfor lett kunne hevde at systemet raskt vil begynne å lide om ikke alle deltar for fullt, og en konkurransedemokrat at høy funksjonsdyktighet vil bringe deltakelsen høyt også. Eller for å ta en analogi: både en person som definerer «byens beste restaurant» ved hjelp av matens kvalitet og en som bruker serveringsdamenes utseende som kriterium, kan preferere samme spisested.

Det er derfor først og fremst når diskusjonen begynner å dreie seg om *samvariasjonen* mellom de ulike komponentene at de interessante problemstillingene for alvor begynner å melde seg. Vi kan alle hylle høy valgdeltakelse, stabilitet av et kompetitivt system for lederutvelgelse, likhet i politiske sjanser og høyt samsvar mellom ledere og tilhengere hva syn på politikk angår. Men i hvilken utstrekning er disse egenskapene knyttet til hverandre eller funksjonelle for hverandre på kort og lang sikt, og under hvilke sosiale betingelser er disse sammenhengene sterke eller svake? Her er det at samfunnsvitenskapene virkelig kunne yte et bidrag. Lewin undersøker dette bidraget og finner det stort sett å være et svært problematisk bidrag. De teoriene som har vært presentert på dette feltet har vært ad

hoc og post scriptum, det har ofte vært funderinger i forlengelsen av en solid undersøkelse snarere enn solide data innsamlet for å prøve disse hypoteser. Funktionell analyse er ingen enkel operasjon, og er den bygget på sekundærmateriale har den klare begrensninger. Lewins analyse av de ulike apatiteoriene er her forfriskende lesning, og den blottlegger nettopp nevnte problemer.

Likevel er det noe jeg savner i denne analysen, som har gitt mindre enn den ellers kunne ha gitt.

Det henger sammen med Lewins definisjon av *apati*. Det er temmelig klart at Lewin bruker betegnelsen *apati* i en forholdsvis streng forstand. Det virker som en god del av de andre forfatterne bruker en videre betegnelse, slik at flere av oss blir *apatikere*. Da blir også deres akseptering av en viss grad av *apati* vesentlig mindre sjokkerende. Denne terminologiske ulikhet kunne forklare at Lewin finner forholdsvis lite *apati* (p. 81). Det betyr også at en god del av hans motstandere mere er opptatt av å vise at svært *stor aktivitet* ikke *alltid* er noen *ubetinget* vel-signelse. Denne nyansen har en serie konsekvenser for diskusjonen Lewin fører, og han burde vært noe mer oppmerksom på dette.

Men enten *apati* defineres sånn eller slik, blir det viktig å spørre hva som så blir igjen av *apatiteorien*? Et ikke helt uviktig point blir igjen, nemlig at korrelasjonen mellom deltakelse på den ene siden og flere andre gode egenskaper (hva enten vi er på individplan eller samfunnsplan, et skille Lewin ikke alltid trekker) er problematisk, og trolig særlig problematisk for *høye* deltakelsesverdier. Dette er og blir det vesentlige bidraget fra dette hold, og at en erstattet denne setningen med påstanden om at den omvendte korelasjonen er holdbar er bare å beklage. *Usikkerheten* på dette punkt tolkes svært velvillig for «normativistene», hva jeg ikke ser grunn til. *Apatistene* var ikke bekymret over at folk gikk til valgurnene, men mer over at de gikk amok, og her er det nok av eksempler på at høy deltakelse *kan* være et tegn på krise. Lewin burde ha analysert dette nærmere, fordi en god del av teoretiseringen dreier seg nettopp om forekomsten av «extreme interest» (p. 88) eller «intense political interest» (100). Men dessutom er dette svært interessante temaer og vel også de dårligst dyrkede, hvor historiske institusjonsanalyser ofte har mere å gi enn andre typer data.

Nær forbundet med dette er en annen feil hos Lewin. Lewin undersøker flere steder forholdet mellom ulike typer deltakelsesmål. Han finner at bak alle disse deltakelsesmålene ligger det noe enhetlig, nemlig selve deltakelsen (p. 77, 88, 184). Deltakelsesmålene er *stort sett* positivt korrelert. Lewin innfører riktignok en modifikasjon her, ved at han åpner muligheten for at de *kan* være løsere knyttet til hverandre, hans råd for demokratisering innebærer at de *bør* vokse sammen. «Men denna precisering av doktrinen har endast tillkommit på grund av avvikande fall. I allmänhet samvarierar P-värdena» (I 107).

En ting er imidlertid påstanden om at disse verdiene vanligvis samvarierer. Jeg tror ikke denne samvariasjonen er *så* stor at det ikke er grunn til å se meget nøye på avvikene, som altså er relativt tallrike. Men jeg tror også at avvikene ikke bare er hyppige. De er også *viktige*, forsåvidt som at det kan bety at de som er politisk aktive på ett vis vel ikke kan være det på andre, her er det ikke nok å påstå at det er korrelasjon i «allmänhet». Dette har klare konsekvenser for for eksempel representasjonproblemer. Sterk fragmentering av deltakelseskana-

kunne tenkes å være forbundet med alvorlig malfunksjonering for systemet. Det ville ved slike undersøkelser være nyttig med en skarpere focus på et ganske høyt deltakelsesnivå, langt høyere enn «folket», og ikke så veldig mye lavere enn «eliterna». Særlig med en skarpere orientering mot institusjonsfunksjonering ville dette blitt nødvendig. Det skal jo ikke gjøre saken bedre at vi jo gjerne vil institusjonalisere også andre verdier enn demokratiske.

Dette spørsmålet blir særlig viktig når det gjelder selve framveksten av et demokratisk system, dvs. fra en tilstand hvor systemet ikke er ordentlig etablert eller ufullstendig utformet til et som er relativt ferdig, med andre ord demokratiets historiske utvikling. Det er et poeng som jeg synes Lewin ikke betoner sterkt nok, og det er at disse gode variablene kan tenkes å være høyst ulikt korrelert på ulike trinn i den historiske utvikling og i ulike samfunn. Her synes jeg nettopp at «konkurransedemokratene» er mer åpne, og idéhistorien er full av eksempler på at tenkere og grupper har betont enkelte av de nevnte verdier, men neglisjert, ja, foraktet, andre. Tross en almen betoning av dette er det likevel få forsøk på å finne fram til historisk bundne og kontekstuelle begrensede utsagn. Her har Lewin latt seg smitte litt mye av generaliseringsiveren i den ensidige ångelsaksiske litteraturen, gode intensjoner til tross. En del av de teoriene han nedlegger kan vise seg ikke å rammes av hans angrep i andre land enn USA, eller de kunne gjøres sanne ved en begrensning av deres påståtte gyldighetsområde.

Med disse reservasjonene — og et ønske om at han hadde sløffet den noe razziapregete drøftingen av forholdet «behaviorister»—«antibehaviorister» i kapittel 7 — har Lewin skrevet en meget interessant bok og en inspirerende bok, jfr. denne urimelig lange anmeldelsen som har måttet nøye seg med hovedlinjene og noen få spredte kommentarer. Hans gjengivelse av motstanderne er i almenhet usedvanlig inngående og fair, noe som ikke alltid forekommer i et arbeid som også er preget av så energisk argumentasjon. Å levere et slikt bidrag i et felt som i den grad frister til politisk polemikk er i og for seg selv litt av en bedrift. Jeg ville håpe at Lewin i sin neste bok om emnet ville forlate den dogmatiske tradisjonen — trass i hans positive utsagn om idéhistorien tror jeg ikke den har så mye å bidra med her — og ta opp det problemet han her har behandlet på et friere grunnlag. Hans utmerkete analyse av foreliggende teoriforsøk har vist at her er det svært god plass for nye opplegg, særlig i retning av mer institusjonsdynamiske forsøk.

Ulf Torgersen

SVEN TÄGIL: *Deutschland und die deutsche Minderheit in Nordschleswig. Eine Studie zur deutschen Grenzpolitik 1933—1939.* Lund Studies in International History 1. Scandinavian University Books. Svenska Bokförlaget. 1970. 206 s.

Den foreliggende studie må ifølge sin undertitel opfattes som en enkeltundersøgelse inden for det omfattende problemområde vedrørende Tysklands holdning til og politik over for de grænser, som var blevet etableret med udgangen af 1. ver-

denskrig, og som fra tysk side opfattedes som en del af hele Versailles-komplekset. I betragtning heraf og med viden om, at Sven Tägil deltager i et meget omfattende grænseforskningsprojekt med forskere fra en lang række lande, kunne man have håbet på en fyldigere og mere præcis problemformulering, der havde redegjort for de dybereliggende teoretiske forudsætninger for den tilnærmelsesmåde og de formodinger, som Sven Tägil har anvendt i denne undersøgelse.

Som den nu fremtræder, fristes anmeldere til at glemme dette perspektiv og i stedet fordybe sig i enkeltteherne i de fremlagte konkrete oplysninger. Sven Tägil har kun sig selv at takke herfor. Men da en sådan anmeldelse allerede er bragt et andet sted (H. P. Clausen i *Historie, Jyske Samlinger, Ny Række IX, 1, 1970, s. 174—80*), skal jeg søge at undgå dette i det følgende.

I forordet opridser Sven Tägil baggrunden for det tyske grænseproblem efter 1919 og fremhæver, at det især i Østeuropa framkaldte en række internationale kriser. Af denne grund har forskningen fortrinsvis beskæftiget sig med Tysklands grænsepolitik mod øst. Vedrørende grænseproblemet mod nord foreligger kun én større skildring, nemlig Troels Finks »Sønderjylland siden genforeningen«, mens en tilsvarende tysk fremstilling savnes. Han går derefter over til i indledningen at opstille sit problem. »Diese Untersuchung hat zum Ziel, die Bedingungen für die politische Entwicklung innerhalb einer geographisch gesammelten und national abgegrenzten völkische Minderheit, die von ihrem Mutterland durch eine Staatsgrenze getrennt ist, zu studieren, sowie die Möglichkeiten dieses Mutterlands zu einer Einflussnahme auf die politische Entwicklung einer solchen Volksgruppe zu untersuchen.« Han fortsætter senere: »Den Brennpunkt der Untersuchung muss bei einer solchen Fragestellung einmal die Entwicklung innerhalb der nationalen Minderheit bilden und zum anderen Deutschlands Grenzpolitik, ihre Absichten und Methoden während der fraglichen Zeit.«

Allerede her forekommer det lidt uklart, om det er tysk grænsepolitik over for Danmark, der er undersøgelsens genstand — og i denne forbindelse mobiliseringen af det tyske mindretal nord for grænsen i dette øjemed — eller om det, der først og fremmest har været Tägils formål, har været at blotlægge udviklingen af politiske forhold inden for mindretallet og herunder inddrage, hvorledes også tyske organer — centrale og slesvig-holstenske — har været med til at betinge denne udvikling. Hvis det sidste er tilfældet — og meget i selve undersøgelsen kunne tyde på det — så er det et spørgsmål, om selve betegnelsen »grænsepolitik« er særlig heldigt valgt. Det fremgår af Tägils definition af denne betegnelse (s. 2), at han bruger den for enhver form for politik, »die das Ziel verfolgt, die Entwicklung in nationaler Hinsicht innerhalb bestimmter Grenzgebiete zu beeinflussen und zu lenken.« Teoretisk kunne udviklingen inden for det tyske mindretal — »in nationaler Hinsicht« — være foregået som en tilpasningsproces til en ny situation og uden hensyntagen til selve grænsen. Det gælder vil i øvrigt en del af stridighederne om økonomiske spørgsmål og repræsentation i danske organer. I så fald havde det været af nok så stor interesse at inddrage de betingelser, som det danske flertal og danske centrale organer bød.

Men Tägil har bevidst — og sikkert meget klogt — foretaget den begrænsning, at det hovedagelig er forbindelser og vekselvirkning mellem mindretallet og centrale tyske organer, han undersøger. Når han alligevel lægger så megen vægt på at

fremhæve selve egenudviklingen inden for mindretallet, kan det bero på en forestilling om, at initiativer i grænsepolitiske spørgsmål udgik herfra, og senere blev fulgt op af tyske organer.

I et oversigtsafsnit ridser Tägil hovedlinierne op for, hvad han kalder den tyske Slesvig-politik 1920—33. Det fremgår heraf, at grænsdragningen efter folkeafstemningen i 1920 af mange tyskere — på alle plan — blev betragtet som et resultat af Tysklands militære nederlag i 1918 og ikke som en retfærdighedshandling. Det fremgår endvidere, at ingen tysk regering i denne periode anså grænsespørgsmålet mod nord for at være akut, men på den anden side heller aldrig afskrev sig muligheden af at tage det op ved gunstigere lejlighed og under alle omstændigheder anså det for at være et — omend af de mindre — symboler på Tysklands manglende ligeberettigelse. Det kan muligvis hævdes, at tyske regeringer og andre centrale organer i denne periode i højere grad end senere overlod udviklingen inden for det tyske mindretal nord for grænsen till sig selv, men også i denne periode var der dog tydelige — og ikke overraskende — linier fra Berlin till Sønderjylland.

Ifølge Tägil skete der et betydningsfuldt ideologisk skifte med nazisternes overtagelse af regeringsmagten. Mens man hidtil havde anset spørgsmålet om nationalt tilhørsforhold for at være et valg for den enkelte, blev det nu et spørgsmål om »blod« og »hjemstavn« og altså ikke længre overladt til den enkeltes valg. Tägil mener, at denne nazistiske tankegang kun vanskeligt lod sig forene med den gamle slesvig-holstenske tradition. Det er vel muligt, men lige så væsentligt er vel, dels at netop slesvig-holstenere sluttede op om det nazistiske parti, og dels at netop i grænsespørgsmålet kunne den formodede stærkere tyske regering, hvis ene programpunkt var et opgør med »Versailles-diktatet«, forekommer at bringe virkeliggørelsen af grænseflytningsdrømmene nærmere.

Det er nemlig det helt centrale punkt, som Tägil absolut er opmærksom på, men efter min mening ikke tillægger tilstrækkelig vægt, at hverken nord eller syd for grænsen havde tyskere slået sig til tåls med, at grænsen lå fast. Dette — i forbindelse med henholdsvis svækkelse eller styrkelse af Tysklands centrale organer — var forudsætningen for, at der kunne blive tale om en grænsepolitik i denne periode. Sammenlignet hermed forekommer de forskellige skærmydsler og personlige opgør mellem forskellige tyske ledere nord og syd for grænsen at være mindre betydningsfulde, fordi de alle foregår som udløbere af en henholdsvis større eller mindre optimisme m.h.t., hvor forestående grænseflytningen var, hvilke midler og fremgangsmåder, der ville blive anerkendt af den tyske regering, og hvilket forhold til nazismen det gjaldt om at bringe sig i, hvis man ville bevare indflydelse og position.

»Påskestormen 1933«, som Tägil giver en glimrende analyse af, understreger dette. Da vejrede ekstremistiske kredse i Slesvig-Holsten morgenluft og vejen til magt og ære, men blev netop desavoueret af den tyske regering, der dels havde problemer nok og dels ikke fandt en aktion mod den danske grænse i overensstemmelse med sit forsøg på at inddrage nordboerne i den germansk-ariske race. Også de følgende års intriger og kampe om lederskabet for det tyske mindretal foregår under en til tider bizar form for nazistisk bekendelse, som var ensbetydende med tilslutning til og forsøg på at hente styrke fra regeringen i Berlin eller dens

talsmænd lige syd for grænsen. I den henseende er den mest interessante enkeltfigur den mangeårige repræsentant for det tyske mindretal i det danske Folketing — pastor Johannes Schmidt —, der selv efter Tägils grundige undersøgelser af hans privatarkiv formår at unddrage sig besvarelsen af spørgsmålet om, hvorvidt han tilsluttede sig nazismen eller ej. Spørgsmålet er, om han ville have været i stand til at svare andet og mere end, at han støttede sig til enhver tysk regering — uanset observans —, som kunnet gøre Tyskland stærkt og medvirke til revision af forholdene efter Versailles.

Som åren gik og det blev klart, at man fra den tyske regerings side ikke havde planer om og ikke ønskede nogen grænserevision — men heller ingen anerkendelse af grænsen — faldt sindene vel noget til ro, men først efter at der var foregået så omfattende personændringer i det tyske mindretals ledelse, at man kan karakterisere den som i fuld overensstemmelse med det herskende parti i Tyskland. Det ville være uretfærdigt over for Tägil ikke at anføre, at han med stor grundighed og omhu har fulgt denne udvikling, givet mange nye oplysninger og sat alt dette ind i en større sammenhæng. Fremhæves skal også hans påvisning af, hvorledes jordpolitik og skolepolitik indgik i en mere langsigtet grænsepolitisk målsætning, som man fra tysk side havde drevet på med lige siden genforeningen, men som også blev intensiveret efter 1933.

Forventningerne kunne dog let spændes højt. Således blev valgkampen i foråret 1939 ført på spørgsmålet om »at bekende sin tyskhed«, og i mindretallets ledelse skal man have næret håb om, at en stor vælgertilslutning skulle kunne udløse en eller anden tysk aktion over for Danmark. Nu blev vælgertilslutningen ikke så overvældende stor — og nogen aktion fra tysk side udeblev. Tägil mener at kunne datere Hitlers endelige opgivelse af at røre ved grænsen til Danmark fra dette tidspunkt; måske en lidt for dristig konstruktion på grundlag af nogle noter af den tyske gesandt i København Renthe-Fink. Som Tägil selv — og iøvrigt andre foruden ham — har påvist, var grænsen ifølge nu offentliggjorte dokumenter ikke et tilstrækkelig stort problem til at beskæftige centrale tyske organer i større omfang — og set i et meget større perspektiv ville der ikke blive nogen grænse mellem Tyskland og Danmark.

Tägil slutter sin undersøgelse i og med krigsudbruddet i september 1939. Der er al mulig grund til at fremhæve undersøgelsen for dens grundighed og den dygtighed, hvormed Tägil behandler sit materiale. Den ville efter min mening være kommet endnu mere til sin ret, hvis nogle fundamentale problemstillinger og formodninger om sammenhænge var blevet afklaret inden undersøgelsens gennemførelse. Man må med spænding imødesee Sven Tägils og hans kollegers studier af den generelle grænseproblematik.

Ole Karup Pedersen

Replikväxling Gunnar Myrdal—Johan Åkerman

Min gamle vän Johan Åkerman har haft älskvärdheten att i en artikel i Statsvetenskaplig Tidskrift, häfte 3 1970, ägna uppmärksamhet åt min *Asian Drama. An Inquiry into the Poverty of Nations* för vilket jag förblir honom varmt tacksam. Mina anmärkningar nedan gäller icke vad han har att säga om innehållet i

boken utan bara en del missförstånd i fråga om arbetets tillkomst och genomförande.

Åkerman gör en hel serie påståenden om hur olika delar av arbetet »avfattats», »författats» eller »skrivits» av den ena eller andra av mina assistenter medan smärre avsnitt »tycks ha skrivits» av mig. Boken kommer att framstå som en av mig »redigerad» samling av särskilda skrifter. Detta är icke med sanningen överensstämmande. Jag har inte bara från början lagt upp, instruerat och därefter dirigerat mina assistenters förberedande arbete utan i sista hand »skrivit» vart enda ord i boken och då regelbundet tagit hänsyn till mycket annat material och stundom avsevärt avvikit från vad mina assistenter kommit fram till. Låt mig säga att jag fullständigt förstår det missförstånd Åkerman råkat ut för, eftersom han själv aldrig arbetat med en forskarstab.

Jag skulle knappast ha begärt utrymme för detta kanske litet egocentriska beriktigande om inte Åkerman gjort ett par andra påståenden som på ett gravt sätt ifrågasätter arbetets vetenskapliga integritet — utan att han sannolikt fullt fattar det. Han säger: »Förmodligen har styrelsen (av den amerikanska stiftelsen The Twentieth Century Fund) av politiska skäl bestämt forskningsfältet; om man stannat för Indien, Pakistan eller Ceylon ... skulle arbetet oundvikligen blivit en mera eller mindre skarp vidräkning med den brittiska kolonialregimen»; och »Att 'Asian Drama' utgivits på engelska av en amerikansk stiftelse har troligen motiverat valet av medarbetare».

Dessa förmodanden är helt gripna ur luften och oriktiga. The Twentieth Century Fund åtog sig ursprungligen finansieringen av studien på mitt förslag. Den har därefter aldrig »bestämt forskningsfältet» lika litet som den aldrig i minsta mån sökt inverka på arbetets utformning eller dess slutsatser. Den har heller inte tagit någon del i »valet av medarbetare». I dessa hänseenden har den skrupulöst följt de i dess arbetsordning nedlagda principerna om akademisk frihet. Personligen skulle jag naturligtvis aldrig ha funnit mig i den typ av påverkan av min forskning, som Åkerman förmodat. Låt mig tillägga att jag ej heller i detta hänseende för ett ögonblick ifrågasätter hans goda vilja utan helt tillskriver hans misstag obekantskap om förhållandena och ett dessvärre nu alltför långt tidsavstånd i våra personliga relationer.

Det skulle vara frestande att ta upp recensentens synpunkter på problemen men det avstår jag ifrån. Men jag kanske får påpeka att arbetet för fram till den 1 januari 1966 (se Postskriptum, s. 1831). Vid den tiden hade de nya avkastningsrika sädessorterna ännu inte trätt in i bilden. För en behandling av detta nya problem kan jag numera hänvisa till min bok *The Challenge of World Poverty. A World Anti-Poverty Program in Outline*, Pantheon Books, New York 1970, nu utgiven i en svensk översättning *Politiskt manifest om världsfattigdomen*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1970, kapitlen 4 och 13.

Gunnar Myrdal

Professor Åkermans replik

Ovanstående inlägg är nyttig information för alla läsare av »Asian Drama». I allmänhet lär de som uppmärksamtagit del av bokens förord, liksom jag förut-

sätta att arbetet delvis skrivits av Gunnar Myrdal och delvis utgör medarbetarnas redigerade bidrag. Detta är alltså inte fallet. Vidare får vi ta ad notam att Twentieth Century Fund inte haft något att göra med forskningsfältets geografiska avgränsning, lika litet som med valet av medarbetare.

Inte heller jag skall här beröra sakbehandlingen utan endast framställa en tredelad fråga: Förefaller det inte numera sannolikt att det varit bättre att begränsa analysen till Indien, Pakistan och Ceylon, att utforma det historiska avsnittet (del II) på ett mer adekvat sätt samt att i medarbetarstaben innefatta en expert på industriella problem?

Jag välkomnar varmt en principdiskussion om Indiens politiska omvandling och ekonomiska utveckling.

Johan Åkerman

Svar till Mats Bergquist

En debatt av typen inlägg och motinlägg i en publikation av Statsvetenskaplig Tidskrifts typ, där inläggen publiceras i olika nummer med flera månaders mellanrum, kommer att taga ett utrymme, som inte står i proportion till ämnets vikt eller allmänna intresse för tidskriftens läsare. I de senare inläggen måste nämligen synpunkter från de tidigare inläggen återupprepas och utläggas samt konfronteras med andra texter, för att inlägget skall bli begripligt och inte stå helt lösryckt. Ett bemötande i sin helhet av Mats Bergquists genmäle mot min recension i StvT 1970: 3 skulle i stor utsträckning taga denna ointressanta karaktär av ältande, särskilt som jag på grund av bristande innanläsningsförmåga samt »missuppfattningar och extrapoleringar beroende på vår olika metodinriktning» (StvT 1970 s.389) vantolkat allt, som av Mats Bergquist kunnat uppfattas som negativ kritik; huruvida även det som kan uppfattas som positiv kritik beror på missförstånd, framgår ej. Jag får därför i stort hänvisa den intresserade läsaren att konfrontera Mats Bergquists argumentation med mina resonemang i recensionen.¹

Jag vet ej om det är tron på dogmen om min dåliga innanläsningsförmåga, som gör, att Mats Bergquist i sitt genmäle återger sin avhandling särskilt på en punkt såsom i en skrattpiegel, där man inte kan känna igen det avbildade. Jag skriver i recensionen: »Jämför man de kortfattade karakteristikerna av non- och antiaccessionsskolorna i åtta punkter, som görs för att placera dem på en skala samarbete— isolering, finner man, att skolorna överensstämmer i samtliga punkter (s. 200 f), varför det kan ifrågasättas, om den handlingslinjens uppsplätning på två skolor är motiverad» (StvT 1970 s. 273). Mot detta anför Mats Bergquist: »Westerhults påstående att mina nonaccessions- och antiaccessionsskolor skulle stämma överens i alla punkter är litet märkligt och skulle alltså ha lett till den egenartade konsekvensen att kommunistisk och socialdemokratisk argumentering redovisats som en

¹ För att inte göra mig skyldig till fler missförstånd och interpolationer underlåter jag t.ex. att kommentera följande påstående i genmälet: »Detta utesluter rimligen inte att jämförelser görs, men utan tonvikt på komparativa aspekter.» (StvT 1970 s. 388.)

skola; jag tycker inte att man behöver någon större känsla för nyanser för att kunna se den skillnaden!» (StvT 1970 s. 387). Men även en dålig innanläsare torde ha observerat, att all väsentlig socialdemokratisk argumentering redovisas under *accessionsskolan*; i *nonaccessionsskolan* redovisas argumenteringen för vad Mats Bergquist själv kallar »fronderande socialdemokrater» (avh. s. 22), och aktörerna här är inte fler än att de kan räknas på fingrarna. Socialdemokraternas främste representant, statsminister Tage Erlander, karakteriserade skolans främsta uttryck, debattboken »Vi och Västeuropa», som en »politisk jättemiss» (avh. s. 50). Är det så märkligt, att fronderande socialdemokrater, däribland studentförbundets organ *Libertas*, hamnar i samma argumenteringsfälla som pragmatiska kommunister (se därom nedan not 2), särskilt som båda grupper förordar samma handlingslinje? Och varför inte gå till sakfrågan och bekräfta eller förneka, att mitt påstående i recensionen är riktigt? Och skall man plötsligt börja beakta partitillhörigheten, när man ställer upp skolor att sortera in argumenten i? Är detta ytterligare ett s.k. »klart redovisat» kriterium för indelning i skolor utöver handlingslinjerna och »tonen i respektive skolas (non- och antiaccessionsskolornas) argumentation»? Tilläggas kan slutligen i detta sammanhang, att jag inte — såsom Mats Bergquist framställer saken — anser det vara en felaktig princip att tillämpa två olika kriterier för skolindelningen; min kritik på denna punkt riktade sig mot att det ena kriteriet inte tillämpades på hela materialet utan blott på en mindre del av detta.

Ett fall, vari Mats Bergquist särskilt låter meddela, att jag »inte riktigt förstätt en del viktiga poänger» (StvT 1970 s. 389), avser begreppet »belief system». På grundval av beskrivningen i avhandlingen (s. 19) uppfattade jag detta som något mycket djupliggande hos individen, i det att detta »belief system» bestämde ställningstagandet i alla politiska frågor. På grundval av ett antagande om antiaccessionsskolans »belief system» gjorde jag en hypotes om troliga ställningstaganden för denna skolas företrädare. Min hypotes verifierades inte av det av Mats Bergquist framlagda materialet, och han vill förklara detta med att han »analyserar 'belief system' sådant det tar sig ut i denna fråga» (StvT 1970 s. 389; ett liknande uttryck »belief system sådant det manifesterar sig i denna fråga» återfinns på s. 387).² Jag menar emellertid, att Mats Bergquist aldrig undersöker eller analyserar något »belief system» och att begreppet därför strängt taget är onödigt i sammanhanget. Jag resonerar därvid på följande vis.

De nyss citerade uttrycken kan fattas på två sätt. Man kan ge dem en tolkning, innebärande att Mats Bergquist försöker klarlägga vilka »belief systems», som inverkade i denna fråga. Denna tolkning vill jag dock förkasta, eftersom man eljest

² Orsaken till den i texten nämnda diskrepansen är inte den av Mats Bergquist nämnda, utan beror på att jag förbisåg, att begreppet marxist inte är entydigt; man kan sålunda inte säkert ange, vad ett marxistiskt »belief system» innehåller. Jag utgick från vad som skulle kunna kallas den ortodoxe marxisten, som tror, att den ekonomiska strukturen är en kraft, som mekaniskt styr alla andra strukturer. Då antiaccessionsskolan, som består av ledamöter av kommunistpartiet, inte framfört några av de hypotetiskt konstruerade argumenten, kan man draga den slutsatsen, att de svenska kommunisterna i nuvarande vänsterpartiet kommunisterna inte ansluter sig till denna tolkning av marxismen. Detta har bekräftats för mig av partiledaren C.-H. Hermansson, vilken hade vänligheten att besvara en förfrågan från mig i ämnet.

skulle komma till den slutsatsen, att en aktör har olika »belief systems» i olika frågor; slutsatsen är orimlig, därför att den strider mot beskrivningen av begreppet »belief system». Den andra tolkningen är, att Mats Bergquist vill klarlägga argumentationen i denna fråga, i förhoppning att med dess hjälp kunna få begrepp om utformningen av ett bakomliggande »belief system». I detta fall kommer man, såsom ovan nämndes, enligt mitt förmenande aldrig fram till någon analys av något »belief system». Enligt Mats Bergquists förmenande, förmodar jag, borde man dock göra det, eftersom han vill förutsätta en nästan total identitet mellan argumenten, dvs. de verbaliserade motivationerna, och de verkliga motivationerna, på grundval av det s.k. »postulatet». Men en sådan konstruktion av den metodiska apparaten leder till samma orimliga resultat som nyss berördes, nämligen att en aktör har olika »belief systems» i olika frågor, ty blott en impressionistisk erfarenhet av politiska debatter säger, att argumenten hos en aktör kan växla, beroende på debattämnets art.³

Mina farhågor för att debattörerna vid en diskussion om Mats Bergquists avhandling skulle riskera tala förbi varandra, berodde på att man enligt min mening i avhandlingen kunde finna tre olika målsättningar, vilka inte alls korresponderade med varandra. Av genmålet att döma skulle det dessutom ha funnits en fjärde målsättning, nämligen att bevisa att en hypotes av följande utformning är riktig: »I en debatt ökar konvergensen mellan de verbaliserade och de verkliga motivationerna med debattens omfång och längd.» Efter att ha »ägnat EEC-debatten en del studium» (StvT 1970 s. 386) har Mats Bergquist funnit, att detta var ett antagande, som skulle kunna bestyrkas av denna debatt. På vilket sätt han därvid fastställt de verkliga motivationerna framgår ej av genmålet; man kan tänka sig vad som helst mellan ett spiritistiskt medium och sanningsdroger på de deltagande debattörerna. Nu uppställer Mats Bergquist den framförda hypotesen som ett postulat i avhandlingen. Att utgå från vad man skall bevisa gör ett förtroendegivande intryck, ty det ger stadga åt resonemanget och visar att resonemanget, var riktigt, eftersom slutsatserna överensstämmer med axiomet vid utgångspunkten. Jag trodde emellertid att den metodiken var förbehållen politiska och religiösa diskussioner.

Min kritik av postulatet var grundad på vad som i avhandlingen uppfattades som det väsentligaste i det, nämligen att de verbaliserade motivationerna (dvs. motiveringarna) likställdes med de verkliga motivationerna (dvs. motiven). Denna kritik skulle möjligen inte kunna anses relevant, om Mats Bergquist inte avsett att göra en undersökning av de verkliga motivationerna. Det framgår vid en jämförelse mellan presentationen av motivationerna i avh. s. 16 och resonemanget på s. 18, att Mats Bergquist avsett att behandla de verkliga motivationerna.

I sitt genmäle understryker Mats Bergquist i stället som det väsentliga i postu-

³ Den rimligaste tolkningen av avhandlingens mål är enligt min uppfattning, att den vill visa, att det föreligger kongruens mellan sådana argument av så allmänt slag, att de kunnat användas i andra debatter samt sådana argument, som förmodas bli använda blott i EEC-debatten samt handlingslinjerna (avh. s. 12 f, 25 och 189, genmålet s. 69). Kan det vara trivialiteten hos en sådan hypotes — något som enligt min mening ingalunda behöver diskvalificera den — som gör, att den måst påhängas en del enligt min mening ovidkommande Lese Früchte?

latet, »att konvergensen mellan de verbaliserade och verkliga motivationerna ökar med debattens omfång och längd» (avh. s. 18, genmälet s. 386). Är inte det motsatta lika sannolikt, dvs. att debattörerna under debattens gång hittar motiveringar, som ligger allt längre från motiven? Och är det överhuvud troligt, att en debattör, som vill vinna förtroende och vill övertyga, under debattens gång ideligen ändrar sina motiveringar? Jag tror det icke, men mitt troende är givetvis icke mer värt än Mats Bergquists. Men ställer man upp problemet som en arbetshypotes, som man försöker verifiera eller falsifiera, torde man komma sanningen närmare.

Men ponera, att jag skulle acceptera postulatet i denna utformning. Jag måste då be att få taga tillbaka mitt godtagande av Mats Bergquists metod på en av de punkter, där jag kunnat godtaga den. Någon hänsyn till tidsfaktorn har Mats Bergquist inte tagit i avhandlingen (s. 12 f) och jag fann detta rimligt i min recension. Men detta passar ju inte alls in i postulatet. Vid debattens början har enligt detta framförts en verbaliserad motivation, som i större eller mindre grad avvek från den verkliga; under debattens gång måste sedan de verbaliserade motivationerna ändras gång på gång för att i någon framtid komma ganska nära eller sammanfalla med de verkliga motivationerna. Accepterar man postulatet, kan man inte operera bort tidsfaktorn, utan de verbaliserade motivationerna måste ställas upp i kronologisk följd för att man skall få något grepp om de verkliga motivationerna. Och hur vet man f.ö., när en debatt blivit så »lång och omfattande», att man kommit till den punkt, där konvergensen tvingar de verbaliserade och de verkliga motivationerna att sammanfalla? Att döma av Mats Bergquists behandling av sitt ämne, så hade man i EEC-debatten kommit till den punkten, redan innan debatten började.

Det tema, som Mats Bergquist slår an i början av sitt genmäle, är ett påstående om min placering på statsvetenskapens metodiska skala och vad denna placering kan ha betytt för mina möjligheter att uppfatta Mats Bergquists metod. Jag förmodar, att det är av ringa intresse för läsaren att få dessa hypoteser bekräftade eller ej, likaväl som det är av ringa intresse att veta, om Mats Bergquists placering på skalan haft någon betydelse för hans förmåga att fatta resonemangen hos de statsvetenskapliga teoretiker, som han åberopar. Jag finner mig så mycket lättare i den roll jag tilldelats, eftersom jag varken torde vara den förste eller den siste som i sin upplysthet, med rätt eller orätt, funnit kejsaren vara utan kläder.

Bo Westerhult

Till redaktionen insända skrifter

- Argyris, Cris, Individiden och organisationen. Aldus.
- Bramstång, Gunnar, Socialrättsliga utlåtanden. Studentlitteratur.
- Balandier, Georges, Politisk antropologi. Aldus.
- Dahlgren, Carl Ivar, Företagsdemokrati. Studentlitteratur.
- Den kommunala självstyrelsen 1—3. Almqvist & Wiksell.
- Drucker, Peter F., Det effektiva företaget. W&W-serien.
- Engström, Odd m.fl., Socialstyrelsen. Studentlitteratur.
- Evers, Jan, Argumentationsanalys för jurister. Gleerups.
- Gellerman, Saul W., Företagsledning och människor. W&W-serien.
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart, Press—radio—TV. Aldus.
- Johansen, Jahn Otto, TV — magt og avmagt. Cappelen.
- Kjellén-Björkquist, Ruth, Rudolf Kjellén. Verbum.
- Meyer, Poul, Offentlig forvaltning. Nyt Nordisk Forlag.
- Mishan, E. J., 21 felslut i den ekonomiska debatten. W&W-serien.
- Myrdal, Gunnar, Politiskt manifest om världsfattigdomen. Rabén & Sjögren.
- Newman, Karl J., European Democracy between the Wars. George Allen & Unwin.
- Salomonsson, Owe, Offentliga data. Bonniers.
- Servan-Schreiber, Jean-Jacques och Albert, Michel, Det befriade samhället. Bonniers.
- Sorauf, Francis J., Vad är statskunskap? W&W-serien.
- Strömberg, Håkan, Folk rätt. Studentlitteratur.
- Dens., Tryckfrihetsrätt. Studentlitteratur.
- Tumin, Melvin M., Social stratifiering. Aldus.
- Törnqvist, Gunnar, red., Artiklar om svensk samhällsplanering. Studentlitteratur.

STIFTELSEN SIAMON

utdelar årligen stipendier till forskare eller vetenskapliga skriftställare inom ämnena nationalekonomi och statskunskap. Ansökningar om stipendier med de handlingar och referenser som åberopas kan insändas senast den 30 april 1971 till stiftelsens verkställande ledamot, advokat Stig Assarson, Stureplan 15, 111 45 Stockholm